

Співробітництво WWF та ІКЕА з лісових проектів.
Партнерство для сприяння лісовому господарству, що викликає довіру

***Особливо цінні для збереження ліси:
визначення та господарювання.
(Практичний посібник для України).***

*High Conservation Value Forests Toolkit.
A practical Guide for Ukraine*

Друга редакція
(потребує ретельної перевірки і доопрацювання)
20 червня 2008

Координатори проекту: Богдан Проць (м. Львів), Роман Волосянчук (м. Харків)

Колектив експертів (в алфавітному порядку):

Тетяна Андрієнко (м. Київ), Андрій Бокотей (м. Львів), Георгій Бондарук (м. Харків), Ігор Букша (м. Харків), Роман Волосянчук (м. Харків), Яків Дідух (м. Київ), Ірина Дудка (м. Київ), Ігор Загороднюк (м. Луганськ), Олександр Кагало (м. Львів), Віктор Корнієнко (м. Київ), Ірина Коротченко (м. Київ), Віктор Онищенко (м. Київ), Володимир Пастернак (м. Харків), Марія Потабенко (м. Київ), Богдан Проць (м. Львів), Володимир Різун (м. Львів), Володимир Романовський (м. Київ), Оксана Станкевич (м. Ужгород), Віктор Ткач (м. Харків), Микола Чернявський (м. Львів), Федір Шандор (м. Ужгород), Дмитро Якушенко (м. Київ).

Підготовано за підтримки Дунайсько-Карпатської Програми (WWF-DCP) на основі Глобального практичного посібника компанії ProForest

Резюме

Всі ліси мають певну екологічну та соціальну цінність, таку, як місця розповсюдження дикої природи, охорона водозборів або місце розташування археологічних пам'яток. Ліси, де ці цінності вважаються такими, що мають видатне значення або особливу важливість, можна визначити як особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ).

Особливо цінні для збереження ліси – це такі лісові території, які потребують відповідного господарювання з метою збереження або підвищення виявлених особливих цінностей. Особливо цінний для збереження ліс може бути ділянкою в більшому за площею лісі, (наприклад, прибережна зона, яка захищає річку або струмок, що є єдиним джерелом питної води для громади), або ділянкою рідкісної екосистеми. В інших випадках особливо цінний для збереження ліс може бути цілою лісогосподарською одиницею, наприклад, коли він містить кілька видів, що зникають або перебувають під загрозою зникнення, і які розповсюджені по всьому лісі. Ліс будь-якого типу – гірський чи рівнинний, природний чи штучний – потенційно може бути лісом особливої цінності для збереження, якщо в ньому наявна одна чи більше із таких цінностей.

Ключем до концепції особливо цінних для збереження лісів є виявлення особливої цінності для збереження (ОЦЗ), оскільки саме наявність таких цінностей визначає, чи можна зарахувати ліс до особливо цінних. Вперше особливі цінності для збереження було визначено Лісовою Наглядовою Радою (ЛНР, англ. FSC – Forest Stewardship Council) для використання в лісовій сертифікації, але ця концепція все більше і більше використовується для інших цілей (в тому числі в охороні природи, плануванні використання природних ресурсів, у закупівельній політиці тощо). Нещодавно ця концепція почала використовуватися у діяльності урядових організацій та інституційних донорів.

В той час, як спостерігається значний інтерес до цієї концепції, практично відсутня інформація або посібник щодо її практичного використання. Частково це сталося внаслідок складності питань, які слід вирішити при реалізації концепції, і тому багато людей не знають, яка інформація їм потрібна для визначення особливо цінних для збереження лісів і як використовувати вже наявну екологічну та соціальну інформацію. В багатьох місцях ідентифікувати особливо цінні для збереження ліси можна без збирання та аналізу великої кількості нових даних. Значного прогресу можна досягти, переглядаючи та поєднуючи результати попередніх досліджень, в яких вже ідентифіковано пріоритетні території для окремих цінностей (таких, як рідкісні біотопи або водозахисні ліси). Втім, у деяких випадках можуть знадобитися нові дослідження для заповнення різних «білих плям», що залишилися для охоплення повного переліку соціальних та екологічних цінностей.

Посібник складається з трьох частин та численних додатків:

Розділ 1: Загальна концепція особливо цінних для збереження лісів, вплив цієї концепції на ведення лісового господарства та застосовування її різними користувачами.

Розділ 2: Визначення особливо цінних для збереження лісів. Представлено практичну методологію, адаптовану для використання в Україні.

Розділ 3: Ведення лісового господарства в ОЦЗЛ. Подано стислі рекомендації щодо господарювання у відповідних ОЦЗЛ та їх моніторингу.

Цей посібник надає детальну інформацію щодо визначення кожного з шести типів особливої цінності для збереження. Сюди належать: інформація, яку слід розглянути; питання, на які слід відповісти для зручного використання кожним, хто бажає встановити, чи містить конкретний ліс будь-які особливі цінності для збереження. Посібник, крім того, надає деякі рекомендації з вимог щодо господарювання та моніторингу для кожного типу особливої цінності для збереження.

Посібник з особливо цінних для збереження лісів буде корисним для:

- працівників лісового господарства, для оцінки відповідності стандартам стосовно ОЦЗЛ;
- аудиторів, що проводять сертифікацію лісгосподарського підприємства;
- проектних організацій при оцінці пріоритетів різних видів землекористування;
- науковців, які займаються вивченням лісових екосистем їх відновленням та збереженням;
- покупців, інвесторів або донорів при виконанні політики, пов'язаної із концепцією особливо цінного для збереження лісу;
- активістів природоохоронного руху, які займаються збереженням лісів;
- тощо.

Використані скорочення

ВР — Верховна рада;

ГДК — Гранично допустимі концентрації;

КБР — Конвенція з Біологічного Різноманіття;

ЛНР — Лісова Наглядова Рада (часом використовується синонім ЛОР – Лісова Опікунська Рада, англійською — FSC – Forest Stewardship Council);

МСОП — Міжнародна спілка охорони природи;

НУО — Неурядові організації;

ОДА — обласна державна адміністрація;

ОЦЗ — особливі цінності для збереження;

ОЦЗ 1 — Лісові території, що є важливими осередками біорізноманіття на глобальному, національному або регіональному рівнях;

ОЦЗ 2 — Великі лісові ландшафти, що є значущими на світовому, національному або регіональному рівнях;

ОЦЗ 3 — Лісові території, що містять рідкісні екосистеми та екосистеми, що перебувають під загрозою знищення;

ОЦЗ 4 — Лісові території, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях;

ОЦЗ 5 — Лісові території, необхідні для забезпечення основних потреб місцевих громад;

ОЦЗ 6 — Лісові території, необхідні для збереження традиційної культурної автентичності місцевих громад;

ОЦЗЛ — особливо цінні для збереження ліси;

ПЗФ — Природно-заповідний фонд

ЧКУ — Червона книга України.

Зміст

Резюме.....	3
Використані скорочення.....	4
Зміст	5
Законодавчі документи, на яких базується Посібник	6
Розділ 1. Загальні положення.....	9
1.1. Поняття про особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ).....	9
1.2. Вимоги ЛНР щодо ОЦЗЛ.....	10
1.3. Загальна схема виявлення ОЦЗ та виділення ОЦЗЛ	11
1.4. Для кого призначений цей Посібник?.....	13
Розділ 2. Визначення особливо цінних для збереження лісів	15
2.1. ОЦЗ 1: Лісові території, що є важливими осередками біорізноманіття на глобальному, національному або регіональному рівнях	15
2.1.1. ОЦЗ 1.1. Природо-заповідні території.....	15
2.1.2. ОЦЗ 1.2. Види, що перебувають під загрозою знищення, вимирають та ендемічні види.....	18
2.1.3. ОЦЗ 1.3. Ключові сезонні місця концентрації тварин.....	19
2.2. ОЦЗ 2: Великі лісові ландшафти, що є значущими на світовому, національному або регіональному рівнях.....	22
2.3. ОЦЗ 3: Лісові території, що містять зникаючі, рідкісні та вразливі біотопи.....	25
2.4. ОЦЗ 4: Лісові території, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях.....	27
2.5. ОЦЗ 5: Лісові території, необхідні для забезпечення основних потреб місцевих громад... ..	30
2.6. ОЦЗ 6: Лісові території, необхідні для збереження традиційної культурної автентичності місцевих громад	36
Розділ 3. Ведення лісового господарства в ОЦЗЛ та їх моніторинг.....	43
3.1. Загальні положення.....	43
3.2. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.1.	44
3.3. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.2.	44
3.3.1. Фауна.....	44
3.3.2. Флора.....	47
3.4. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.3.	49
3.5. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 2.	49
3.6. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 3.	50
3.7. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 4.	50
3.8. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 5 і 6.	51
3.9. Моніторинг особливо цінних для збереження лісів	52
ДОДАТКИ	53

Законодавчі документи, на яких базується Посібник

Кодекси:

1. Лісовий Кодекс України. Закон України № 3404-IV, постанова ВР від 8 лютого 2006 року.
2. Земельний кодекс України, від 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
3. Водний кодекс України, від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР.

Закони України:

4. «Про охорону навколишнього природного середовища», від 26 червня 1991 року, № 1268-XII.
5. «Про природно-заповідний фонд», від 16 червня 1992 року № 2456-XII.
6. «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР.
7. «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586-XIV.
8. «Про рослинний світ», від 9 квітня 1999 року, № 591-XIV.
9. «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», від 10 лютого 2000 року, № 1436-III.
10. «Про мисливське господарство та полювання», від 22 лютого 2000 року, № 1478-III.
11. «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», від 21 вересня 2000 року № 1989-III.
12. «Про тваринний світ», від 13 грудня 2001 № 2894-III.
13. «Про Червону книгу України», від 7 лютого 2002 року № 3055-III.
14. «Про екологічну мережу України», від 24 червня 2004 року № 1864-IV.
15. «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року N 1805-III.
16. «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 № 1626-IV.

Закони України про ратифікацію Україною таких конвенцій та угод:

17. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), Закон України «Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття» від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР.
18. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» від 29 жовтня 1996 року № 435/96-ВР.
19. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 рік), Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» від 29 жовтня 1996 року № 436/96-ВР.
20. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971 рік), Закон України «Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» від 29 жовтня 1996 року № 437/96-ВР.
21. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 рік), Закон України «Про приєднання України до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин» від 19 березня 1999 року № 535-XIV.
22. Угода про збереження кажанів в Європі (Брістоль, 1995 рік), Закон України «Про приєднання України до Угоди про збереження кажанів в Європі» від 14 травня 1999 року № 663 –XIV.
23. Київський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Закон України «Про ратифікацію Київського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату» від 4 лютого 2004 року № 1430-IV.

24. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Київ, 2003 рік), Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» від 7 квітня 2004 року №1672-IV.
25. Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Монреаль, 2000), Закон України «Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття» від 12 вересня 2002 року № 152-IV.
26. Конвенція «Про захист всесвітньої культурної та природної спадщини». (Генеральна конференція UNESCO, Париж, 1972).
27. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) (Валлетта, 1992), Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої)» від 10.12.2003 № 1369-IV.
28. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які знаходяться під загрозою зникнення /CITES (Вашингтон, 1973), Закон України «Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які знаходяться під загрозою зникнення» від 14 травня 1999 № 662-XIV.

Укази Президента України:

29. Указ Президента України від 05.01.2004 «Про заходи щодо посилення державного контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів».
30. Указ Президента України від 07.02.2004 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства».

Постанови Кабінету міністрів України:

31. Постанова Кабінету міністрів України від 29.08.2002 № 1286 «Про затвердження Положення про Зелену книгу України».
32. Правила відтворення лісів. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 р. № 303.
33. Правила поліпшення якісного складу лісів. Постанова Кабінету Міністрів України № 724 від 12 травня 2007 року.
34. Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок. Постанова Кабінету Міністрів України № 733 від 16 травня 2007 р.
35. Порядок спеціального використання лісових ресурсів. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761.
36. Державна програма «Ліси України», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 № 581, реєстраційний номер програми №207.
37. Порядок спеціального використання лісових ресурсів. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761.
38. Концепція реформування та розвитку лісового господарства. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2006 р. № 208-р.
39. Першочергові заходи щодо створення захисних лісових насаджень на невіддях та в басейнах річок», схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.03.2001 №189-р, реєстраційний номер програми №163.
40. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 675-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки».

Відомчі інструкції:

41. Інструкція з впорядкування лісового фонду України. Част.1 «Польові роботи», част.2 «Камеральні роботи», Ірпінь, 2006.

42. Методичні рекомендації щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій. Затверджено спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України та Державного комітету лісового господарства України від 24 грудня 2003 р. № 185/210-А.
43. Настанови з лісового насінництва. Харків, УкрНДІЛГА, 1993.

Розділ 1. Загальні положення

1.1. Поняття про особливо цінні для збереження ліси (ОЦЗЛ)

Будь-який ліс має певну екологічну та соціальну цінність. Така цінність може полягати в наявності рідкісних видів, угруповань та біотопів, місць рекреації, або природних ресурсів, які використовуються місцевим населенням тощо. Там, де визнано, що така цінність має особливе значення або є критично важливою, ліс можна визнати особливо цінним для збереження (ОЦЗЛ).

Базовою ідеєю концепції ОЦЗЛ є виявлення особливої цінності для збереження (ОЦЗ): це така цінність, що є особливо важливою і потребує охорони та сталого використання. Особливо цінними для збереження є ліси, де виявлено такі цінності, або, більш точно, лісова територія, що потребує відповідного господарювання з метою підтримання або посилення виявлених особливих цінностей. Тому виявлення таких територій є найважливішим першим кроком у розробці для них відповідного режиму господарювання.

Концепцію «особливо цінних для збереження лісів» (ОЦЗЛ) розроблено Лісовою Наглядовою Радою (ЛНР – FSC, Forest Stewardship Council) для використання в сертифікації ведення лісового господарства і вперше опубліковано у 1999 році. Відповідно до базового принципу 9 ЛНР, працівники лісового господарства повинні зберігати або посилювати відповідні ознаки чи властивості таких лісів, а також регулярно провадити моніторинг їхнього стану. Особливо цінними для збереження є ліси, в яких **критично важливе** значення мають одна або кілька таких ознак чи властивостей (Табл. 1.1):

Таблиця 1.1. Характеристика категорій особливо цінних для збереження лісів

Визначення категорій особливо цінних для збереження лісів	Характеристика (згідно принципів та критеріїв ЛНР, лютий 2000)
Категорія 1	Лісові території, на яких виявлено осередки біорізноманіття (наприклад, рідкісні види, ендеміки тощо), важливі на глобальному, національному або регіональному рівнях.
Категорія 2	Великі лісові ландшафти, значущі на глобальному, національному або регіональному рівнях, де життєздатним популяціям більшості, якщо не всіх аборигенних видів, властиві природні характеристики структури, поширення та чисельності. Такі ландшафти можуть бути розташовані в межах одиниці господарювання або містити кілька таких одиниць.
Категорія 3	Лісові території, що містять рідкісні екосистеми та екосистеми під загрозою зникнення, або входять до складу таких екосистем.
Категорія 4	Лісові території, що забезпечують основні природно-захисні функції в критичних ситуаціях (захист водозборів, попередження ерозії, тощо).
Категорія 5	Лісові території, що є визначальними для задоволення основних потреб місцевих громад (наприклад, засоби для існування, забезпечення здорового довкілля тощо).
Категорія 6	Лісові території, що є визначальними для традиційної культурної ідентичності місцевих громад (мають для них важливе культурне, екологічне, економічне або релігійне значення).

Прикладами особливо цінних для збереження лісів є:

- ліс, що захищає водне джерело, що є єдиним у постачанні питної води для певної громади;
- невелика лісова територія, у межах якої наявна певна рідкісна екосистема або (та) група рідкісних видів;
- ліс, в якому розташована важлива археологічна пам'ятка;
- ділянка лісу (виділ, квартал, урочище), якщо вона є природним осередком видів, існування яких під загрозою;
- праліс, або ліс, якому властиві ознаки пралісу
- тощо.

Не обов'язково, щоб ОЦЗЛ відповідав адміністративним чи лісгосподарським межам, він може складатися із одиниць ландшафту (урочище, лісова дача, водозбір тощо), частин його, або одного чи декількох виділів або кварталів.

Особлива цінність лісів може зростати або ж зменшуватися з часом відповідно до змін землекористування, господарчої діяльності тощо. Для того, щоб визначити, чи становлять ліси особливу цінність, яка має зберігатися (ОЦЗ), необхідно провадити відповідний моніторинг. Перевірка відповідності лісової ділянки критеріям ОЦЗЛ здійснюється раз на 5 років та після проведення будь-яких господарчих заходів на цих ділянках.

1.2. Вимоги ЛНР щодо ОЦЗЛ

Згідно з Принципом 9 Принципів і Критеріїв ЛНР (FSC), від працівників лісового господарства вимагається:

- виявляти особливі цінності для збереження (ОЦЗ), що трапляються в лісах в межах окремих одиниць господарювання;
- господарювати в них з метою збереження або підвищення встановлених цінностей;
- відстежувати стан встановлених цінностей та результати господарювання.

При сертифікації за схемою ЛНР (FSC) встановлено чотири вимоги (критерії) до Принципу 9 «Збереження особливо цінних лісів», які охоплюють ідентифікацію, консультації, планування ведення господарства та моніторинг ОЦЗЛ¹ (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Принцип 9 ЛНР (FSC).

<i>№ критерію</i>	<i>Критерій</i>
	Принцип 9 Збереження особливо цінних лісів. Ведення лісового господарства в особливо цінних для збереження лісах повинно сприяти підтримці або покращенню відповідних характеристик цих лісів. Прийняття рішення стосовно лісів, які мають високу природоохоронну цінність, повинно плануватися з особливою обережністю, прискіпливо враховуючи усі можливі наслідки.
9.1	<i>Дослідження на предмет наявності ознак особливо цінних для збереження лісів повинні проводитися відповідно до масштабу й інтенсивності ведення лісового господарства.</i> Метою цього критерію є забезпечення виявлення будь-яких особливих або ключових цінностей (тобто ОЦЗ), наявних в межах лісгосподарської

¹ Принципи та критерії ЛНР, документ 1.2., переглянуто у лютому 2000 року. Доступний на сайті www.fsc.org

	одиниці. Виявлені ліси, цінність (тобто ОЦЗ) яких слід зберігати та підвищувати, слід нанести на окрему карту.
9.2	<i>У рамках консультативної частини сертифікаційного процесу, особлива увага повинна приділятися відповідним ознакам цих лісів і можливості їхньої підтримки надалі.</i> Цей критерій вимагає від спеціалістів лісового господарства консультацій із зацікавленими сторонами (науковцями, НУО, місцевими та релігійними громадами, представниками влади, бізнесу, тощо) щодо виявлення ознак і виділення особливо цінних для збереження лісів та щодо визначення заходів з їх збереження.
9.3	<i>План лісогосподарських заходів повинен включати заходи щодо підтримки або поліпшення відповідних цінних ознак таких лісів. Такі заходи варто планувати з особливою обережністю, ретельно, з огляду на можливі наслідки. Ці заходи повинні бути перераховані в короткому плані лісогосподарських заходів, доступному для громадськості.</i> Цей критерій уточнює загальну мету ведення господарства в ОЦЗЛ – збереження або збільшення ОЦЗ, а також забезпечує зацікавлені сторони інформацією щодо запропонованого режиму господарювання в ОЦЗЛ.
9.4	<i>Для оцінки ефективності заходів, спрямованих на підтримку чи поліпшення ознак особливо цінних для збереження лісів повинен проводитися щорічний моніторинг.</i> Моніторинг складається з двох частин: <ul style="list-style-type: none"> ▪ щорічне визначення стану особливо цінних для збереження лісів; ▪ оцінка ефективності поведених в цих лісах лісогосподарських заходів.

Слід особливо наголосити, що визнання лісу (або його частини) ОЦЗЛ зовсім не означає автоматичного припинення господарських заходів, навіть таких, як рубки головного користування. Проте, це означає, що господарська діяльність має плануватися і виконуватися таким чином, щоб гарантувати збереження або примноження цих цінностей.

1.3. Загальна схема виявлення ОЦЗ та виділення ОЦЗЛ

Виявлення ОЦЗ у межах лісової території здійснюється у два етапи (див. рис. 1).

Першим етапом є попередня оцінка, яка швидко виключає усі ті лісові території, які очевидно не мають ОЦЗ, та визначає ліси, які потенційно їх мають. Попередня оцінка провадиться шляхом аналізу наявної інформації (в т.ч. картографічних матеріалів) щодо лісових територій, які досліджуються. Попередній аналіз є досить простим і не вимагає використання складних даних або спеціальних досліджень.

Другим етапом є повна оцінка. Ця оцінка здійснюється для лісових територій, що потенційно мають ОЦЗ, з метою чіткого встановлення на них однієї чи кількох ОЦЗ. На цьому етапі ідентифікація ОЦЗ відбувається за фактом перевищення відповідного порогового значення (рис. 2). Порогові значення, залежно від категорій, виражаються кількістю рідкісних видів, мінімальним розміром території, ступенем важливості функцій лісу, тощо.

Там, де попередня оцінка визначає, що ОЦЗ є потенційно наявними, власники лісів або постійні лісокористувачі повинні проводити повну оцінку на предмет наявності чи відсутності ОЦЗ. Процес повної оцінки може потребувати інколи витрат для проведення додаткових досліджень із залученням експертів із питань біології, історії, географії соціології та інших галузей наук та\ або консультацій із населенням.

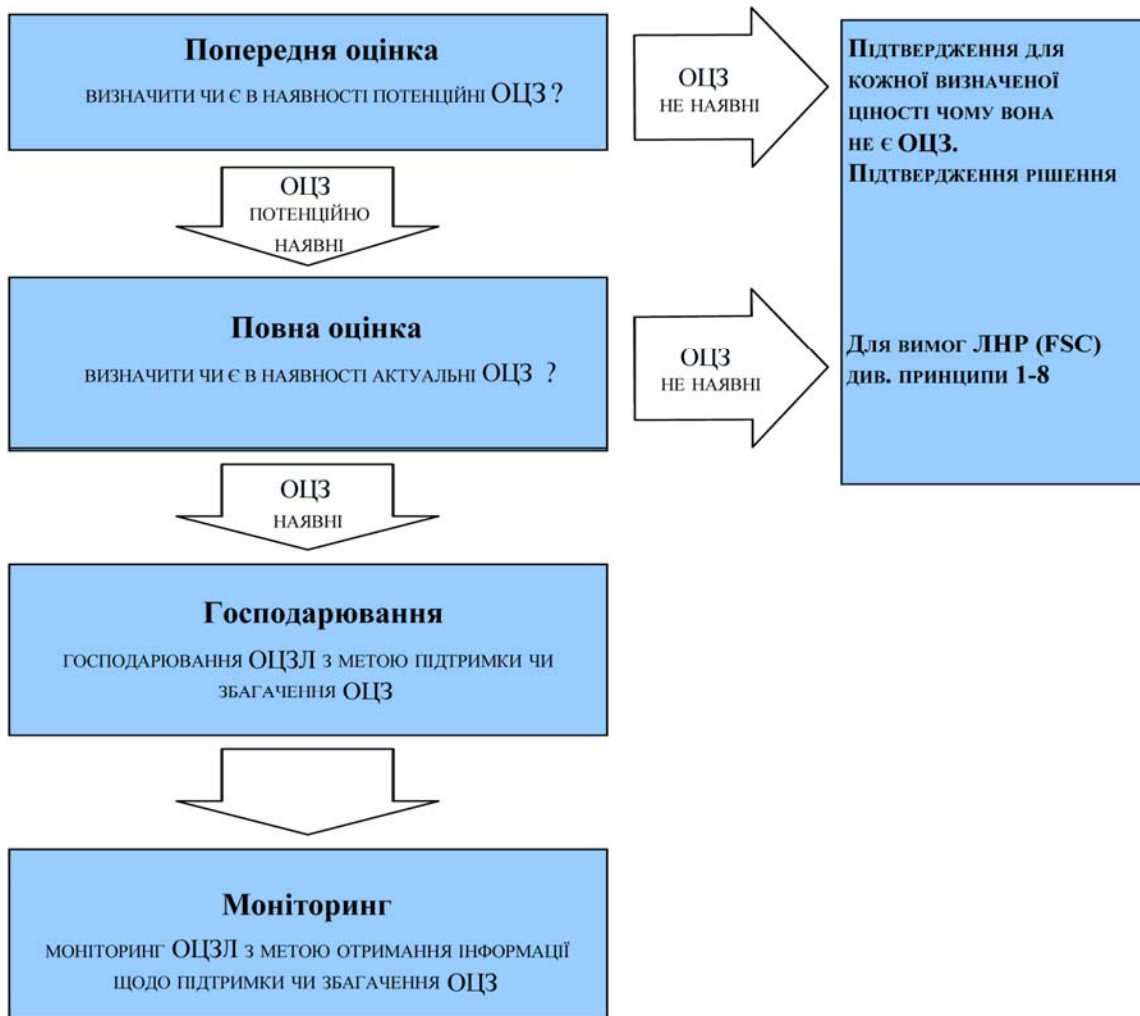

Рис.1. Методика визначення та господарювання у ОЦЗЛ.

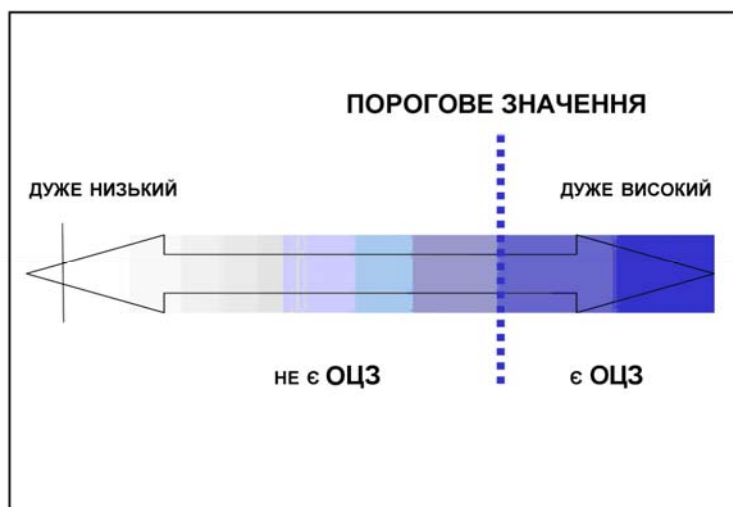

Рис.2. Визначення наявності ОЦЗ

Після завершення повної оцінки процес переходить до *фази господарювання та моніторингу* (як зображено на рис.1).

1.4. Для кого призначений цей Посібник?

Посібник з особливо цінних для збереження лісів буде корисним для:

- a. Працівників лісовпорядкування, лісгоспів, тощо для визначення відповідності стандартам, пов'язаним із ОЦЗЛ

Спеціалісти лісового господарства можуть проводити попередню оцінку на території лісгосподарського підприємства для виявлення ОЦЗ. Подальша повна оцінка провадиться із залученням відповідних спеціалістів, на її основі виділяються ОЦЗЛ і включаються до загального лісгосподарського планування і проведення відповідних заходів. Це є вимогою сертифікації за схемою ЛНР.

- b. Аудиторів, що проводять сертифікацію лісгосподарського підприємства

Затверджений Посібник з ОЦЗЛ має використовуватися при проведенні сертифікації ведення лісового господарства в лісгосподарських підприємствах та організаціях.

- c. Землевпорядників, ландшафтних архітекторів, спеціалістів проектних організацій, представників органів місцевого самоврядування, тощо при наданні переваги різним видам землекористування

Визначені ОЦЗ можна використовувати при складанні різноманітних планів та карт з позначенням наявних або потенційних ОЦЗЛ. Такі карти надалі можна використовувати для інформування та визначення переваг при вирішенні питань із планування землекористування та природоохоронних заходів.

- d. Покупців, як захід перестороги в закупівельній політиці

Покупці, що впроваджують концепцію ОЦЗЛ як частину своєї політики, можуть використовувати інформацію про наявність ОЦЗ або визначений на національному рівні перелік категорій ОЦЗ для оцінки наявності ОЦЗ на території лісогосподарських підприємств або при встановленні заходів перестороги в закупівельній політиці. Багато покупців та посередників мають складні ланцюги постачання і зазвичай потребуватимуть або карт ОЦЗЛ, або якнайчіткіших інструкцій, визнаних широким колом зацікавлених сторін.

е. Використання інвесторами та донорами

Інвестори та донори все більше намагаються гарантувати, що їх інвестиції або пожертви не сприятимуть безвідповідальним соціально або шкідливим для довкілля діям з боку потенційних отримувачів. Цього можна досягти або перевіркою потенційних отримувачів, або впровадженням вимог виконання отримувачами соціальних та природоохоронних зобов'язань. Концепція ОЦЗЛ, що концентрується на найбільш критичних екологічних та соціальних цінностях, забезпечує потенційний механізм гарантії виконання донорами та інвесторами їхньої власної соціальної та екологічної політики.

Розділ 2. Визначення особливо цінних для збереження лісів

В цьому розділі представлено кожен з шести названих вище категорій ОЦЗ. Для двох із них (ОЦЗ 1 і ОЦЗ 4) встановлено кілька підкатегорій. Опис кожної категорії ОЦЗ складається з:

- Означення кожної ОЦЗ. Містить загальну характеристику та приклади. Крім цього, виділяються складові частини кожної ОЦЗ та пояснюється їх важливість.
- Алгоритму визначення: процедури попередньої та повної оцінки для кожної складової частини ОЦЗ з наведенням відповідних порогових значень, вище яких вона набуває статусу ОЦЗ.

2.1. ОЦЗ 1: Лісові території, що є важливими осередками біорізноманіття на глобальному, національному або регіональному рівнях

Ця категорія включатиме території, на яких концентрація, у т.ч. сезонна, видів, указаних у Додатках 3-7 сягає або перевищує відповідні порогові значення, а також території “Державного кадастру територій та об’єктів природно-заповідного фонду” (останнього зведення).

Будь-який ліс, у якому є види, ідентифіковані як ОЦЗ, або місця, що є ключовими для тривалого виживання таких видів, буде мати статус ОЦЗЛ. Сюди зараховують також ліси із багатьма видами, що перебувають під загрозою знищення або такими, що вимирають, або з рідкісними ендемічними видами або належать до «гарячих» точок біорізноманіття. В окремих випадках, це можуть бути навіть поодинокі види, що вважаються достатньо важливими для того, щоб лісова територія мала статус ОЦЗ.

Втім, є багато лісів, які, незважаючи на наявність рідкісних видів, не матимуть статусу ОЦЗЛ, тому що *концентрації цих видів не перевищують відповідних порогових значень*. У таких лісах слід вести господарство згідно з чинною нормативною базою, оскільки вони не є ОЦЗЛ.

Оскільки є кілька шляхів ідентифікації цінностей, пов’язаних із біорізноманіттям, ця категорія складається із трьох під-категорій:

- ОЦЗ 1.1. Природо-заповідні території;
- ОЦЗ 1.2. Види, що перебувають під загрозою знищення, вимирають та ендемічні види;
- ОЦЗ 1.3. Ключові місця тимчасової концентрації тварин.

2.1.1. ОЦЗ 1.1. Природо-заповідні території

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Території природно-заповідного фонду виконують багато функцій, включаючи охорону біорізноманіття. Виділення територій та об’єктів ПЗФ і визначення їх функціонального призначення здійснюється за критеріями, визначеними національним законодавством. В Україні Закон «Про природно-заповідний фонд» вступив у дію 1992 року. Він визначає такі сім категорій природних об’єктів і територій природно-заповідного фонду: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам’ятки природи та заповідні урочища. Їх характеристики представлено у Таблиці 2.1

Таблиця 2.1. Найменування та ознаки категорій природно-заповідного фонду

<i>Категорії природно-заповідного фонду</i>	<i>Основні ознаки</i>
Природні заповідники	природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання і надаються заповідникам у порядку, встановленим законодавством України.
Біосферні заповідники	природоохоронні, науково-дослідні установи міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних чинників. Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням до їх складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель.
Національні природні парки	природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються національним природним паркам у порядку, встановленим законодавством України.
Регіональні ландшафтні парки	природоохоронні рекреаційні установи місцевого значення, що утворюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Регіональні ландшафтні парки організовуються, як правило, без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів. Проте у разі необхідності таке вилучення (згідно законодавства) може проводитися.
Заказники	природні території (акваторії), які створюються з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. Можуть бути загальнодержавного та місцевого значення, залежно від цільового призначення та необхідного режиму охорони поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні, карстово-спелеологічні. Оголошення заказників проводиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Пам'ятки природи	окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення, оголошуються з метою збереження їх у природному стані. Можуть бути загальнодержавного та місцевого значення, залежно від характеру, походження і необхідного режиму охорони поділяють на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні, геологічні. Оголошення пам'яток природи проводиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.
Заповідні урочища	лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані. Є ділянками місцевості з чітко сформованими природними межами, належать до територій місцевого значення. Оголошення заповідних урочищ проводиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів

В Україні лісові території природно-заповідного фонду, а також зарезервовані під створення об'єктів та територій ПЗФ, належать до ОЦЗЛ категорії 1.1.

Список територій та об'єктів ПЗФ наводиться у «Державному кадастрі територій та об'єктів природно-заповідного фонду», який періодично оновлюється.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Процедури попередньої та повної оцінки для цієї підкатегорії ОЦЗ мають певну специфіку:

Першим кроком у визначенні ОЦЗЛ 1.1 є збір інформації про території природно-заповідного фонду у межах досліджуваного регіону, зокрема, про їх статус, картографічний матеріал та інформацію про господарювання.

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- Офіційна інформація Міністерства охорони навколишнього природного середовища (включаючи територіальні та місцеві ланки) про наявність територій природно заповідного фонду (зокрема, щорічні звіти природоохоронних служб тощо).
- Офіційна інформація Державного комітету лісового господарства (включаючи територіальні та місцеві ланки) (матеріали лісовпорядкування, матеріали спеціальних обстежень, звіти тощо)
- Інформація з наукових джерел (результати наукових досліджень, викладені у монографіях, статтях, журналах, наукових звітах тощо).

Другим кроком у виявленні ОЦЗЛ 1.1 є узагальнення цих матеріалів та нанесення їх на карту ОЦЗЛ відповідного суб'єкта господарювання.

2.1.2. ОЦЗ 1.2. Види, що перебувають під загрозою знищення, вимирають та ендемічні види

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Одним із найважливіших аспектів цінності біорізноманіття є наявність видів, що перебувають під загрозою знищення, вимирають (тобто види, що відносяться до категорій “зникаючі”, “рідкісні” та “вразливі” згідно “Положення про Червону книгу України” (1992)) та ендемічні види. Ліси, у яких зосереджені популяції таких видів, є більш важливими для збереження біорізноманіття, ніж ті, де їх немає, тому що такі види є більш уразливими до трансформації біотопів, полювання, хвороб, тощо.

ОЦЗЛ підкатегорії 1.2 є лісові території, у яких вид, кілька видів, або групи видів, перелічені у Додатках 3-7, утворюють життєздатні популяції або їх виявлення є регулярними (Табл. 2.2).

З метою якнайповнішого забезпечення охорони біорізноманіття на лісових територіях виділено такі групи біоти (Додатки 3-7) за лісогосподарськими округами України (Додаток 1):

- Судинні рослини (Додаток 3)
- Шапінкові гриби (Додаток 4)
- Безхребетні (Додаток 5)
- Птахи (Додаток 6)
- Плазуни (Додаток 7)
- Земноводні (Додаток 7)
- Ссавці (Додаток 7)

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Першим кроком (попередня оцінка) у визначенні ОЦЗ 1.2 є аналіз інформації щодо поширення видів зазначених вище груп біоти на тих або інших ділянках. Це здійснюється спеціалістом-біологом на підставі аналізу наявних ботанічних, зоологічних, мікологічних, біологічних, ліхенологічних, лісотаксаційних та інших матеріалів. При відсутності у штатному розписі спеціаліста-біолога, такого спеціаліста слід найняти.

Джерелами такої інформації можуть бути:

- Опубліковані та експертні наукові матеріали (монографії, статті, тези доповідей конференцій, Літописи природи, наукові звіти тощо);
- Матеріали лісовпорядкування, звітність лісогосподарських підприємств, матеріали спеціальних обстежень;
- Матеріали перевірок екологічної інспекції;
- Місцеве населення, органи місцевого самоврядування, сільські школи, місцеві експерти, місцеві природоохоронні НУО.

За результатами такого аналізу вибираються ділянки, на яких можуть бути присутні види, вказані в Додатках 3-7, наявність яких визначає ОЦЗ 1.2.

Другим кроком у виявленні ОЦЗ 1.2 є проведення спеціальних досліджень на ділянках, перспективних для надання статусу ОЦЗЛ. Це ділянки, відібрані в результаті попередньої оцінки. Крім цього, обстеженню підлягають ділянки, на яких заплановано проведення лісгосподарських заходів (будь-які види рубок, лісокультурні заходи тощо), а також ділянки із стиглими і перестійними деревостанами та зони переходу від лісової до нелісової рослинності. Для визначення наявності ОЦЗ 1.2 використовуються порогові значення кількості видів в межах таксаційних виділів (табл. 2.2) та нанесення їх на карту ОЦЗЛ відповідного суб'єкта господарювання.

Таблиця 2.2. Порогові значення кількості видів біоти в межах таксаційного виділу для визначення ОЦЗЛ 1.2.

Види	Група зникаючі	Групи рідкісні або вразливі
Види рослин, тварин та шапинкових грибів	щонайменше 1	щонайменше 3

У випадках, коли йдеться про зникаючі види, статус ОЦЗЛ може надаватися навіть тим територіям, де фіксуються лише поодинокі знахідки.

2.1.3. ОЦЗ 1.3. Ключові сезонні місця концентрації тварин

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Ключові сезонні місця концентрації тварин – це їх скупчення, які пов'язані з міграціями, проходженням окремих фаз розвитку (напр., личинкового) або репродукції (місця гону, токування, парування, гніздування). У кожній із груп тварин можуть бути свої особливості їх розподілу у просторі й часі, проте загалом кожна з великих систематичних груп (напр., комахи, птахи, кажани) має відмінні і доволі специфічні місця сезонної концентрації. Проте існують певні загальні закономірності, пов'язані з репродукцією і міграціями, коли тварини виявляються найбільш вразливими. Тобто, такі місця можуть ставати осередками збереження біорізноманіття з певною циклічністю, пов'язаною як з природними сезонними циклами, так і з життєвими циклами тварин.

Прикладами ключових сезонних місць концентрації тварин можуть бути, зокрема, місця концентрації птахів на шляхах їхніх міграцій, місця існування материнських колоній кажанів, місця зимівлі ссавців, місця розмноження та зимівлі плазунів і амфібій, місця нересту риб, місця виплоду рідкісних видів комах тощо, місця розмноження ратичних, міграційні коридори хижих тварин, місця токування рідкісних птахів. При визначенні ключових сезонних місць концентрації тварин необхідно спиратися на перелік раритетних видів, наведений у відповідних Додатках 6,7), і саме концентрація цих видів є важливою для визначення цінності лісових ділянок.

Характеристика кожної складової частини ОЦЗ 1.3 наведена нижче:

- а. *місця концентрації птахів та кажанів* під час сезонних міграцій — це окремі ділянки і типи лісових масивів та цілі смуги лісів, що виконують роль екологічних русел прольоту та місць відпочинку і жирування мігруючих і кочівних видів. Велика кількість видів мігруючих птахів і кажанів нашої фауни та фауни більш північних регіонів Європи має пролітні шляхи через територію України і потребує охорони згідно з Боннською конвенцією щодо мігруючих видів тварин. Лісові масиви, у тому числі заплавні та розташовані у долинах річок, є природними коридорами міграцій багатьох видів.

- b. *колонії кажанів* найчастіше пов'язані з лісовими масивами та наявністю в них природних сховищ (старих дуплистих дерев, скельних відслонень, природних підземних порожнин тощо). Важливим є те, що всі види кажанів включені до переліку вразливих видів згідно з Бернською конвенцією, підписаною Україною, а також те, що всі дендрофільні види потребують постійної зміни сховищ, а тому критичною умовою їх виживання є наявність достатньої кількості сховищ;
- c. *місця нересту риб* найчастіше сконцентровані у верхів'ях малих і великих річок та в зонах їхнього весняного розливу. Всі такі місцезнаходження мають нормальне живлення і водозахист винятково в межах лісових масивів, через що такі ліси набувають надвисокого значення для виживання популяцій багатьох видів риб та тих видів, які становлять основу кормової бази рідкісних видів коловодних птахів та ссавців;
- d. *місця концентрації ратичних*, у тім числі місця розмноження, відпочинку і водопою усіх видів цих ссавців пов'язані з лісовими масивами усіх природних зон і лісогосподарських округів. Особливо визначну роль відіграють великі за розмірами лісові масиви і ліси, розташовані в зонах водозбору. Найбільше значення мають корінні широколистяні та мішані ліси, проте їхня частка порівняно зі штучними монокультурами стає дедалі меншою, а самі ліси – дедалі більш фрагментованими;
- e. *коридори переміщення хижаків* – осередки існування та міграційні коридори хижих тварин є одним з ключових факторів життєздатності їхніх популяцій. Переважна більшість хижих ссавців внесена до різноманітних червоних списків саме внаслідок скорочення або й втрати переважної частки лісових угідь, що включають їхні типові біотопи. Фрагментовані та антропогенно трансформовані ліси не можуть бути осередками існування цієї раритетної частини нашої фауни та життєздатних популяцій багатьох інших видів, що складають основу їхньої кормової бази. Варто особливо підкреслити той факт, що для багатьох видів хижих описано явище підвищення агресивності при зубожінні кормової бази та зменшенні природної щільності їхніх популяцій.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Першим кроком у визначенні ОЦЗ 1.3 є аналіз інформації щодо концентрації видів зазначених вище груп біоти на тих або інших ділянках. Це здійснюється на підставі аналізу наявних зоологічних та лісотаксаційних матеріалів.

Джерелами такої інформації можуть бути:

- Оpubліковані та експертні наукові матеріали (монографії, статті, тези доповідей конференцій, Літописи природи, наукові звіти тощо);
- Матеріали лісовпорядкування, звітність лісогосподарських підприємств, матеріали мисливського господарства, рибного господарства матеріали спеціальних обстежень;
- Матеріали перевірок екологічної інспекції;
- Місцеве населення, органи місцевого самоврядування, сільські школи, місцеві експерти, місцеві природоохоронні НУО.

За результатами такого аналізу вибираються ділянки, на яких можуть бути наявні місця концентрації видів, вказаних в Додатках 6,7, наявність яких визначає ОЦЗ 1.3. В окремих випадках можуть проводитися рекогносцирувальні дослідження із залученням фахових експертів.

Таблиця 2.3. Оцінка ключових місць концентрації тварин

Тип скупчення	Варіанти	Видимі ознаки скупчення	Оцінки відносної чисельності
а) місця концентрації птахів під час сезонних міграцій	а1) коловодні птахи	а1) птахи на воді, заламах рослинності або вздовж берегової лінії	а1) за один облік зареєстровано не менше 10 особин раритетних видів на площі до 2 га
	а2) хижі птахи	а2) птахи в повітрі (полювання) або на відпочинку на присадах (зокрема, дерева)	а2) спостереження не менше 5 хижих птахів (будь-якого виду) на ділянці площею до 10 га
	а3) кормові біотопи, характерні для раритетних груп птахів	а3) мілководні затоки озер і ставів, поселення ховрахів на прилісних лучно-степових ділянках	а3) відповідні кормові біотопи площею понад 0,5 га, які прямо використовуються птахами або потенційно придатні для них
б) колонії кажанів	б1) виводкові колонії в деревах або тріщинах скельних відслоненнях	видимі роїння кажанів біля старовікових дерев або соціальні звуки з дупел	б1) за один облік не менше двох дупел або місць концентрації незалежно від чисельності
	б2) зимівельні скупчення в підземних порожнинах або тріщинах скель	б2) тварини у стані спокою під склепіннями та у щілинах, скупчення посліду під місцями відпочинку	б2) спостереження не менше 10 особин незалежно від виду, наявність не менше 2 місць перебування (за «плямами» посліду)
	б3) наявність типових для кажанів місць скупчення, насамперед груп старовікових дерев з дуплами	б3) групи старовікових дерев з дуплами, що можуть використовуватися кажанами для влаштування виводкових колоній в період розмноження	б3) щонайменше одна група з 5 старовікових дерев з дуплами або морозобійними тріщинами, які можуть бути використані кажанами для перебування в репродуктивний або міграційний період
в) місця нересту риб	в1) місця концентрації риб у стані репродуктивної активності	в1) прямі спостереження дорослих риб в місцях розмноження (поза типовими біотопами): на мілководдях, у верхів'ях річок	в1) спостереження не менше 50 особин видів на обліковій ділянці (до 50 м берегової лінії або до 200 м струмка

	в2) місця виявлення скупчень молоді (мальків)	в2) знахідки ікри або скупчення молоді за умови можливості ідентифікації видів	в2) будь-яка одна ділянка, на якій виявлено і ідентифіковано скупчення ікри або молодь
г) місця концентрації ратичних	г1) місця розмноження, відпочинку або водопою ратичних	г1) концентрація слідів (відбитків лап) і посліду ратичних, місця їх лежки, часто поблизу великих галявин та лісових озер	г1) концентрація слідів перебування не менше 3 особин на площі до 1 га та місця підходу до таких ділянок
д) коридори переміщення хижаків	д1) місця переходів та місця мічення меж індивідуальних території хижих ссавців	д1) концентрація слідів перебування хижих ссавців (сліди, послід, загриби на ґрунті і задири на деревах)	д1) концентрація слідів перебування раритетних видів хижих ссавців, що свідчить про відвідування місцезнаходження не менш ніж 2 особинами на площі до 1 га

Другим кроком у виявленні ОЦЗ 1.3 є узагальнення цих матеріалів, проведення спеціальних досліджень на ділянках, перспективних для встановлення статусу ОЦЗЛ, встановлення факту наявності місць концентрації у відповідності із пороговими значеннями оцінки ключових місць концентрації тварин наведеними у Таблиці 2.3 (вище) у межах таксаційних виділів та нанесення їх на карту ОЦЗЛ відповідного суб'єкта господарювання.

2.2. ОЦЗ 2: Великі лісові ландшафти, що є значущими на світовому, національному або регіональному рівнях

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

До лісів категорії ОЦЗ 2 належатимуть великі лісові масиви з особливим наявним рівнем видового, популяційного, та екосистемного (ландшафтного, біотопного) різноманіття, що мають ландшафтне значення для його збереження на глобальному, національному або регіональному рівнях та розташовані на землях лісового фонду. Вони можуть бути розташовані в межах одиниць господарювання або містити кілька таких одиниць, де життєздатні популяції більшості, якщо не всіх аборигенних видів, мають природну (або наближену до неї) структуру розповсюдження та чисельності. До цієї категорії ОЦЗЛ також доцільно включати ліси, що є середовищем існування субпопуляцій видів з дуже широким ареалом (наприклад, ведмідь, лось, вовк, олень) навіть незважаючи на те, що субпопуляції не можуть самі по собі бути життєздатними протягом тривалого часу. Також сюди включають ліси, в яких на екологічні процеси й функціонування екосистем (наприклад, природні режими збурень, хід лісових сукцесій, розподіл, чисельність і співвідношення видів цілком або відносно не порушені антропогенним впливом і практично не зазнають його в сучасний період). Ліси цієї категорії можуть займати великі площі й бути менш зміненими діяльністю людини, ніж інші ліси регіону загалом. Місця, де лісові екосистеми

утворюють природним шляхом мозаїку ландшафтного рівня з іншими типами рослинності і де багато видів використовують для свого існування як лісові, так і нелісові екотопи², тобто там, де цінність стосується всієї мозаїки природної рослинності, а не лише лісової, теж відносять до категорії ОЦЗ 2.

Ліс, який розглядається на відповідність до ОЦЗ 2, не обов'язково має обмежуватися конкретною адміністративною чи виробничою одиницею (наприклад, адміністративним районом, лісгосподарським підприємством чи його підрозділом) через те, що у кількох суміжних адміністративних чи виробничих одиницях разом може перебувати значний великий ліс ландшафтного рівня. Окрема лісгосподарська одиниця може бути ОЦЗЛ згідно ОЦЗ 2, якщо вона цілком є значним великим лісом ландшафтного рівня або його частиною.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Першим кроком у визначенні ОЦЗ 2 є аналіз інформації щодо ступеня природності деревостанів, а також відповідності наявної структури лісової рослинності характерним для регіону типам лісу, породному складу основних едифікаторів і природності ценотичної структури насаджень. Крім того, має бути визначено, які функції виконує оцінюваний лісовий масив на світовому, національному чи регіональному рівнях.

В умовах України такими функціями є:

- збереження умов для існування видів рослин і тварин усіх або більшості груп, притаманних для певного типу зонального ландшафту та їх розповсюдження;
- забезпечення кормової бази та шляхів міграцій великих тварин.

Джерелами такої інформації можуть бути:

- Опубліковані та експертні наукові матеріали (монографії, статті, тези доповідей конференцій, Літописи природи, наукові звіти тощо);
- Матеріали лісовпорядкування, звітність лісгосподарських підприємств, матеріали мисливського господарства, матеріали спеціальних обстежень;
- Матеріали про структуру й склад елементів екомережі та наукові обґрунтування виділення екокоридорів;
- Історичні довідки щодо розвитку природних ландшафтів та їх характеристик (науково-історичні літературні джерела, архівні матеріали тощо).
- Місцеве населення, органи місцевого самоврядування, сільські школи, місцеві експерти, місцеві природоохоронні НУО.

За результатами такого аналізу вибираються території, що відповідають критеріям ОЦЗ 2, що наведені в Таблиці 2.4. В окремих випадках можуть проводитися рекогносцирувальні дослідження із залученням фахових експертів.

Другим кроком у виявленні ОЦЗ 2 є узагальнення цих матеріалів, визначення розміщення територій ОЦЗЛ 2, нанесення їх на карту ОЦЗЛ відповідного суб'єкта господарювання та оцінка їх значення.

² Наприклад, зона Північного (байрачного) Степу за лісгосподарським районуванням, де фрагменти лісів, у тому числі й байрачних, природно сполучаються з з остепненими та степовими ділянками.

Таблиця 2.4. Умови зарахування до особливо цінних для збереження лісів, що мають ландшафтну значущість на світовому, національному або регіональному рівнях

Підкатегорії ОЦЗЛ 2	Основна чинна нормативно- законодавча база України	Основні ознаки й вимоги	Категорії лісів за Лісовим Кодексом
1 – Великі лісові масиви поза територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, що відповідають критеріям ОЦЗЛ 2	Немає	Великі лісові масиви площею понад 15000 га в регіонах Полісся й Карпат; понад 10000 га в регіоні Лісостепу; понад 5000 га в регіоні Північного Степу.	Усі категорії
2 – Великі лісові масиви, в яких представлені угруповання, включені до Зеленої книги України (лісові і нелісові у межах лісового фонду)	Постанова Кабінету міністрів України від 29.08.2002 №1286 «Про затвердження Положення про Зелену книгу України»	До цінних лісів належать усі ліси з раритетними формаціями (представленими у Додатку 8), площами понад 10000 га в регіонах Полісся й Карпат; понад 5000 га в регіоні Лісостепу; понад 2500 га в регіоні Північного степу. За умови, що у межах зазначених масивів вони становлять не менше 30% від загальної площі.	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; всі інші категорії – допоміжна функція.
3 – Праліси, що знаходяться поза межами ПЗФ	Немає	До лісів ОЦЗ 2 зараховують усі праліси, незалежно від їх площі	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення
4 – Старі природні, наближені до пралісів за видовим складом і ценотичною структурою ліси	Частково «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», від 10 лютого 2000 року, № 1436-III	До лісів ОЦЗ 2 зараховують усі лісові масиви площею понад 1000 га на території Полісся та Карпат, понад 500 га на території Лісостепу та Криму й понад 200 га на території Північного Степу, в яких не менше 50% площі займають ліси	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; всі інші категорії – допоміжна функція.

		природного походження віком понад 120 років	
5 – Генетичні резервати аборигенних лісових деревних видів	Частково Лісовий кодекс України (ст. 85), „Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок” (пост.КМУ від 16 травня 2007 р. N 733), „Настанови з лісового насінництва” – Харків, 1993	До лісів ОЦЗ 2 зараховують усі генетичні резервати, незалежно від їх площі	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; особливо захисні ділянки
6 – Лісові масиви у складі ядер та екокоридорів національної екомережі та її регіональних складових, що знаходяться поза межами ПЗФ	«Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», від 21 вересня 2000 року № 1989-III;	Всі ліси, які підпадають під категорії ОЦЗ 1-ОЦЗ 6.	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; всі інші категорії - допоміжна функція.

2.3. ОЦЗ 3: Лісові території, що містять зникаючі, рідкісні та вразливі біотопи

ВСТУП та пояснення

Ця категорія лісів призначена для збереження рідкісних, вразливих і зникаючих лісових біотопів. В Україні інвентаризація біотопів тільки нещодавно розпочалася, проте активно розвивається. Це пов'язано із необхідністю охорони біорізноманіття на ценотичному (екосистемному) рівні, для чого потрібно проведення класифікації екосистем та виділення рідкісних біотопів. Необхідні базові дані для цього є: велика кількість польових геоботанічних матеріалів, а також близькість трактування біотопів до типів фітоценозів, а також типів рослинності та типів лісу.

Деякі біотопи є рідкісними внаслідок дії комплексу природних факторів, коли кліматичні або геологічні чи едафічні умови, необхідні для їх існування, мають обмежене поширення. Інші біотопи стали рідкісними внаслідок діяльності людини, зокрема, таку, як переведення окремих лісових екосистем у сільськогосподарський або інші види землекористування. Частіше за всіх саме ці біотопи опиняються під загрозою знищення.

До цього типу ОЦЗ включаються:

- зникаючі, рідкісні, вразливі біотопи, навіть якщо вони частково порушені;
- комплекси вище наведених лісових біотопів із іншими типами біотопів;
- природні лісові біотопи із старовіковими деревостанами;

Природні лісові біотопи, що є характерними для регіону, але не є рідкісними, вразливими або такими, що перебувають під загрозою зникнення, не мають старовікових деревостанів, не можуть належати до ОЦЗЛ цього типу.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Першим кроком (попередня оцінка) у визначенні ОЦЗ 3 є аналіз інформації щодо поширення біотопів зазначених у Додатках 8 та 9 на тих або інших ділянках. Це здійснюється спеціалістом-біологом на підставі аналізу лісотаксаційної оцінки масиву та наявної наукової інформації. При відсутності у штатному розписі спеціаліста-біолога, такого спеціаліста слід найняти.

Основні категорії біотопів та їх характеристики подано у Таблиці 2.5. Поширення біотопів за 15-ма лісгосподарськими округами України (Дод. 1) та їх характеристики подано у Дод. 8 та 9.

Таблиця 2.5. Характеристика категорій біотопів

Категорії	Характеристика
Зникаючі біотопи	біотопи, які перебувають під загрозою зникнення і збереження їх малоймовірне, якщо триватиме дія чинників, що негативно впливають на їх структуру
Вразливі біотопи	біотопи, площі яких у регіоні зазнають сильного скорочення протягом останніх десятиліть внаслідок господарської діяльності людини; вони в недалекому майбутньому можуть бути зараховані до категорії зникаючих біотопів, якщо не вжити негайних заходів для їхнього збереження
Рідкісні біотопи	біотопи, яким у даний час не загрожує зникнення, хоч внаслідок їхньої незначної частоти трапляння та обмеженої площі за несприятливих змін середовища існування така загроза може виникнути; сюди належать рідкісні біотопи, що як були рідкісними завжди внаслідок природно-географічних умов, так і набули цього статусу внаслідок господарської діяльності людини
Частково змінені рідкісні, вразливі та зникаючі біотопи	вище наведені типи біотопів, навіть якщо вони частково порушені, проте володіють достатнім набором природних видів (понад 50%), збереженою структурою угруповання, характеризуються майже повною відсутністю інвазійних видів у складі деревостану й підліску та спроможні до відновлення повноцінного природного біотопу
Комплекси рідкісних, вразливих та зникаючих біотопи із іншими типами біотопів	Наведені рідкісні, вразливі та зникаючі лісові біотопи (Додаток 8, 9) утворюють природні комплекси із іншими типами біотопів, зокрема із <ul style="list-style-type: none"> - чагарниковими біотопами (типу «шибляк»); - розрідженим лісом та болотами; - розрідженим лісом на кам'янистих осипах; - рідколіссям у субальпійському поясі; - розрідженим лісом та степовою рослинністю; - розрідженим лісом та псамофітною рослинністю у лісовій та степовій зонах; - суб-середземноморськими кущами на кам'янистих схилах

природні лісові біотопи із старовіковими деревостанами	типові для регіону досліджень лісові біотопи із старовіковими деревостанами (понад 200 років) та площею більше 1 га
--	---

Джерелами такої інформації можуть бути:

- Оpubліковані та експертні наукові матеріали (монографії, статті, тези доповідей конференцій, Літописи природи, наукові звіти тощо);
- Матеріали лісовпорядкування, звітність лісгосподарських підприємств, матеріали спеціальних обстежень;
- Місцеве населення, органи місцевого самоврядування, місцеві експерти, місцеві природоохоронні НУО.

За результатами такого аналізу вибираються ділянки, на яких можуть бути присутні біотопи, вказані в Додатках 8,9, наявність яких визначає ОЦЗ 3.

Другим кроком (повна оцінка) у виявленні ОЦЗ 3 є проведення спеціальних досліджень на ділянках, перспективних для надання статусу ОЦЗЛ. Це ділянки відібрані в результаті попередньої оцінки. Крім цього, обстеженню підлягають ділянки, на яких заплановано проведення лісгосподарських заходів (будь-які види рубок, лісокультурні заходи тощо), а також ділянки із стиглими і перестійними деревостанами та комплекси рідкісних, вразливих та зникаючих біотопів із іншими типами біотопів. Для визначення наявності ОЦЗ 3 використовуються порогові значення кількості біотопів в межах таксаційних виділів (Табл. 2.6) та нанесення їх на карту ОЦЗЛ відповідного суб'єкта господарювання.

Табл. 2.6. Порогові значення кількості видів та біотопів в межах таксаційного виділу для визначення ОЦЗ 3.

Біотопи	Зникаючі	Рідкісні, вразливі біотопи, а також частково змінені їх варіанти
Екосистеми (біотопи)	щонайменше 1	щонайменше 3

У випадках, коли йдеться про зникаючі біотопи, статус ОЦЗЛ може надаватися навіть тим територіям, де фіксуються лише поодинокі знахідки.

2.4. ОЦЗ 4: Лісові території, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях.

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Ліси можуть бути визнаними як такі, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях, коли захисні функції визнано основними для них. Водохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції тоді стають особливою цінністю. Господарювання в ОЦЗЛ 4 повинно найкращим чином сприяти виконанню ними цих цільових функцій і не повинно спричинити деградацію інших цінностей лісу та лісових екосистем в цілому.

До категорії особливо цінних для збереження лісів, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях (ОЦЗЛ 4), належать: захисні ліси, ліси у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів та особливо захисні лісові ділянки згідно з Лісовим кодексом (2006) та „Порядком поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок”(2007). Метою ведення лісового господарства в захисних лісах є забезпечення ефективного виконання ними середовищезахисних функцій.

Ліси, в яких потенційно наявні ОЦЗ 4:

- Ліси, які є ключовими для захисту водозборів і водних об'єктів;
- Ліси, які є ключовими для захисту джерел питної води;
- Ліси, ключові для захисту від ерозії (протиерозійні ліси);
- Ліси, ключові для захисту сільськогосподарських угідь;
- Ліси, ключові для захисту інженерних комунікацій;
- Ліси, що є перешкодами для поширення пожеж;
- Ліси навколо карстових утворень та інших типів природних підземних порожнин.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

Перший крок: для визначення ОЦЗЛ 4 потрібно встановити, чи відіграють ті або інші ділянки лісу ключові захисні функції. Для цього потрібно провести визначення ознак, які можуть вказувати на наявність тих чи інших підтипів особливих для збереження цінностей (наприклад, наявність водних об'єктів). Потрібно визначити, які підтипи ОЦЗЛ 4 безумовно/ ймовірно будуть присутні на території підприємства, та підтипи, яких однозначно не буде (наприклад, лавинозахисні ліси у Поліссі). Цей початковий етап можна виконувати камерально (за допомогою картографічних матеріалів, аерокосмічних знімків, лісовпорядних матеріалів та інших даних). Для цього потрібно зібрати інформацію, необхідну для визначення основних природних функцій лісів у критичних ситуаціях у межах регіону, використовуючи відповідну документацію (законодавчі та нормативно-правові документи, матеріали лісовпорядкування, матеріали спеціалізованих досліджень, картографічні матеріали, тощо), яка є основою для виділення відповідних ділянок лісу.

Другий крок: визначити ділянки на території лісових підприємств, які є ключовими для підтримання ОЦЗ 4 згідно з національними нормативно-правовими документами та визначити, які функції лісів на цих ділянках можуть вважатися такими, що виконують основні природні функції в критичних ситуаціях. В умовах України це:

- водоохоронні функції;
- протиерозійні функції;
- функції лісів, щодо захисту сільськогосподарських угідь та інженерних комунікацій;
- протипожежні функції.

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- a. Офіційна інформація щодо територій лісового фонду, які межують з водними джерелами, сільськогосподарськими угіддями, а також розташовані на крутих схилах, тощо (матеріали лісовпорядкування, ґрунтово-типологічного та інших спеціальних обстежень);
- b. Офіційна інформація місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, санітарних та природоохоронних органів про джерела питного водопостачання;
- c. Інформація гідрометеорологічних служб, МНС про селенебезпечні та лавинонебезпечні басейни, безпеку формування повеней;
- d. Інформація від місцевих жителів, органів місцевого самоврядування, санітарних і природоохоронних органів щодо забруднення джерел водопостачання, водойм, розвитку ерозійних процесів на земельних ділянках лісового фонду.

Основні критерії, індикатори та порогові значення ОЦЗ 4, а також рекомендації щодо встановлення меж ОЦЗЛ 4 подано у Таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. Умови зарахування до особливо цінних для збереження лісів, що забезпечують основні функції природи в критичних ситуаціях .

Критерії	Основні ознаки та вимоги
Лісові ділянки уздовж берегів річок, суднохідних і магістральних каналів, навколо озер та водоймищ, витоків річок (берегозахисні лісові ділянки)	Лісові ділянки завширшки 200 метрів, але не більше ширини виділеної смуги лісів уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів і завширшки 150 метрів - де смуги лісів не виділено. Уздовж берегів річок завдовжки понад 1 тис. кілометрів і навколо озер, водоймищ площею понад 10 тис. гектарів, а також уздовж суднохідних і магістральних каналів ширина берегозахисних лісових ділянок визначається з урахуванням результатів спеціальних обстежень
Ліси санітарної охорони джерел водопостачання	Ліси, що знаходяться в межах 1 і 2 поясів зон санітарної охорони джерел водопостачання.
Лісові ділянки уздовж ліній вододілів	Лісові ділянки завширшки 300 метрів у гірських лісах уздовж ліній вододілів великих річок з крутизною схилів, що створюють гребені вододілів, понад 20 градусів
Приполонинні (прияйлові) ліси, субальпійські деревно-чагарникові угруповання Ліси в селенебезпечних та лавинонебезпечних басейнах	Лісові ділянки (смуги лісів) завширшки 200-500 метрів уздовж верхньої межі лісу з безлісною місцевістю (полонинами, яйлами). Ширина визначається з урахуванням природних умов на основі спеціальних обстежень. Лісові ділянки (смуги лісів), розташовані у межах відкритої гірської місцевості(полонин, яйл) Ліси в зоні формування селів та лавин. Лісові ділянки у гірських районах завширшки 200 метрів уздовж постійних русел снігових лавин, смуги лісу по верхній межі безлісного схилу залежно від його довжини: Довжина безлісного схилу, м До 150 151-200 201-250 251-300 301-350 Понад 350 Ширина смуги лісу, м 250 300

	350 400 450 всі ліси до підніжжя схилу
Ліси на гірських схилах	Ділянки лісу на схилах крутизною: південної експозиції – понад 30 градусів, північної експозиції – понад 35 градусів
Ліси на малопотужних кам'янистих ґрунтах та кам'янистих розсипах	Ділянки лісу на малопотужних кам'янистих ґрунтах з наявністю каміння і скельних оголень, що виходять на поверхню на площі більш як 50 відсотків лісової ділянки. Ділянки лісу завширшки 100 метрів навколо кам'янистих розсипів з розширенням по нижній межі розсипів до підніжжя схилу, але не більше як до 300 метрів
Лісові ділянки навколо карстових утворень	Лісові ділянки завширшки 100 метрів навколо карстових утворень
Ліси захисту залізниць, автомобільних доріг, трубопроводів	Захисні лісові насадження у смузі відведення залізниць та автомобільних доріг державного значення, а також лісові ділянки (узлісся) уздовж смуг відведення залізниць, автомобільних доріг і магістральних трубопроводів. Ширина узліс'я вздовж смуг відведення встановлюється не меншою, ніж 50 метрів і за необхідності у гірських районах може бути збільшеною до розмірів, що забезпечують надійне збереження доріг і безпеку руху.
Ліси на легкорозвіюваних пісках	Ділянки лісу на пісках, що легко піддаються розвіюванню, і по їхньому периметру смугою завширшки 200 м від узлісся.
Інші ліси, які мають важливе значення для захисту навколишнього природного середовища	Усі ліси на рекультивованих землях; лісові смуги, спеціально створені для захисту від несприятливих природно-антропогенних чинників; ділянки лісу на берегах балок і річкових долин з крутизною схилів 25 і більше градусів, а також усі ліси на ярах, зсувних берегах балок і річкових долин незалежно від крутизни їх схилів.
Лісові ділянки, що прилягають до забудованих земель	Лісові ділянки завширшки 50 метрів у лісах, де дозволяється проведення рубок головного користування, уздовж межі забудованих земель
Ліси, що є перешкодами для поширення пожеж	Листяні ліси серед соснових насаджень, а також між сосновими насадженнями і населеними пунктами, шляхами транспорту та с.-г. землями завширшки 100-200 м (в умовах першого класу природної пожежної небезпеки).

Захисна цінність лісів може зростати або ж зменшуватися з часом відповідно до змін землекористування, господарчої діяльності тощо. Перевірка відповідності лісової ділянки критеріям ОЦЗЛ 4 здійснюється раз на 5 років та після проведення будь-яких господарчих заходів на цих ділянках.

2.5. ОЦЗ 5: Лісові території, необхідні для забезпечення основних потреб місцевих громад

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Ліси, деревні та недеревні продукти котрих місцеві жителі використовують, задовольняючи свої основні потреби, можуть бути визнаними як такі, що мають особливу для збереження цінність

соціального типу. Такою цінністю можуть бути їжа, питна вода, будівельні матеріали чи сировина для ремесел, паливо тощо, а також суттєвий та незамінний дохід, який *місцеві громади* отримують, використовуючи лісові ресурси. Втім, у ОЦЗЛ 5 забороняється надмірне та виснажливе використання лісових ресурсів, навіть якщо громади в даний час економічно залежать від лісу. Забороняється також інтенсивне ведення традиційних лісових промислів (мисливство, рибальство, бортництво тощо), якщо це може спричинити виснаження інших лісових ресурсів та деградацію лісових екосистем в цілому.

Статус ОЦЗЛ 5 не можуть отримати:

- Ліси, ресурси котрих є корисними для місцевого населення, але не є основними (наприклад, вони займають невелику частку (до 20%) в задоволенні основних потреб місцевих громад);
- Ліси, ресурсам котрих у громаді є повноцінний заміник чи альтернативне джерело (наприклад, альтернативою дровам є природний газ, а гірській річці – артезіанська свердловина);
- Ліси, інтенсивне використання ресурсів яких загрожує збереженню інших цінностей лісу (наприклад, заготівля лікарських рослин, котрі є рідкісними видами для даної території, може стати загрозою для цих видів і причиною їх зникнення. Це ж стосується полювання на рідкісних та мисливських тварин та браконьєрства).
- Ліси, ресурси яких використовуються місцевим населенням з метою рекреації, мисливства, любительського збирання грибів, використання мінеральних джерел, спортивного рибальства тощо.

Ліси, в котрих потенційно є ОЦЗ 5:

- Ліси, в яких є основне або єдине джерело, звідки місцева громада отримує питну воду;
- Ліси, в яких є основне або єдине джерело, звідки місцева громада отримує воду для побутових потреб (прання, поїння худоби тощо);
- Ліси, які є основним або єдиним місцем зростання грибів, ягід тощо, які місцеве населення збирає для власних потреб або продажу з метою отримання доходу, котрий є основним джерелом задоволення потреб членів громади;
- Ліси, які є основним або єдиним доступним для громади джерелом палива.

Соціальна цінність лісів може зростати або ж зменшуватися з плином часу відповідно до змін у потребах місцевих громад: наприклад, розвиток місцевої інфраструктури та зростання добробуту громадян може послабити їхню залежність від лісових ресурсів. В цьому випадку лісові ресурси, які раніше були єдиним джерелом для задоволення їхніх основних потреб, стануть незначущими у веденні їхнього господарства. І навпаки.

Для того, щоби визначити, чи становлять ліси *соціальну цінність*, варту збереження (ОЦЗ 5), необхідно з'ясувати, чи є *потреба*, яку місцеве населення задовольняє продуктами з лісу, для нього *основною*.

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ ОЦЗ 5

ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА

Першим кроком у визначенні ОЦЗЛ 5 є визначення **типів громад**, для котрих ці ліси потенційно становлять соціальну цінність.

До громад, для котрих ліс є потенційним джерелом задоволення основних потреб, в умовах України належать:

- громади, котрі живуть поблизу лісу чи в лісі та є практично ізольованими від основних комунікацій та місцевої інфраструктури (*траси, доріг, газопроводу тощо*);
- громади, що живуть серед лісу чи поблизу нього й отримують з нього принципово важливі для свого існування продукти та корисності (*тобто, функції лісу*);
- громади, які з покоління в покоління у веденні свого домашнього господарства пов'язані з лісом (*наприклад, Карпатський регіон, Полісся*);
- громади, що перебувають в економічно несприятливій ситуації і отримують з лісів основний та незамінний дохід для забезпечення свого снування.

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- Офіційна інформація органів землевпорядкування, місцевих органів влади, лісових господарств про ліси, які межують з землями місцевих громад (*документи на право землекористування, картографічний матеріал, матеріали лісовпорядкування тощо*);
- Офіційна інформація місцевих органів влади про зайнятість та середні доходи населення, яке живе в населених пунктах біля лісу, або безпосередньо в лісах;
- Наявні аналітичні матеріали соціологічних досліджень, інформація місцевих експертів з питань сталого розвитку місцевих громад;
- Консультації з відповідними НУО та товариствами, які представляють інтереси місцевих етнічних груп, пов'язаних з лісом, агенціями регіонального розвитку;
- Скарги місцевих жителів чи органів місцевого самоврядування щодо незадовільного доступу членів сільської громади до закупівлі чи заготівлі дров, нестачі пасовищ у межах земель сільської ради, збитків, завданих майну та власності громади в результаті проведення лісогосподарських заходів.

Результат аналізу цієї інформації є достатньою основою для створення переліку місцевих громад, для яких ліс може виявитись єдиним джерелом задоволення основних потреб. Такий перелік може створюватися для кожного адміністративного району, області, й у міру потреби уточнюватися.

Другим кроком у виявленні ОЦЗЛ 5 є визначення лісових ресурсів, які можуть вважатися особливо цінними у соціальному значенні. В умовах України це:

- деревні продукти лісу (*паливна деревина, будівельна деревина, тонкомірна деревина для городів та парканів, сировина для ремесел тощо*);
- недеревні продукти лісу (*гриби, ягоди, лікарські рослини, березовий сік, продукція мисливства та рибальства*);
- вода (*питна та для побутових потреб*);
- пасовища та сіно, заготовлене на землях лісового фонду.

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- Офіційна інформація лісогосподарських підприємств про відносини у сфері їх компетенції з сільськими радам та місцевими громадами, землі котрих межують із землями лісового фонду (*статистична інформація, картографічні матеріали,*

бухгалтерські документи про купівлю дров, будматеріалів, ордери на відпуск лісопродукції, дров'яну деревину, тощо);

- Офіційна статистична інформація райдержадміністрацій та місцевих органів статистики щодо використання місцевими громадами лісових ресурсів;
- Консультації з представниками місцевих громад, відповідними НУО та товариствами, які представляють інтереси етнічних груп, пов'язаних з лісом, агенціями регіонального розвитку;
- Наявні аналітичні матеріали соціологічних досліджень, інформація місцевих культурологів та експертів з питань сталого розвитку місцевих громад;
- Дані лісгоспів щодо зафіксованих фактів лісопорушень, пов'язаних з самовільними рубками лісу членами місцевих громад;
- Скарги місцевих жителів чи органів місцевого самоврядування щодо незадовільного доступу членів сільської громади до закупівлі чи заготівлі дров, нестачі пасовищ у межах земель сільської ради, збитків, завданих майну та власності громади в результаті проведення лісгосподарських заходів.

На основі зібраної інформації визначаються ті лісові ресурси, які використовуються місцевими громадами, занесеними у відповідний перелік в результаті першого кроку попередньої оцінки. Така первинна інформація також повинна бути в розпорядженні кожного лісового господарства.

Отже, попередня оцінка щодо наявності чи відсутності ОЦЗ 5 у лісах України, полягає в аналізі джерел існуючої інформації щодо типів громад, для котрих ліс може бути джерелом задоволення їхніх основних потреб, а також щодо лісових ресурсів, які є потенційними ОЦЗ 5 та формування відповідної бази даних зон діяльності суб'єктів лісового господарства України.

ПОВНА ОЦІНКА

Повна оцінка повинна визначати, чи є визначені попередньою оцінкою лісові ресурси для тих чи інших місцевих громад основними для забезпечення добробуту, отже, чи становлять вони особливу цінність для збереження.

Для того, щоб оцінити, які з визначених лісових ресурсів для потенційно залежних від лісу місцевих громад є важливим джерелом для задоволення основних потреб, необхідно провести безпосередні консультації з місцевим населенням. Під час цих консультацій необхідно з'ясувати, наскільки громада є залежною від того чи іншого лісового ресурсу чи корисності лісу.

Визначаючи ступінь залежності місцевого населення від лісових ресурсів, потрібно враховувати, що під час консультацій представники місцевих громад можуть бути нещирими, якщо питання стосується лісових ресурсів, використовувати які місцеве населення не має спеціального дозволу (*наприклад, лісорубного квитка для рубки дерев для заготівлі дров чи будматеріалів*). Тому інженерам лісового господарства слід дотримуватися запропонованої у цьому посібнику інструкції, або ж звернутися із запитом щодо проведення такого дослідження до фахівців.

Отже, третій крок при визначенні ОЦЗ 5 полягає в ідентифікації особливо залежних від лісу/лісових ресурсів соціальних груп у місцевих громадах. Для цього необхідно заповнити Таблицю 2.8. За інформацією для заповнення таблиці слід звернутись до голів місцевих рад.

Четвертий крок є завершальним у визначенні ОЦЗ 5. Тут слід з'ясувати, наскільки визначені групи в місцевих громадах залежні від кожного типу лісових ресурсів. Для цього, на підставі відповідей представників цих груп, слід заповнити Таблицю 2.9, керуючись відповідями представників цих

груп. Це можна зробити під час спеціальної зустрічі з представниками ідентифікованих соціальних груп в місцевій раді. Вибірка представників цих груп повинна бути репрезентативною. Кожну ідентифіковану групу, кількість членів якої перевищує 15% мешканців населеного пункту, потрібно інтерв'ювати окремо.

Таблиця 2.8. Ідентифікація залежних від лісових ресурсів соціальних груп в місцевих громадах

№	Категорія	Індикатор	% від усіх членів громади
Район, село....., Лісгосп, лісництво.....			
1	Малозабезпечені та соціально незахищені громадяни	Мінімальний дохід на сім'ю (поріг: на кожного члена сім'ї припадає менше офіційного прожиткового мінімуму)	
2	Громадяни, які живуть у віддалених селах, присілках та хуторах поблизу лісу	Ізольованість від загальнодоступних енергетичних ресурсів (поріг: відсутність газопроводу в селі, відсутність газу в будинку, систематичні перебої у подачі електроенергії тощо)	
3	Етнічні групи, традиційно пов'язані з лісовими промислами	Постійна потреба у відповідних лісових ресурсах (поріг: дохід від продажу цих ресурсів перевищує 60 % від середнього доходу сім'ї)	

Таблиця 2.9. Визначення особливої цінності для збереження соціального типу в лісах України

Назва села			
Група населення, залежна від лісу			
Лісовий ресурс	Призначення	Частка, %	Ранг
Дрова, хмиз, шишки	для опалення		
	для приготування їжі		
Тонкомірна деревина	для городів		
	для парканів		
Деревина	для будівництва		
	для ремесел		
Вода	питна		
	побутова		
Гриби	для власних потреб		
	для продажу		
Ягоди	для власних потреб		
	для продажу		
Лікарські рослини	для власних потреб		
	для продажу		
Березовий сік	для власних потреб		
Живиця	для власних потреб		
М'ясо	для власних потреб		

Риба	для власних потреб		
Трава, сіно	для власних потреб		
Мед (<i>бортництво</i>)	для власних потреб		
Інші ресурси.....		

У табличному стовпчику «Ранг» потрібно відзначити ступінь важливості того чи іншого лісового ресурсу від 4 до 0, де 4 – найбільш важливий, а 0 – найменш важливий. Так, якщо усі 100 % того чи іншого ресурсу селяни отримують з лісу, то ступінь важливості цього ресурсу дорівнює 4. Якщо для задоволення своїх потреб громада отримує більше 50 % ресурсу з лісу, то важливість цього ресурсу складає 3. Якщо частка лісового ресурсу в задоволенні потреб громади становить 15-50 %, у стовпчику «Ранг» слід відмітити 2. Обсяг використання лісового ресурсу менший як 15 % свідчатиме про те, що його важливість можна оцінити 1. Якщо ресурс взагалі не використовується, то його важливість оцінюється як така, що дорівнює нулю (0) – див. Таблицю 2.10.

Таблиця 2.10. Співвідношення рангів та балів у визначенні ОЦЗ 5

Ранг	Бал
100 %	4
50-99 %	3
15-49%	2
1-14%	1
0-0,9 %	0

У відповідях членів місцевої громади це може відобразитись таким чином:

Наприклад, на запитання, що використовують селяни як паливо, вони можуть назвати (1) **дрова**, (2) **дрова, вугілля та природний газ**, або ж тільки (3) **природний газ**. Важливість дров для селян при третьому варіанті відповіді оцінюється балом 0, а при першому – 4. При другому варіанті відповіді слід з'ясувати, яку частку палива займають дрова: більшу (тобто 50 % і більше – 3 бали), меншу (тобто до 50 % – 2 бали), незначну (тобто до 15 % – 1 бал).

Якщо при другому варіанті відповіді важливість дров отримує 3 бали, то, як і у разі першого варіанту відповіді (4 бали), слід продовжити опитування для з'ясування, з якого лісу селяни беруть/купують ці дрова. У цьому випадку достатньою буде відповідь з вказуванням лісу, звідки вони беруть/купують дрова. Детальні розпитування про походження паливної деревини є зайвими, оскільки можуть злякати опитуваних, що призведе до викривлення інформації, особливо, якщо наявна пряма чи опосередкована інформація про факти самовільної порубки (крадіжки) дерев на дрова у цьому селі.

У разі встановлення, що паливні дрова місцеве населення отримує з лісу, поряд котрим живе, і частка цього ресурсу становить 3-4 бали й основним місцем його збору виявиться сусідній ліс, цей ліс слід кваліфікувати як ОЦЗ 5.

Те саме стосується хмизу та шишок для розпалювання печей чи приготування їжі.

Іншим прикладом ранжування важливості лісового ресурсу може служити запитання стосовно збору та обсягів вживання грибів. При цьому слід спершу визначити, яку частку в раціоні селян у різний період року займають гриби (*наприклад, у період Різдяного та Великого постів гриби – сушені, мариновані, в салатах, ікрі тощо – можуть виявитись одним з основних компонентів у харчуванні*). Якщо цей продукт отримує бали 3-4 й основним місцем їх збору виявиться сусідній ліс, його також можна слід віднести до ОЦЗЛ 5.

За такою ж процедурою слід визначати частку доходу від продажу лісового ресурсу в загальному доході сільських родин, якщо він збирається з такою метою.

Усі ці показники потрібно відстежувати та періодично коректувати – із зростом добробуту сільських сімей важливість лісових ресурсів буде втрачатись, отже, статус ОЦЗЛ 5 виявиться непотрібним. І навпаки – наприклад, хімічне та бактеріологічне забруднення ґрунтових вод та невідповідність води у сільських колодязях стандарту «питна» може призвести до того, що лісові кринички стануть єдиним джерелом безпечної питної води у селах.

ПРИКЛАДИ ЛІСІВ, КАНДИДАТІВ НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ ОЦЗЛ 5

Закарпаття, Перечинський район, с. Новоселиця.

Гірська річка, котра тече з лісу через село – єдине джерело води для побутових потреб. З неї селяни беруть воду для поїння худоби, у ній перуть білизну, тут же купаються діти у літню спеку. Води в колодязях небагато, тому вона використовується тільки для пиття та приготування їжі. У 2004 році в результаті лісозаготівель річка була замулена змитим ґрунтом: весь теплий сезон в село неслась каламутна вода, яка стала непридатною для поїння худоби (худоба почала хворіти), прання та купання дітей, що стало конфліктом між громадою та лісокористувачем. Таким чином водоохоронна зона річки у межах лісу завширшки 50 м по обидва береги (разом 100 м) повинна отримати статус ОЦЗЛ 5, нанесена на карту й винесена в натуру.

Закарпаття, Хустський район, с. Нижнє Селище.

Вода у сільських колодязях не є придатною для вживання – бактеріологічні показники перевищують ГДК. Сьогодні частина села – кілька домогосподарств, клуб, школа, установи громадського харчування, сироварня – отримує якісну воду з лісового джерела «Хрещатик». Для цього побудовано спеціальний водогін. Таким чином, лісове джерело – наразі єдине джерело якісної питної води у селі, тому є високою для збереження цінністю соціального типу. Лісова ділянка у радіусі 300 м з цим джерелом у центрі повинна отримати статус ОЦЗЛ 5, нанесена на карту й винесена в натуру.

Закарпаття, Міжгірський район, с. Свобода.

Лісові ресурси (гриби, лісові ягоди, рідше лікарські рослини) є основним джерелом задоволення основних потреб жителів села. Землі сільської громади межують з територією національного природного парку «Синевир», отже, поблизу немає жодних промислових об'єктів та приватних підприємств. У селі високий рівень безробіття. Тому основним способом отримання доходу у громаді є продаж грибів та ягід у великих кількостях заготівельникам та туристам. Лісова ділянка розміром 20 000 га, де місцеві мешканці збирають гриби та ягоди, повинна отримати статус ОЦЗЛ 5, нанесена на карту.

Основні критерії, індикатори та порогові значення ОЦЗ 5, а також рекомендації щодо встановлення меж ОЦЗЛ 5, як додаток, подано у Таблиці 4.

2.6. ОЦЗ 6: Лісові території, необхідні для збереження традиційної культурної автентичності місцевих громад

ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ

Ліси не лише забезпечують існування та виживання місцевого населення. Вони також відіграють *ключову роль у збереженні культурної та релігійної самобутності* місцевих громад та соціальних груп, *становлять історичну, культурну, релігійну та традиційну цінність*.

Згідно з вимогами лісової сертифікації за схемою FSC, до лісів або окремих лісових ділянок, у котрих потенційно наявні ОЦЗ 6, належать:

- Ліси, в котрих є місця (зони, осередки), пов'язані з релігійними цінностями та традиціями (наприклад, місця поклоніння та справляння культу, зокрема, місця Богоявлення у християн, святі джерела, іудейські, мусульманські та караїмські святині, язичницькі капища та інше), монастирські землі та штучні культові підземелля, зокрема печери святих, катакомби, каплиці, цвинтарі, захоронення, місцевості, де тривалий час проживають у добровільній ізоляції культурно-релігійні групи (наприклад, монахи, старообрядці, тощо);
- Ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого, об'єкти котрі викликають відповідні історичні асоціації та об'єкти, з котрими пов'язані давні історії чи пов'язані з певною етнічною групою (археологічні пам'ятки, статуї, мегаліти, городища, місця боїв, місця масових розстрілів, місця концтаборів, партизанських таборів, замки, палаци, фортифікаційні споруди чи їх руїни, фольклорна специфіка – перекази, легенди – те, що сприяє масовому туризму та, відповідно, виходу регіону з депресивного стану, місцевості описані класиками мистецтва та літератури – ліси, описані у творах відомих літераторів, партизанські ліси, місця з криївками УПА, Довбушеві скелі, скелі кохання);
- Ліси, чії ресурси використовуються громадою традиційно завдяки естетичній або дозвільно-рекреаційній цінності цих лісів (місця проведення фестивалів, ярмарків, свят, лісових шкіл тощо);
- Ліси, в котрих побутують етнографічні назви об'єктів та місцевостей, що пов'язані з культурними та культурно-побутовими особливостями життєдіяльності конкретної громади (Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево), а також ліси, пов'язані з фольклорною спадщиною (перекази, легенди, місцевості, описані класиками мистецтва та літератури).

Для того щоб з'ясувати, чи має ліс особливу або ключову цінність для традиційної, релігійної та культурної ідентичності місцевих громад, потрібно чітко визначитися, що означатиме «ключовий» у різних соціальних контекстах України.

Ключову цінність для традиційно-історичної, релігійної або культурної ідентичності (самобутності) певних груп населення, представляють ліси, існування яких істотно впливає на традиційний спосіб життя та поведінку членів конкретної громади, мають особливе релігійне, культурне, естетичне та історичне значення. Існування цих ділянок є невід'ємною частиною місцевої культури та історії.

Такими цінностями можуть бути:

- **унікальність та незамінна культурна цінність** лісової території для місцевого населення (наприклад, місця, де здійснюється естетична та дозвільно естетична діяльність – лісові школи, туризм, мистецькі заходи та традиційні фестивалі, ярмарки, зустрічі, свята);
- **релігійна цінність** лісової території для місцевого населення (наприклад, місця релігійного паломництва, а також місцевості добровільної ізоляції – напр., монахів, старообрядців – якщо це не суперечить Критерію 1.5 ЛНП);
- **традиційно-історична цінність** для мешканців громади (наприклад, хрести, статуї, мегаліти, городища, замки).

Індикатором, який свідчить про ключове культурно-релігійне значення лісу для громади є

зміна у традиційній місцевій культурі та поведінці представників місцевих громад у випадку змін на лісовій території (*наприклад: ослаблення, згасання та втрата традицій, пов'язаних з місяцями поклоніння та справляння релігійного культу*)

Індикатором, який свідчить про ключове культурне значення лісу для громади є

зменшення кількості та відвідувачів культурних заходів та заходів дозвільно-рекреаційної діяльності (*наприклад, фестивалів, ярмарків, зустрічей, свят, шкільних, туристичних, митецьких заходів*);

Індикатором, який свідчить про ключове традиційно-історичне значення лісу для громади є

погіршення стану історичних об'єктів (*об'єкти, що є свідченням військово-визвольної боротьби – криївки УПА, військовими діями – лінія Арпада, історичні пам'ятки, замки, городища тощо*).

АЛГОРИТМ ВИЗНАЧЕННЯ

ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА

Першим кроком у визначенні ОЦЗЛ 6 є визначення **типів громад**, для котрих ці ліси потенційно становлять культурно-релігійну та традиційну цінність.

Отже, до громад, для котрих ліс є фактором збереження культурно-релігійної самобутності, в умовах України належать:

- громади, що користуються лісовими ділянками чи територіями поблизу лісу з метою задоволення релігійних потреб (*наприклад, караїмські ліси*);
- громади, які використовують ліс для ритуальних цілей та у котрих ліс викликає відповідні історичні асоціації (*жителі місцевостей, де у довколишньому лісі є цінні артефакти, пов'язані з їх життєдіяльністю та історією: місця боїв, масових розстрілів*);
- громади, для котрих ліс має культурне, культурно-побутове, естетичне та рекреаційне значення, зумовлене спадковістю тих чи інших традицій (*жителі місцевостей, де довкола лісової території відбуваються традиційні фестивалі, ярмарки, зустрічі, свята*);
- громади, що живуть у добровільній самоізоляції (*наприклад, монахи, старообрядці*).

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- Офіційна інформація лісгоспів, управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, управлінь культури ОДА, Інституту національної пам'яті, відділів збереження національної спадщини про об'єкти природо заповідного фонду історико-культурного характеру та інші об'єкти культури, які знаходяться на землях лісового фонду.
- Офіційна інформація райдержадміністрацій про культурну, релігійну та національну специфіку регіону.

- Найвні аналітичні матеріали соціологічних досліджень, інформація місцевих істориків, археологів, культурологів, релігієзнавців та експертів з питань сталого розвитку місцевих громад.
- Консультації з відповідними НУО та товариствами, які представляють інтереси етнічних, релігійних груп та груп добровільної ізоляції і культурологічними товариствами.
- Офіційна інформація від релігійних та етнічних громад України (*регіональні керівництва відповідних конфесій та служителі релігійних громад*).
- Скарги (*письмові та усні*) місцевих жителів чи органів місцевого самоврядування щодо конкретних втручань у їхнє культурне, релігійне, етнічне середовище.

Результатом аналізу цієї інформації повинні стати списки місцевих громад, для котрих ліс може виявитись важливим фактором для збереження культурно-релігійної і традиційної самобутності. Такі списки можуть створюватись для кожного лісгоспу. Їх необхідно періодично переглядати. При необхідності у списки повинні вноситися зміни.

Другим кроком є ідентифікація територій поблизу лісу чи в лісі, які є важливими для збереження культурно-релігійної самобутності. В умовах України це:

- Місцевості (*зони, осередки*) поблизу лісу чи у лісі, пов'язані з релігійними цінностями та традиціями, а також як місце проживання тих чи інших соціальних груп;
- Об'єкти історичного минулого, об'єкти, які викликають певні історичні асоціації, місця захоронення поблизу лісу чи в лісі, пов'язані з певною культурно-етнічною групою;
- Території поблизу лісу чи у лісі, пов'язані з культурними та культурно-побутовою, естетичною та дозвільно-рекреаційною особливістю життєдіяльності громад, а також з традиційним та культурним надбанням, що передаються з покоління в покоління.

Джерелами для збору такої інформації можуть бути:

- Офіційна інформація лісгоспів, управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, управлінь культури ОДА, Інституту національної пам'яті, відділів збереження національної спадщини про об'єкти природо заповідного фонду історико-культурного характеру та інші об'єкти культури, які знаходяться на землях лісового фонду;
- Офіційна інформація райдержадміністрацій про культурну, релігійну та національну специфіку регіону;
- Найвні аналітичні матеріали соціологічних досліджень, літописні джерела та інформація місцевих істориків, археологів, культурологів, релігієзнавців та експертів з питань сталого розвитку місцевих громад;
- Консультації з відповідними НУО та товариствами, які представляють інтереси етнічних, релігійних груп та груп добровільної ізоляції і культурологічними товариствами;
- Офіційна інформація від релігійних громад України (*регіональні керівництва відповідних конфесій та служителі релігійних громад*);
- Скарги (*письмові та усні*) місцевих жителів чи органів місцевого самоврядування щодо конкретних втручань у їхнє культурне, релігійне, національне середовище.

На основі зібраної інформації визначаються території поблизу лісу чи у лісі, які є важливими для збереження культурно-релігійної самобутності місцевих громад, ідентифікованих у результаті першого кроку попередньої оцінки. Така первинна інформація також повинна бути в розпорядженні кожного лісгоспу.

Отже, попередня оцінка щодо наявності чи відсутності ОЦЗ 6 у лісах України полягає у визначенні типів громад, для котрих ліс має чи може мати ключову культурно-релігійну цінність, та територій, які є важливими для збереження культурно-релігійної самобутності цих громад. Відтак формується відповідна база даних для зон діяльності суб'єктів лісового господарства України.

ПОВНА ОЦІНКА

Повна оцінка має на меті виявити, чи мають визначені попередньою оцінкою території поблизу лісу чи в лісі ключову цінність для збереження культурно-релігійної самобутності місцевих громад.

Для того, щоб оцінити, які з визначених територій поблизу лісу чи в лісі є ключовими для збереження культурно-релігійної самобутності громад, необхідно провести безпосередні консультації з місцевим населенням, представниками етнічних і релігійних громад. В результаті цих консультацій слід з'ясувати, наскільки та чи інша територія поблизу лісу чи у лісі є ключовою для збереження культурно-релігійної самобутності громади.

Визначаючи специфіку територій поблизу лісу чи у лісі, важливих для збереження культурно-релігійної самобутності громад (*наприклад, притаманність цим територіям естетичних, релігійних або культових цінностей*), інженерам лісового господарства слід дотримуватись викладеної у цьому посібнику інструкції, або ж звернутись із запитом щодо проведення такого дослідження до фахівців.

Отже, третій крок на шляху визначення ОЦЗ 6 полягає в ідентифікації індикаторів, що визначають ключову цінність територій в лісі або поблизу лісу для збереження культурно-релігійної самобутності місцевих громад. Для цього необхідно заповнити Таблицю 2.11. За інформацією для заповнення таблиці слід звернутись до сільських голів та авторитетних представників етнічних, культурних та релігійних громад.

Таблиця 2.11. Ідентифікація індикаторів, що вказують на наявність ключової культурно-релігійної цінності у межах лісової території

№	Територія / об'єкт	Індикатор	Приклад
Назва села, район....., Лісництво, лісгосп.....			
1	Місцевості (зони, осередки) поблизу лісу чи у лісі, пов'язані з релігійними цінностями та традиціями, а також місце проживання соціальних груп	Зміни у традиційній місцевій культурі та релігійній поведінці представників місцевих громад у випадку змін на лісовій території	- Відвідування святинь - Відправлення релігійного культу - Проживання соціальних груп, що сповідують добровільну ізоляцію - ...
2	Об'єкти історичного минулого, історичні асоціації, місця захоронення поблизу лісу чи у лісі,	Унікальність та незамінна історична або національна цінність лісової території для місцевого населення	- Наявність і відвідування об'єктів, що мають історичне значення - ...

	пов'язані з певною культурно-етнічною групою		
3	Території поблизу лісу чи в лісі, пов'язані з культурними та культурно-побутовими особливостями життєдіяльності місцевих громад, а також з культурним надбанням, що передаються з покоління в покоління	Традиційна культурна, естетична, рекреаційна цінність для місцевої громади	- Традиційне періодичне відвідування лісових територій місцевими громадами - ...

Четвертий крок є завершальним у визначенні ОЦЗ 6. Необхідно з'ясувати наскільки визначені громади залежні від кожного фактору. Для цього слід заповнити Таблицю 2.12, на основі відповідей представників місцевого населення та представників етнічних, культурних і релігійних громад. Це можна зробити, наприклад, на спеціальній зустрічі з представниками ідентифікованих громад у місцевій раді.

Таблиця 2.12. Рангування індикаторів, що визначають ключову цінність територій в лісі або поблизу лісу для збереження культурно-релігійної самобутності місцевих громад

Культурно-релігійна чи традиційно-історично цінність	Ранг*
Наявність лісу довкола монастиря	3
Наявність культових споруд	3
Місце проведення мистецьких фестивалів	2
Місце проведення виставок, ярмарок	2
Наявність споруд, що мають історичне значення	
Наявність місць захоронень	
Місця боїв	
Спогади про території/об'єкти у фольклорі	
Проведення освітянських заходів	
Інші фактори (визначаються під час опитування).....	

* 3 – унікальна та незамінна цінність;

2 – важлива, але замінима цінність;

1 – цінність, яка не має суттєвого значення для місцевих громад.

У табличній колонці «Ранг» вказуються результати рангування тієї чи іншої ключової для громади цінності. Так, якщо цю цінність визнано унікальною та незамінною, вона отримує оцінку 3. Це – ОЦЗ 6. Якщо для задоволення культурно-релігійних потреб громади цінність можна замінити на іншу, їй присуджується оцінка 2. Така цінність не є ОЦЗ 6, як і та, що отримує 1 бал.

Бали виставляються досліджуваним цінностям суб'єктивно – за результатами опитувань представників громади.

ПРИКЛАДИ ЛІСІВ - КАНДИДАТІВ НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ ОЦЗЛ 6

Місця проведення масового відпочинку, фестивалів, ярмарків, традиційних свят

Місцевості у лісі чи поблизу лісу, що відіграють ключову роль у збереженні традицій громад та суспільства, повинні входити в охоронну зону місця традиційних святкування, зокрема днів

Добросусідства – Велико-Березнянський район, Закарпатська область (Словаччина, Польща, Україна), Семенівський район Чернігівської області (Росія, Україна, Білорусія). Територія масового відпочинку, проведення фестивалів, ярмарків, традиційних свят, радіусом 100 м повинна отримати статус ОЦЗЛ 6, бути нанесеною на карту.

Анкета опитування представників місцевої влади, конфесій та громади для визначення особливо цінних лісів культурного типу додається.

Перевірка відповідності лісової ділянки критеріям ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6 здійснюється раз на 5 років та після проведення будь-яких господарчих заходів на цих ділянках.

Розділ 3. Ведення лісового господарства в ОЦЗЛ та їх моніторинг

3.1. Загальні положення

Планування та проведення господарських заходів в особливо цінних для збереження лісах здійснюються згідно з наведеною вище чинною законодавчо-нормативною базою ведення лісового господарства.

Основним завданням, що вирішується під час планування та проведення господарських заходів в особливо цінних для збереження лісах є охорона, підтримання та поліпшення екологічних і соціальних цінностей, визначених вище, та запобігання можливим негативним змінам у цих лісах.

Встановлюються певні обмеження на проведення господарських заходів, які виконуються за умови, що їх проведення не призведе до негативних чи незворотних змін стану особливо цінних для збереження лісів. Забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану довкілля та зниження встановленої цінності цих територій.

Доцільність проведення будь-яких господарських заходів, їх обсяги, черговість і повторюваність визначаються лісогосподарським підприємством за участі відповідних організацій та зацікавлених сторін на основі матеріалів базового та безперервного лісовпорядкування, наукових рекомендацій, результатів моніторингу, що проводиться в таких лісах тощо.

Особливостями проведення лісогосподарських заходів в ОЦЗЛ є:

- Проведення рубок догляду не обмежується досягненням насаджень стиглого віку;
- Під час проведення рубок догляду формується другий ярус, зберігається природне та штучне (*піднаметові лісові культури*) поновлення цінних видів, особливо коли йому загрожує небезпека витіснення іншими видами;
- Рубки догляду поєднуються з іншими заходами: огорожуванням місць росту цінних деревних, чагарникових і трав'яних видів, садінням підліску або його видаленням, створенням піднаметових культур тощо;
- Методи та способи проведення рубок догляду мають забезпечувати мінімальне порушення лісового середовища й дерев, що залишаються, тому інтенсивність рубок догляду за лісом може бути зниженою від нормативних показників на 35-50%, а повторюваність прийомів рубок догляду залежить від стану насадження.

Основними господарськими заходами, що можуть здійснюватися в ОЦЗЛ є:

- Заходи щодо запобігання антропогенним змінам лісових екосистем (*зокрема, відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, видів рослин і тварин, які зникають тощо*);
- Рубки догляду;
- Вибіркові санітарні рубки;
- Ліквідація захаращеності як окремий захід;
- Протипожежні заходи;
- Сприяння природному поновленню;
- Створення часткових і піднаметових культур тощо.

Організація проведення господарських заходів в ОЦЗЛ має такі особливості:

- Проведення головним чином в осінньо-зимовий період;
- Нижча інтенсивність;
- Відсутність чітко встановленого періоду повторюваності;
- Застосування природо-зберігаючих технологій, малогабаритної техніки, ручних механізованих агрегатів, підвісних трелювальних канатних установок (*на схилах крутизною понад 10°*), гужового транспорту;
- Максимальне збереження наземного покриву, у тому числі й підстилки.

3.2. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.1.

Планування та проведення господарських заходів в особливо цінних для збереження лісах підкатегорії 1.1 проводяться згідно з чинною законодавчо-нормативною базою, у тому числі «Методичних рекомендацій щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій», затверджених спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України та Державного комітету лісового господарства України від 24 грудня 2003 р. № 185/210-А, та статутними документами відповідних об'єктів і територій ПЗФ.

3.3. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.2.

Особливості планування та проведення лісогощарських заходів у ОЦЗЛ 1.2 будуть різними для різних груп біоти.

3.3.1. Фауна

ПТАХИ

Оскільки для збереження видів птахів, що охороняються, потребують охорони місця гніздування, ночівлі та токовища, саме в цих місцях та біля них лісогощарська діяльність має бути обмеженою.

Навколо таких місць створюються охоронні зони, які складаються з двох частин: **зони суворої охорони**, де протягом року заборонена будь-яка господарська діяльність і **зони сезонної охорони**, де лісогощарські роботи заборонені лише протягом певного періоду (*гніздування, токування тощо*).

Зона суворої охорони повинна включати старі деревостани де знаходиться одне або кілька гнізд (*які використовуються почергово*), а також дерева де птахи люблять відпочивати чи ночувати. Розміри цієї зони визначаються індивідуально для кожного виду або групи видів (Таблиця 3.1, Додаток 11). Межами зони повинні бути добре помітні в лісі елементи: дороги, струмки, просіки, канали та ін. Слід уникати включення в зону суворої охорони лісових лук, полів, пасовищ та молодих насаджень.

Зона сезонної охорони вилучається з лісгосподарських робіт тимчасово і охоплює найближче оточення гніздової території. Вона є дуже важливою, оскільки забезпечує птахам спокій і безпеку в гніздовий період. Її розміри становлять 500 м в радіусі навколо гнізда. Межі цієї території можна визначати колом, а можна і за характерними елементами, як у випадку зони суворої охорони.

Таблиця 3.1. Місця охорони різних видів або груп видів птахів, які охороняються та розміри зон суворої та сезонної охорони.

Тип території	Варіант концентрації	Зони суворої та сезонної охорони
1) Колоніальні гніздування	Будь-які колоніальні поселення птахів	Сувора – 300 м навколо колонії Сезонна – не виділяється
2) Гнізда птахів	Гніздування	Сувора – 100 м (протягом усього року) Сезонна – 250 м (у період розмноження)
3) Ночівлі птахів	Понад 5-100 птахів використовують територію щонайменше 15-30 днів протягом року (у залежності від виду, див. Додаток 11)	200-500 м навколо місця ночівлі (у залежності від виду, див. Додаток 11)
4) Токовища	Токовище понад 2-5 самців на токовищі (у залежності від виду, див. Додаток 11)	300-500 м навколо (у залежності від виду, див. Додаток 11)

ЗЕМНОВОДНІ, ПЛАЗУНИ ТА ССАВЦІ

Існують окремі загальні вимоги до організації ефективної охорони популяцій видів, наведених у Додатку 7 (41 вид з восьми систематичних груп трьох зазначених у назві підрозділу класів).

Всі заходи з охорони ділять на чотири основні групи:

- Охорона місць репродукції (*місць парування та місць росту молоді*);
- Охорона місць полювання (*харчування*) і шляхів до них;
- Охорона місць відпочинку і зимівлі та місць сезонних переміщень;
- Спеціальні (*видоспецифічні*) заходи охорони окремих видів.

Заходи з охорони земноводних (*Рахавка звичайна, Саламандра плямиста, Тритон гребенястий, Тритон карпатський*)

Заборона проведення лісгосподарських заходів у весняний період у 100 метровій зоні навколо водойм, де відбувається розмноження земноводних.

Заборона інтенсивного руху транспорту по лісових дорогах, особливо поблизу водойм у сутінковий час та у весняно-літній період, насамперед від квітня до липня включно.

Контроль лісовою охороною місць концентрації земноводних і перешкоджання незаконному відлову.

Заходи з охорони плазунів (*Веретільниця ламка, Гадюка звичайна, Мідянка європейська, Полоз лісовий, Черепаха болотяна, Ящірка живородна*)

Визначення місць сезонної концентрації та міграції плазунів поблизу доріг та встановлення відповідних аншлагів.

Контроль лісовою охороною місць концентрації плазунів і перешкоджання незаконному відлову.

Заходи з охорони комахоїдних (*Мідиця альпійська, Мідиця кавказька, Хохуля звичайна*)

Відсутні спеціальні вимоги до ведення лісового господарства з метою охорони місць репродукції комахоїдних.

Заходи з охорони кажанів (*Вечірниця велика, Вечірниця мала, Вечірниця руда, Вухань звичайний, Нетопир лісовий, Нетопир пігмей, Нічниця в'їчаста, Нічниця довговуха, Нічниця ставкова, Широковух європейський*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів в місцях розмноження кажанів від травня до липня.

Охорона і залишення великих старих дерев з товстостінними дуплами під час проведення рубок.

Надання високого охоронного статусу лісам, що розміщені над місцями існування підземних порожнин (*печер, штолень тощо*) – місць зимівлі кажанів.

Заходи з охорони хижих (*Борсук звичайний, Ведмідь бурий, Горностай, Кіт лісовий, Куниця лісова, Норка європейська, Рись звичайна*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів в місцях виведення потомства.

Охорона місць (*або потенційних місць*) розміщення сховищ (*барлогів, нір*) зимосплячих хижих.

Перешкоджання лісовою охороною незаконного полювання на хижих.

Обмеження чисельності домінуючих аборигенних видів (*насамперед лисиці*).

Вилучення бродячих свійських хижих (*котів, собак*) та адвентивних видів (*норка американська, єнот уссурійський, шакал*) на виконання вимог Резолюції 77 Постійного комітету Бернської конвенції.

Заходи з охорони мишоподібних гризунів (*Вовчок ліщиновий, Вовчок сірий, Вовчок садовий, Вовчок лісовий, Мишівка лісова, Нориця татранська*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів в місцях виведення потомства.

Збереження масивів старих дерев, запобігання фрагментації лісових масивів.

Розвішування штучних гніздівель.

Заходи з охорони ратичних (*Бізон європейський, Лось європейський, Олень благородний*)

Заборона проведення лісогосподарських заходів під час виведення потомства.

В місцях концентрації копитних біля доріг потрібно ставити попереджувальні аншлаги.

Вилучення бродячих собак та вовко-собачих гібридів.

Регулювання популяцій адвентивного виду – оленя плямистого в місцях, де зустрічається олень благородний.

3.3.2. Флора

Лісогосподарські заходи, які дозволено проводити в місцях, де ростуть рідкісні та зникаючі види рослин, залежить від того, чи належить лісова ділянка, на якій вони трапляються, до ПЗФ і до якої саме категорії. Розрізняють 3 випадки, наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Дозволені лісогосподарські заходи для збереження виявлених рідкісних і зникаючих видів рослин в залежності від статусу території.

Статус території	Дозволені лісогосподарські заходи	Особливості призначення заходів
<i>Заповідні зони</i> біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ.	Заходи, спрямовані на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, а також протипожежні й санітарні заходи. Дозволяються заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів та сприяння їх природному поновленню по периметру ділянок у відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України.	Визначаються відповідно до проекту організації заповідної території на підставі висновків наукових досліджень, комплексних обстежень, інших рекомендацій уповноважених на це науково-дослідних організацій. Заходи проектується на певний період і здійснюються за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням його регіональних підрозділів й адміністрації та науково-технічної ради природно-заповідної установи. Заходи проводяться лише на частині території. При отриманні позитивних результатів аналогічні заходи поетапно здійснюються на інших подібних ділянках. На визначеній частині площі (10-25% від всієї території, що вимагає реконструктивних заходів) жодні господарські заходи не проводяться, а ділянки залишаються в режимі абсолютного заповідання.
<i>Зони регульованої рекреації</i> національних	Заходи, спрямовані на збереження фітоценозу:	

<p>природних та регіональних ландшафтних парків; заказники, пам'ятки природи</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ сприяння природному поновленню, ▪ протипожежні заходи, ▪ попереджувальні заходи проти шкідників та хвороб, ▪ рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на усунення конкурентних деревно-чагарникових видів, в т.ч. агресивних інтродукованих видів; ▪ вибіркові санітарні рубки; ▪ рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів. <p>Дозволяється заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів, створення часткових і піднаметових культур таких видів у відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України.</p>	
<p>Не входять до складу ПЗФ або входять до складу господарських зон об'єктів ПЗФ</p>	<p>Заходи спрямовані на збереження природної структури ценозу, збереження та розширення ареалів таких лісів, не призводять до погіршення стану лісів, зменшення їх площі та до зменшення у складі видів-ефікаторів, а також деревних і чагарникових видів, що охороняються, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення піднаметових і часткових лісових культур); ▪ рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід, ▪ вибіркові санітарні рубки, ▪ рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів, 	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ протипожежні заходи, ▪ біологічні заходи проти шкідників та хвороб. <p>Дозволяється заготівля насіння та живців червонокнижних деревних і чагарникових видів у відповідності з дозволами й лімітами, визначеними Національною комісією з ведення Червоної книги України, доцільно виділення лісових генетичних резерватів з метою збереження генофонду таких видів та створення лісових культур для подальшого розширення їхнього ареалу.</p>	
--	--	--

3.4. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 1.3.

Оскільки в цій підкатегорії особливої цінності йдеться про збереження ключових сезонних місць концентрації тварин, ведення лісового господарства в лісах, ідентифікованих як ОЦЗЛ 1.3, є тим самим, що і для збереження рідкісних видів фауни (ОЦЗЛ 1.2). Особливості ведення лісового господарства наведені в підрозділі 3.3.1 цього Посібника.

3.5. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 2.

В ОЦЗЛ, що мають ландшафтну значущість на світовому, національному або регіональному рівнях, можуть проводитися всі види лісогосподарських заходів, крім тих підтипів категорії ОЦЗЛ 2, де обмеження передбачені чинним законодавством.

Під час планування та проведення лісогосподарських заходів у таких лісах слід забезпечити:

- Збереження природного видового складу та генетичної структури едифікаторів і компонентів деревостанів у відповідності з корінними типами лісу для запобігання зміни структури ландшафту;
- Збереження постійного вкриття лісовою рослинністю;
- Мінімальну пошкодженість поверхні ґрунту під час проведення господарських заходів;
- Збереження біотопів для нормального існування видів рослин, тварин та грибів, відтворення природного видового складу рослин, тварин, їхніх популяцій і угруповань.

Режим господарювання в лісових генетичних резерватах визначається положеннями, викладеними в „Настановах з лісового насінництва”.

3.6. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 3.

Планування та проведення лісогосподарських заходів у лісах, що містять рідкісні екосистеми та екосистеми, які перебувають під загрозою знищення (представлені в додатках 8 і 9), провадиться відповідно до Додатку 12 до цього Посібника.

3.7. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 4.

Основним напрямком ведення господарства є формування наближених до корінних деревостанів. Потрібно використовувати такі системи ведення господарства, які спрямовані на збереження постійного вкриття лісовою рослинністю. Під час проведення господарських заходів повинні застосовуватися технології, механізми та обладнання, що забезпечують максимальне збереження поверхні ґрунту від пошкодження. Лісогосподарські заходи у таких лісах призначаються у відповідності до чинних нормативно-правових актів.

В ОЦЗЛ, що забезпечують основні функції природи в критичних ситуаціях, провадяться переважно рубки формування, поліпшення якісного складу й оздоровлення лісів. Проведення рубок головного користування дозволяється лише в лісах захисту річок, озер, водоймищ та інших водних об'єктів, а також на лісових ділянках уздовж смуг відведення залізниць, автомобільних доріг, трубопроводів.

У лісових ділянках вздовж берегів річок, суднохідних і магістральних каналів, навколо озер та водоймищ, узліссях вздовж межі з безлісною місцевістю, невеликих ділянках лісу, розташовані серед безлісної місцевості, при головному користуванні допускається проведення лише вибіркових, поступових і комбінованих рубок.

Основним способом головної рубки в захисних лісах у межах балок, з перевагою твердолистяних порід, є суцільний вузьколісосічний.

У заплавних лісах суцільні вузьколісосічні рубки проводяться з дотриманням таких умов: напрямок рубки - проти течії річки; напрямок лісосіки - під прямим кутом до русла; сезон рубки - зимовий.

У змішаних насіннево-паростевих та різновікових насадженнях в захисних лісах вздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів, при головному користуванні проводяться суцільні вузьколісосічні рубки. В заплавах річок залишені смуги вербових і тополевих деревостанів вирубуються після того, як парість цих порід на суміжних зрубках досягне висоти 3 метрів.

У лісах на стрімких та дуже стрімких гірських схилах (крутизною понад 20 градусів) при головному користуванні застосовуються лише вибіркові та поступові рубки. При цьому площа лісосік поступових рубок не повинна перевищувати 5 гектарів. Для проведення первинного транспортування деревини на гірських схилах потрібно застосовувати канатні установки, оскільки використання інших засобів трелювання призводить до значних пошкоджень підросту і дерев, що залишаються, ґрунту та розвитку ерозійних процесів, зсувів.

При відтворенні лісів потрібно орієнтуватися на природне поновлення, і лише в таких умовах, де природне поновлення незадовільне або недостатнє, створювати лісові культури.

3.8. Особливості ведення лісового господарства в ОЦЗЛ 5 і 6.

Ведення господарства у ОЦЗЛ 5 загалом здійснюється відповідно до вимог нормативних документів України, які застосовуються до категорій захисних та рекреаційно-оздоровчих лісів.

Ведення господарства у ОЦЗЛ 6 загалом здійснюється відповідно до вимог нормативних документів України, які застосовуються до лісів, що мають історико-культурне призначення.

При цьому слід враховувати такі особливості, які відображаються в матеріалах лісовпорядкування:

- Ведення господарства в лісах, які належать до ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6 має бути спрямоване на покращання стійкості та продуктивності лісової екосистеми, збереження її біорізноманіття та цінностей ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6.
- Планування повинне базуватися на попереджувальному підході, щоб мінімізувати ризик незворотного пошкодження ключових цінностей ОЦЗЛ.
- З метою забезпечення попереджувального підходу в документах лісовпорядкування повинні бути визначені потенційні загрози для ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6, які можуть становити для них окремі заходи з ведення лісового господарства.
- Якщо немає впевненості, що окремі лісогосподарські заходи не вплинуть негативно на ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6, під час планування лісогосподарської діяльності апріорі приймається, що ці заходи впливають негативно, поки експериментально не буде доведено зворотнє.
- Планування лісогосподарських заходів здійснюється з обов'язковим урахуванням думки представників громад, на які ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6 впливають. Залучення громад до процесу прийняття рішень повинно бути повністю репрезентативним.
- Матеріали лісовпорядкування, плани ведення лісового господарства в узагальненому варіанті повинні включати описи ОЦЗЛ та бути доступними для громадськості.
- Під час планування та ведення господарства в ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6 бажано отримати в перспективі на цих лісових ділянках стійкі різновікові насадження за складом наближені до природних, якщо це не вплине на цінності ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6.
- Під час планування та ведення господарства в ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6 бажано застосовувати вибірккові системи рубок, крім випадків, коли насадження стає нежиттєздатним у результаті суцільного пошкодження шкідниками, хворобами чи стихійними явищами, у результаті чого необхідна його реконструкція або заміна.
- Громадам має бути гарантовано право вільного доступу та тривалого користування ОЦЗЛ 5 та ОЦЗЛ 6.

3.9. Моніторинг особливо цінних для збереження лісів

Моніторинг високоцінних для збереження лісів проводиться на підприємстві щорічно за спеціальною програмою, яка розробляється для наявних на території лісгосподарського підприємства ВЦЗЛ спеціалістами підприємства за участі всіх зацікавлених сторін. В ході моніторингу оцінюються ефективність заходів із збереження або поліпшення ознак таких лісів та їх стан.

Моніторинг може проводити само підприємство або у співробітництві з, державними органами, відповідальними за охорону навколишнього природного середовища, науково-дослідними установами, громадськими природоохоронними організаціями в співробітництві з підприємством тощо.

Моніторинг оцінки стану ВЦЗЛ може базуватися на:

- моніторингу стану за матеріалами аеро- і космічної зйомки;
- щорічних матеріалах по зміні стану лісового фонду, зібраних державною лісовпорядною організацією;
- матеріалах польових обстежень (зоологічних, ботанічних, лісопатологічних тощо);
- тривалих стаціонарних наукових дослідженнях;
- спеціальних обстеженнях, що проводяться працівниками лісгосподарського підприємства.

Зазначені вище методи можуть комбінуватися.

Моніторинг оцінки ефективності заходів із збереження або поліпшення ознак ВЦЗЛ проводиться на основі польової інспекції, аналізу технологічних карт на виконання робіт, актів виконаних робіт та актів огляду місць проведення лісгосподарських заходів. В цій роботі можуть брати участь всі зацікавлені сторони.

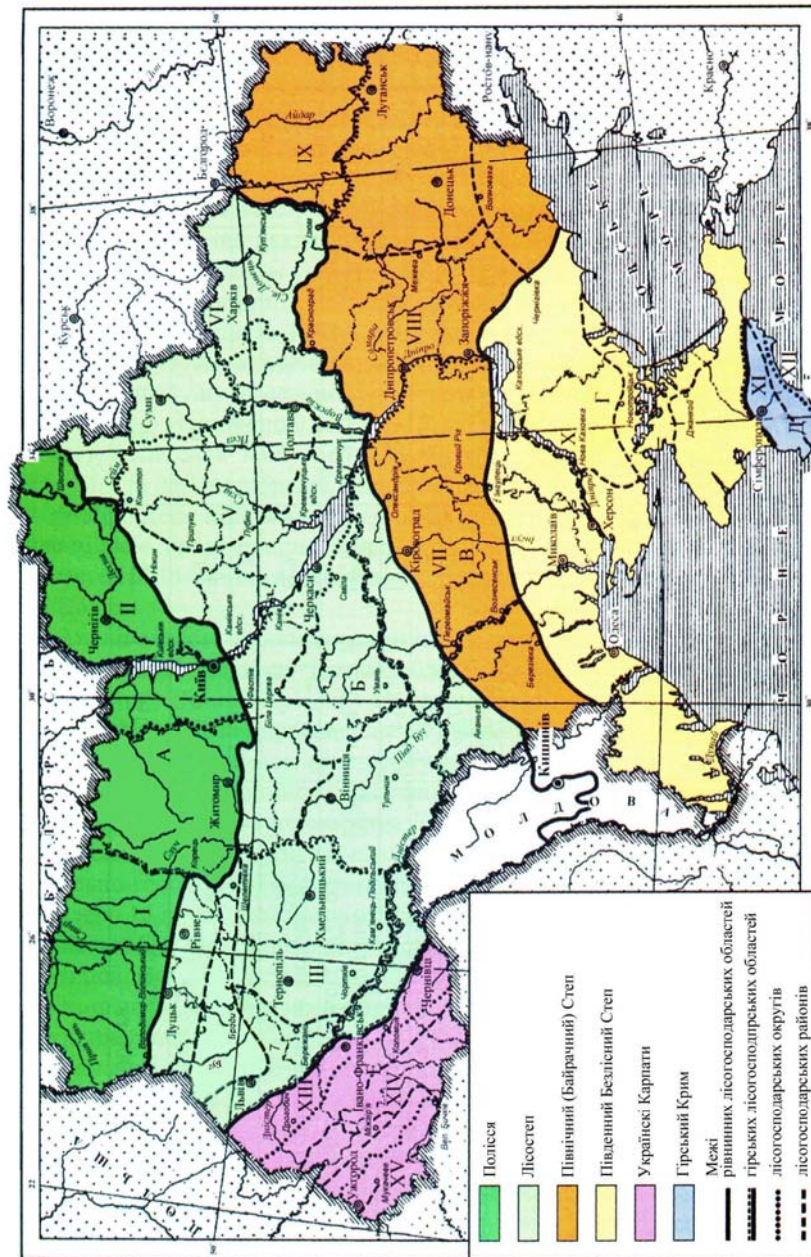
В ході моніторингу проводиться кількісна оцінка встановлених ВЦЗ та їх порівняння з минулорічними показниками. Робиться висновок про характер змін, якщо вони спостерігалися (випадкові кількісні флуктуації, що викликані природними процесами, позитивні або негативні тренди). В останньому випадку плануються заходи з виправлення ситуації.

Дані, зібрані під час моніторингу стану ВЦЗЛ та оцінки ефективності заходів із збереження або поліпшення ознак ВЦЗЛ та висновки, зроблені на основі аналізу цих даних, мають бути задокументовані і надаватися для ознайомлення представникам аудиторських компаній під час щорічних аудитів.

Результати моніторингу високоцінних для збереження лісів включаються до короткого звіту про результати моніторингу лісгосподарської діяльності, доступного для всіх зацікавлених сторін та використовуються для планування подальших заходів у таких лісах.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. Комплексне лісогосподарське районування України
(за С.А. Генсіруком, 2002)

Лісогосподарські області: А - Полісся; Б - Лісостеп; В - Північний (байрачний) степ; Г - Південний (безлісий) степ; Д - Гірський Крим; Е - Українські Карпати.

Лісогосподарські округи: І - Західно- і Центральнополіський; ІІ - Кієво-Чернігівський поліський; ІІІ - Західноукраїнський лісостеповий; ІV – Дністровсько - Дніпровський лісостеповий; V - Лівобережно-Дніпровський лісостеповий; VI - Середньоруський лісостеповий; VII - Правобережно-Дніпровський північностеповий; VIII - Лівобережно-Дніпровський північностеповий; IX - Донецько-Донський північностеповий; X - Причорноморсько-Приазовський південностеповий; XI - Гірськокримський; XII - Південнобережний; XIII - Прикарпатський; XIV - Гірськокарпатський; XV - Закарпатських рівнин і передгір'їв.

ДОДАТОК 2. Термінологія:

АБОРИГЕНИ	корінні жителі певної території, країни; організми, що живуть там, де вони виникли у процесі еволюції
АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ В ПРИРОДІ	зміни, що відбуваються в природі в результаті господарської діяльності людини, яка призводить до порушення складу та структури екосистем. Це вплив позначається на усіх структурних компонентах та функціональних параметрах екосистем – ґрунті, тваринах, рослинах, зменшенні рівня ґрунтових вод тощо
АРХЕОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: городища, кургани, залишки стародавніх поселень, могильники, культові місця), що є невідтворюваним джерелом інформації про зародження і розвиток цивілізації.
БАЙРАЧНІ (балкові) ЛІСИ	природні та штучно створені ліси степової та лісостепової зон, що приурочені до балкової мережі.
БАЛКА (байрак)	ерозійна форма рельєфу, що виникає внаслідок припинення розвитку яру, улоговина з пологими задернованими чи вкритими лісовою рослинністю схилами і плоским днищем, переважно без постійного водотоку.
БЕЗХРЕБЕТНІ ТВАРИНИ (Invertebrata)	тварини, в яких немає хребта; приблизно 60-75% усіх видів живих організмів
БЕРЕГОЗАХИСНІ ДІЛЯНКИ ЛІСУ	ділянки лісу, які ростуть на заплавах, терасах, крутих схилах долин та захищають їх від ерозії, попереджуючи руйнування берегів, забруднення та замулення річок.
БЕРНСЬКА КОНВЕНЦІЯ	конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Була започаткована в 1979 р. у м. Берн (Швейцарія).
БІОГЕОЦЕНОЗ	конкретна екосистема, просторові розміри котрої співпадають з межами ділянки земної поверхні з однорідними ґрунтово-гідрологічними і кліматичними умовами, вкритої спорідненим за генезисом, складом, структурою рослинним покривом, який характеризується більш-менш однотипними взаємовідносинами між усіма живими компонентами та між ними й зовнішнім середовищем.
БІОРІЗНОМАНІТНІСТЬ (біотична різноманітність, біорізноманіття, біорозмаїття)	1) варіабельність живих організмів з усіх джерел, охоплюючи, серед інших, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття містить в собі різноманітність в межах виду, вищих таксонів і цілих екосистем (ст. 2 «Конвенції про біорізноманіття»); 2) сукупності типів відмінностей живих організмів будь-якого простору (території, акваторії, планети), які виділяються на підставі вибраної міри.
БІОТА	комплекс живих організмів, що історично склався на певній великій території, ізольованій будь-якими перепонами (наприклад, біогеографічними бар'єрами).
БІОТОП	ділянка земної поверхні (суші або водойми) з однотипними абіотичними умовами середовища (рельєф, ґрунт, мікроклімат тощо), що її займає певне угруповання організмів (біоценоз).
БІОЦЕНОЗ	історично складена сукупність рослин, тварин і грибів, що

	населяють ділянку суші або водойми з більш-менш однотипними умовами.
ВЕРХНЯ МЕЖА ЛІСУ	межа у горах, вище якої лісостани переходять у чагарникові або трав'янисті фітоценози.
ВИД	одна з основних одиниць класифікації організмів; сукупність близькоспоріднених організмів, що характеризуються певними, тільки їм властивими морфо-фізіологічними та еколого-географічними особливостями та поширюються в межах певної області (території чи акваторії), яку називають ареалом виду.
ВИДИ ВІДНОВЛЕНІ	види, популяції яких завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і вимагають постійного контролю.
ВИДИ ВРАЗЛИВІ	види, які в найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії “зникаючих”, якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан.
ВИДИ ЗНИКАЮЧІ	види, які знаходяться під загрозою зникнення і збереження яких є малоймовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан.
ВИДИ ЗНИКЛІ	види, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про їх існування у дикій природі.
ВИДИ НЕВИЗНАЧЕНІ	види, про які відомо, що вони відносяться до категорії “зникаючих”, “вразливих” чи “рідкісних”, однак достовірною інформацією, яка б дозволяла визначити, до якої із зазначених категорій вони відносяться, - відсутня.
ВИДИ НЕДОСТАТНЬО ВІДОМІ	види, які можна б було віднести до однієї із категорій “зникаючі”, “вразливі”, “рідкісні”, “невизначені”, “зниклі”, однак із зв'язку з відсутністю повної достовірної інформації, питання залишається невизначеним.
ВИДИ РІДКІСНІ	категорія видів, яким у даний час не загрожує зникнення, хоч внаслідок їхньої незначної чисельності або обмеженого ареалу за несприятливих змін середовища існування така загроза може виникнути.
ВИЗНАЧНІ МІСЦЯ	зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду.
ВОДОЗБІР	ділянка суходолу та товща ґрунту й гірських порід, звідки природні води стікають у річкову систему, озеро та інші водні об'єкти. Розрізняють водозбори поверхневі та підземні. Поверхневі водозбори розмежовуються лініями вододілів. Якщо площі поверхневих і підземних водозборів річки, озера, моря збігаються, то поняття водозбору стає тотожним басейну річки (відповідно –басейну озера, басейну моря).
ВОДООХОРОННА РОЛЬ ЛІСУ	комплекс позитивного впливу лісів на водний режим місцевості: снігонакопичення, уповільнення весняного танення снігу, сприяння вбиранню талих і дощових вод, поповнення ґрунтових вод, що живлять водні джерела.

ВОДООХОРОННІ ЛІСИ	ліси, які регулюють водний режим даної місцевості, смуги лісів по берегах річок, озер, водосховищ та інших водних об'єктів, що безпосередньо примикають до русла, а при безлісній заплаві – до заплави річки. Їхня функція – стабілізація гідрологічного режиму водозборів шляхом переведення поверхневого стоку у внутрішньогрунтовий, регулювання рівня води і охорона їх від забруднення, захист берегів від розмивання, акумуляція твердих часток ґрунту та попередження замулення річок, покращення умов нересту риби.
«ГАРЯЧІ» ОСЕРЕДКИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ	території, які характеризуються особливо високим ступенем біорізноманіття на місцевому, регіональному, державному або світовому рівнях у порівнянні із територіями свого рівня
ГЕРПЕТОЛОГІЧНІ МІСЦЯ	місця скупчення плазунів та амфібій
ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ЛІСИ	лісові ділянки, що не зайняті лісами природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення, рекреаційно-оздоровчими та захисними лісами (категорії лісів з особливим режимом лісокористування). Експлуатаційні ліси призначені для задоволення потреб національної економіки у деревині.
ГРОМАДА	спільнота людей, об'єднаних спільною територією проживання, історико-географічними, культурними, релігійними особливостями, характерними звичаями, нормами, традиціями.
ГРОМАДА ДОБРОВІЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ	спільнота людей, що добровільно, без стороннього примусу, внаслідок етичних, релігійних, національно-культурних та інших переконань відокремилася та усамітнилася від основної людської спільноти, та як наслідок веде самостійне існування за власним усталеним порядком.
ГРОМАДА, ДЛЯ КОТРОЇ Є ВАЖЛИВИМИ ОЦЗЛ 6	спільнота людей, об'єднаних спільною територією проживання, ліс для котрої є джерелом задоволення художніх, ритуальних та соціально-статусних цілей, а також з котрим вона пов'язана традиційно, чи культурною та релігійною діяльністю.
ГРОМАДА, ДЛЯ КОТРОЇ Є ВАЖЛИВИМИ ОЦЗЛ 5	спільнота людей, об'єднаних спільною територією проживання, ліс для котрої є єдиним джерелом задоволення основних потреб.
ҐРУНТ	природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.
ДЕГРАДАЦІЯ ҐРУНТІВ	погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів.
ДЕГРАДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ	природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів.
ДЕГРАДАЦІЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	погіршення стану, складу, властивостей, функцій, спрощення структури, пониження ресурсного потенціалу природних комплексів внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів.
ДІЛЯНКИ ОСОБЛИВОЇ ПОЖЕЖНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	земельні ділянки лісового фонду з класом пожежної небезпеки І і ІІ (низові пожежі можливі протягом всього пожежонебезпечного сезону, а верхові в періоді пожежних

	максимумів).
ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА	єдина територіальна система, яка включає ділянки природних ландшафтів, що підлягають особливій охороні, і території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні і лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні території та об'єкти інших типів, що визначаються законодавством України, і є частиною структурних територіальних елементів (далі - елементи) екологічної мережі - природних регіонів, природних коридорів, буферних зон;
ЕКОСИСТЕМА	природний або природно-антропогенний комплекс, утворений живими організмами і середовищем їхнього існування, в якому екологічні компоненти знаходяться у закономірному взаємозв'язку і утворюють систему взаємозумовлених біотичних і абіотичних процесів і явищ. Термін «екосистема» характеризує структурно-функціональну суть усіх одиниць екосистемного ряду – від консорції, через біогеоценоз, ландшафтні екосистеми, материкові чи океанічні екосистеми аж до біосфери включно.
ЕНДЕМІЧНІ ВИДИ	види, що розповсюджені на обмеженій географічній території, де вони виникли в процесі еволюції. При умові, коли така територія невелика за площею, тоді вид є особливо важливим для охорони, оскільки вузький ареал збільшує уразливість виду.
ЕРОЗІЯ ҐРУНТІВ	руйнування ґрунтового покриву водою, вітром, або під час обробітку ґрунту внаслідок переміщення твердих його часток, їх стирання, обточування та відкладання. Залежно від факторів, що викликають ерозійні процеси, розрізняють водну, вітрову та технічну ерозію.
ЕТНІЧНА ГРУПА	спільнота людей, пов'язана між собою спільним походженням і довготривалим сумісним існуванням.
ЗАПЛАВА	частина річкової долини, що періодично заливається водою. Для заплав характерне живлення ґрунтовими водами, які знаходяться на невеликій глибині, різка мінливість зволоження та аерації ґрунту, відклади алювію, тощо.
ЗАХИСНІ ЛІСИ	ліси, котрі виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції.
ЗАХИСНІ НАСАДЖЕННЯ	ділянки лісу чи лісові смуги, створені (призначені) для захисту об'єктів від несприятливої дії природних або антропогенних факторів, а також поліпшення ґрунтово-кліматичних умов.
ЗЕЛЕНА КНИГА УКРАЇНИ	офіційний державний документ, в якому наведено відомості про сучасний стан рідкісних, а також таких, що перебувають під загрозою зникнення та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні. Вона набула статусу законодавчого акта у 1997 р. До її першого видання занесено понад 120 рослинних угруповань.
ЗЕМЕЛЬНА ЛІСОВА ДІЛЯНКА	земельна ділянка лісового фонду України з визначеними межами, яка надається або вилучається у землекористувача чи власника земельної ділянки для ведення лісового господарства або інших суспільних потреб відповідно до земельного законодавства.
ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ	сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового

	базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві.
ЗЕМЛІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.
ЗОНИ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТКИ	встановлювані навколо пам'ятки охоронна зона, зона регулювання забудови, зона охоронюваного ландшафту, зона охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання.
ЗСУВ	сповзання мас ґрунту та гірських порід вниз по схилу під впливом сили тяжіння. Причинами зсувів є природні (порушення рівноваги схилу внаслідок надмірного зволоження, підмиву, тощо) й антропогенні (підрізання схилів, перевантаження будовами, тощо) чинники.
ІНВАЗІЯ	проникнення та натуралізація на певну територію не характерного для неї виду.
КАДАСТР ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	система обліку та оцінки кількісного та якісного стану територій та окремих об'єктів природно-заповідного фонду та їх територіальних сукупностей, призначена для забезпечення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб достовірними даними про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні та якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, виховну, рекреаційну та іншу цінність з метою охорони, збереження та ефективного управління функціонуванням і розвитком природно-заповідного фонду;
КАМ'ЯНИСТІ ҐРУНТИ	ґрунти переважно гірських областей, що сформувалися на елювії-делювії щільних гірських порід і містять у своєму складі понад 0,5% кам'янистих фракцій (розміром понад 3 мм).
КОНСЕРВАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ	виведення з господарського обороту (сільськогосподарського або промислового) земель на певний термін для здійснення заходів щодо відновлення родючості та екологічно задовільного стану ґрунтів, а також для встановлення або повернення (відновлення) втраченої екологічної рівноваги у конкретному регіоні;
КОНФЛІКТ	зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів, власне серйозні розбіжності або ж гостра суперечка. Конфлікт призводить до розрядки психологічної напруженості пов'язаної, наприклад з проблемою ОЦЗЛ, чи до консолідації, чи нової комунікації (переговори). Конфлікт складається з перед конфліктної ситуації, початкової стадії, кульмінації конфлікту, вирішення конфлікту.
КОНФЛІКТНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОЦЗЛ	зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів, в яких беруть участь первинні групи (безпосередні учасники конфлікту), вторинні групи (ті що не бажають бути замішаними до конфлікту, але розпалюють його), треті групи (сили які зацікавлені у вирішенні конфлікту).

КОРИСТУВАЧІ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ	спеціалізовані мисливські господарства, інші підприємства, установи та організації, в яких створені спеціалізовані підрозділи для ведення мисливського господарства з наданням в їх користування мисливських угідь.
КОРИННИЙ (первинний) РОСЛИННИЙ ПОКРИВ	рослинний покрив території, що сформувався в процесі еволюції до активного впливу людини
КРИТИЧНІ СИТУАЦІЇ	ситуації, які створюють загрозу нормальному функціонуванню природних екосистем, інфраструктури та життю і здоров'ю населення.
КУЛЬТУРНА САМОБУТНІСТЬ ГРОМАДИ	відмінність та неповторність матеріальних і духовних цінностей тієї чи іншої громади стосовно інших громад.
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА	сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини.
КУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ	загальноприйняті переконання відносно матеріальних і духовних (не матеріальних) цінностей, створених людством протягом його історії.
ЛАВИНОНЕБЕЗПЕЧНІ БАСЕЙНИ	території, які характеризуються підвищеною небезпекою сходження снігових лавин (мас снігу, що падають або інтенсивно сповзають з гірських схилів).
ЛАНДШАФТ ПРИРОДНИЙ	цілісний природно-територіальний комплекс з генетично однорідними, однотиповими природними умовами місцевостей, які сформувалися в результаті взаємодії компонентів геологічного середовища, рельєфу, гідрологічного режиму, ґрунтів і біоценозів;
ЛАНДШАФТНІ ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	природні території, які мають історичну цінність
ЛІС	тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище
ЛІСИ ЗАХИСТУ ІНЖЕНЕРНИХ КОМУНІКАЦІЙ	ліси вздовж залізниць, автомобільних доріг, трубопроводів тощо.
ЛІСИ ПРИРОДООХОРОННОГО, НАУКОВОГО, ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	ліси, котрі виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо.
ЛІСИ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ КУЛЬТУРНУ ЦІННІСТЬ	лісові території, з якими пов'язані загальноприйняті переконання відносно матеріальних і духовних (не матеріальних) цінностей, створених людством протягом його історії. Ліси на місці археологічних та історико-архітектурних пам'яток, ліси пов'язані з визначними історичними подіями (місця боїв, масових розстрілів чи катувань) тощо.
ЛІСИ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ	лісові території з якими пов'язані загальноприйняті релігійні

РЕЛІГІЙНУ ЦІННІСТЬ	переконання (віра, свідомість, діяльність та відносини базовані на духовності), в основі яких лежить духовний зв'язок. Священні ліси, монастирські ліси, місця паломництва.
ЛІСИ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ СОЦІАЛЬНУ ЦІННІСТЬ	лісові території, які є джерелом задоволення основних соціальних потреб місцевих громад.
ЛІСІВНИЦТВО	наука про природу лісу, методи його вирощування, експлуатації та підвищення його продуктивності.
ЛІСОВА ДАЧА	більш або менш значна територія, переважно вкрита лісом і відмежована від інших земель юридичною або господарською межею. В царській Росії за наявності різних форм власності на ліси була одиницею ведення лісового господарства, для якої складався окремий план господарювання. Термін зберігся до нашого часу в назвах окремих лісових масивів.
ЛІСОВА ДІЛЯНКА	ділянка лісового фонду України з визначеними межами, виділена для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі.
ЛІСОВА ТЕРИТОРІЯ КЛЮЧОВОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНОЇ САМОБУТНОСТІ	ліси, зміни у котрих можуть призвести до втрати культурно-релігійної самобутності місцевої громади.
ЛІСОВІ ВІДНОСИНИ	суспільні відносини, які стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства.
ЛІСОВІ РЕСУРСИ	деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів. До лісових ресурсів також належать корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо), що використовуються для задоволення суспільних потреб.
ЛІСОВПОРЯДКУВАННЯ	комплекс заходів щодо організації і ведення лісового господарства з метою найповнішого і раціонального використання лісових ресурсів і земель лісового фонду та підвищення продуктивності дерево станів.
ЛІСОКОРИСТУВАННЯ	в Україні регламентований законом порядок користування лісами, що забезпечує найповніше використання лісових ресурсів для задоволення потреб народного господарства та населення; один з видів природокористування.
ЛІСОКОРИСТУВАЧІ	державні, кооперативні, орендні та громадські підприємства, організації чи установи, а також окремі громадяни, які дотримуються передбачених законодавством вимог, умов і правил лисокористування

ЛІСОПОРУШЕННЯ	самовільне користування лісовими ресурсами, свідоме порушення права на їх користування.
ЛІТОПИС ПРИРОДИ	1) основна форма узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів, виконаних на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; 2) перелік строків настання сезонних явищ природи, які спостерігаються в певному місці (наприклад, у резерватах).
ЛІСОВА НАГЛЯДОВА РАДА (ЛНР; англ. Forest Stewardship Council, FSC; часом використовується тж. варіант перекладу „Лісова Опікунська Рада” – ЛОР)	незалежна, міжнародна, заснована на членстві природоохоронна організація, метою якої є підтримка екологічно відповідального, соціально вигідного та економічно життєздатного управління світовими лісами. Вона допомагає зберігати лісові ресурси та знаходити рішення проблем, що виникають внаслідок недбалого лісогосподарювання.
МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського спорту і мисливського собаківництва.
МОНІТОРИНГ ЛІСОВИЙ	система регулярних спостережень, оцінки і прогнозу динаміки кількісного і якісного стану лісів. Моніторинг проводиться шляхом збирання, передавання, збереження та аналізу інформації про стан лісів, прогнозування змін у лісах і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо управління лісами, прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану лісів, дотримання вимог екологічної безпеки та принципів ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку.
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ	єдина територіальна система, яка охоплює ділянки природних ландшафтів, що підлягають особливій охороні, і території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні і лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні тощо, який є частиною структурних територіальних елементів Е. М. У. Н. – природних регіонів, природних коридорів, буферних зон.
ОСОБЛИВА ЦІННІСТЬ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ (ОЦЗ)	екологічна та соціальна цінність, котра визнається особливою або такою, яка має ключове значення для тієї чи іншої спільноти людей.
ОСОБЛИВО ЗАХИСНІ ЛІСОВІ ДІЛЯНКИ	лісових ділянок, що віднесені до однієї з категорій лісів, для яких встановлюється режим обмеженого лісокористування.
ОСОБЛИВО ЦІННІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСИ (ОЦЗЛ)	це ліси, які мають особливо важливі екологічні властивості, екосистемні та соціальні функції, а тому потребують охорони і збереження й вимагають застосування відповідних систем господарювання.
ОХОРОНА ҐРУНТІВ	система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості ґрунтів, їх захист від деградації та забезпечення екологічної безпеки довкілля.
ПОЛЕЗАХИСНІ ЛІСОВІ СМУГИ	штучно створені насадження лінійного типу для захисту сільськогосподарських угідь.
ПОПУЛЯЦІЯ	сукупність особин певного виду, здатних до вільного схрещування, що населяють певну територію і частково

	ізолювані від сусідніх популяцій. Сказати про типи популяції
ПОРУШЕНІ ЗЕМЛІ	землі, що втратили свою господарську та екологічну цінність через порушення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії природних явищ.
ПРАЛІС	природний ліс, екосистема якого повинна бути достатньо великою, щоб зберегти свої природні характеристики, а цього місцезростання, рослинність, склад деревостану і структура визначаються винятково природними чинниками навколишнього середовища без впливу людини тепер і колись. П. – лісовий масив, який ніколи не зазнавав людського втручання і у своїй структурі та динаміці відповідає природному розвитку.
ПРИРОДНЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (ДОВКІЛЛЯ)	сукупність природних та змінених людиною абіотичних і біотичних чинників, які справляють безпосередній або опосередкований вплив на людину та народногосподарську діяльність.
ПРИРОДНІ ФУНКЦІЇ ЛІСУ	здатність лісу самовідтворюватися і позитивно впливати на навколишнє середовище (водоохоронне та протиерозійне значення, виділення кисню та поглинання вуглекислого газу, вплив на метеорологічні показники тощо).
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД УКРАЇНИ (ПЗФ)	ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення базового (фонового) моніторингу навколишнього природного середовища. До П-З. Ф. У. належать природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	система заходів з освоєння, використання, відновлення, перетворення та охорони навколишнього природного середовища і природних ресурсів.
ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ (РЕЗЕРВАТИ)	ділянки суходолу або водойм, на яких охороняють та відновлюють види, занесені до Червоної книги України, різними способами, зокрема шляхом створення заповідників, заказників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, пам'яток природи тощо.
ПСАМОФІТНА РОСЛИННІСТЬ	рослинність, що пристосувалася до життя на пісках
РАРИТЕТ	рідкісний об'єкт, цінність якого визначається, в першу чергу, його унікальністю.
РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІ ЛІСИ	ліси, котрі виконують переважно рекреаційні санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції.
РОДЮЧІСТЬ ҐРУНТУ	здатність ґрунту задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником

	якості ґрунту.
РОСЛИНИ АДВЕНТИВНІ	рослини, що з'явилися у певній місцевості, бо їх навмисно або випадково занесла людина. До Р. А. належить певна частина бур'янів.
РОСЛИННЕ УГРУПОВАННЯ	сукупність рослин, що зростають на однорідній ділянці земної поверхні й перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами навколишнього середовища.
РУБКИ ВИБІРКОВІ	рубки, під час яких періодично вирубується частина дерев перестійного і стиглого віку, а лісова ділянка залишається постійно вкритою лісовою рослинністю.
РУБКИ КОМБІНОВАНІ	несуцільні рубки, під час яких поєднуються елементи різних систем поступових і вибіркового рубок.
РУБКИ ПОСТУПОВІ	рубки, під час яких передбачається видалення деревостану за кілька прийомів
РУБКИ СУЦІЛЬНІ	рубки, під час яких весь деревостан вирубується повністю, за винятком насінників, життєздатного підросту і молодняку, цінних і рідкісних видів дерев та чагарників, що підлягають збереженню відповідно до Порядку спеціального використання лісових ресурсів.
СЕЛЕНЕБЕЗПЕЧНІ БАСЕЙНИ	території у гірських районах, які характеризуються накопиченням розсипчасто-уламкових мас на крутих схилах долин, виходом корінних порід, каменепадом і зсувом ґрунтів.
СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСІВ	оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку. Метою лісової сертифікації є забезпечення економічно, екологічно і соціально збалансованого ведення лісового господарства.
СТАРОВІКОВІ ЛІСИ	ліси корінних типів деревостанів, що протягом свого існування не зазнавали суттєвих втручань з боку людини або такі втручання були настільки незначними, що сформовані природними процесами породний склад і просторова структура таких лісів дозволяють вважати їх клімаксовими або наближеними до клімаксових лісовими угрупованнями. За ступенем втручання людини розрізняють праліси та наближені до пралісів.
ТАКСОН	група окремих об'єктів, що пов'язані тим чим іншим ступенем спільності властивостей та ознак і завдяки цьому дають підставу для присвоєння їм певної таксономічної категорії. основними Т. в систематиці є: вид, рід, родина, ряд (або порядок), клас, тип (або відділ), царство.
ТИП ЛАНДШАФТУ	вища таксономічна одиниця типологічної класифікації ландшафтів, яка об'єднує всі подібні за генезисом, морфологічною структурою, фізико-географічними процесами ландшафти (наприклад, степові ландшафти).
ТИП ЛІСОРΟΣЛИННИХ УМОВ	сукупність ділянок з подібними ґрунтово-гідрологічними умовами, незалежно від кліматичних умов. Його визначають на підставі едафічної сітки, побудованої на координатах трофності місцезростань (бір, суббір, груд, сугруд) та вологості (дуже сухі, сухі, свіжі, вологі, сирі й болотні) – методика П.С. Погребняка – Д.В. Воробйова.

ТИП РОСЛИННОСТІ	класифікаційна одиниця рослинності найвищого рангу; сукупність схожих за будовою і зовнішнім виглядом рослинних формацій з переважанням однієї й тієї самої життєвої форми.
УМОВИ ПРИРОДНІ	сукупність чинників, живих організмів, процесів і явищ природи, що існують незалежно від діяльності людини і впливають на інші живі організми, тіла та явища у даній системі.
УРОЧИЩЕ	закономірно складена група однорідних ділянок природи (фацій), яка відособлена більш-менш чіткими природними або антропогенними межами. Одна з нижчих таксономічних одиниць ландшафтознавства (степова балка, річкова долина).
ФАУНА	сукупність тварин, які населяють певну територію (акваторію) протягом тривалого геологічного часу. До складу Ф. звикло входять автохтони (аборигени) й алохтони (іммігранти).
ФЛОРА	сукупність видів рослин, що склалася історично і населяє певну територію або населяла її в минулі геологічні часи. До складу Ф. звикло входять автохтони (аборигени) й алохтони (іммігранти).
ЦЕНОЗ (БІОЦЕНОЗ)	сукупність видів рослин і тварин, що населяють ділянку з більш-менш однотипними умовами існування (біотоп).
ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ	державний документ про сучасний стан видів рослин і тварин, які постійно чи тимчасово (наприклад, перелітні птахи) мешкають у природних умовах на території України або в межах її територіальних вод і яким загрожує зникнення, та про заходи щодо їхнього збереження й науково обґрунтованого відтворення. Перше видання Ч. К. У. вийшло у світ 1980 року, таке – 1994 р. (тварини) та 1996 р. (рослини). Види, які увійшли до Ч. К. У., залежно від стану їхніх популяцій та ступеня загрози зникнення, розділено на 7 категорій: зниклі, зникаючі, вразливі, рідкісні, невизначені, недостатньо відомі та відновлені види.
ЧИННИКИ АБІОТИЧНІ	чинники неорганічної природи, які ділять на хімічні, фізичні (кліматичні), едафічні (грунтові) і орографічні (рельєф, експозиція, висота над рівнем моря тощо).
ЧИННИКИ БІОТИЧНІ	чинники органічного світу (рослинність, навколишнє тваринне населення, антропоічний вплив тощо), які визначають умови існування організмів у тій або іншій місцевості.
ШТУЧНІ ЛІСОВІ НАСАДЖЕННЯ	лісові насадження, створені сівбою або садінням деревних та чагарникових видів.
ЯР	глибоке, з крутими схилами русло тимчасових водостоків, що утворилися під дією вод поверхневого стоку.

ДОДАТОК 3. Список рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних рослин лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:

глобальний (МСОП – Червона книга Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція),

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),

національний (ЧКУ – Червона книга України),

регіональний (для кожного лісгосподарського регіону)

Категорії рідкості рослин: +! – зникаючий; + – рідкісний або вразливий.

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус, ендемічність	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Аконіт Бессера <i>Aconitum besserianum</i> Andr. ex Trautv.	національний (ЧКУ) ₂ ендемік	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Аконіт несправжньоотруйний <i>Aconitum pseudanthora</i> Blocki ex Racz.	національний (ЧКУ) ₂ ендемік	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Аконіт опушеноплодий <i>Aconitum lasiocarpum</i> (Rchb.) Gáyer	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Анемона розлога <i>Anemone laxa</i> Juz.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Аспленій чорний <i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!
Астранція велика <i>Astrantia major</i> L.	регіональний	+	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Багатоніжка звичайна <i>Polypodium vulgare</i> L.	регіональний	-	-	-	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Багаторядник Брауна <i>Polystichum braunii</i> (Spenn) Fee	регіональний	+!	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Багаторядник шипуватий <i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth.	регіональний.	+!	-	+!	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	+!	-	+	+	-
Баранець звичайний <i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	національний (ЧКУ)	+	+	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Беладонна звичайна <i>Atropa belladonna</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-
Береза дніпровська <i>Betula borysthena</i> Klokov	національний (ЧКУ) ендемік	-	-	-	-	+	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-
Береза Клокова <i>Betula klokovii</i> Zaverucha	національний (ЧКУ) ендемік	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Береза низька <i>Betula humilis</i> Schrank	національний (ЧКУ)	+!	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Білоцвіт весняний <i>Leucojum vernum</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Білоцвіт літній <i>Leucojum aestivum</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Бруслина карликова <i>Euonymus nana</i> Vieb.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Бузок східнокарпатський <i>Syringa josikaea</i> Jacq.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Булатка великоквіткова <i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce	національний (ЧКУ)	+!	-	+	+!	+!	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+

Булатка довголиста <i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	-	-	-	+!	+!	-	+	+	+	+	-
Булатка червона <i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)	+	+!	+!	+!	+!	-	-	+!	-	-	+	+	+	+	+
Верба Старке <i>Salix starkeana</i> Willd.	національний (ЧКУ)	+!	+!	+!	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	-	+!	-	-
Відкасник осотовидний <i>Carlina cirsioides</i> Klok.	Європейський Червоний список, субендемик	+!	-	+	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вільха сіра <i>Alnus incana</i> (L.) Moench	регіональний	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вовчі ягоди пахучі, боровик <i>Daphne cneorum</i> L.	національний (ЧКУ)	+	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
В'язіль увінчаний <i>Coronilla coronata</i> L.	регіональний	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Глід український <i>Crataegus ucrainica</i> Pojark.	Європейський Червоний список	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Гніздівка звичайна <i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)	-	+	-	+	+!	+!	+!	+!	+!	-	+	+	-	-	-
Гронянка багатороздільна <i>Botrychium multifidum</i> (S.G. Gmel.) Rupr.	Додаток I Бернської Конвенції	-	+	+!	+!	-	+!	-	-	-	+	-	-	+!	-	+!
Гронянка віргінська <i>Botrychium virginianum</i> (L.) Sw	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Гронянка півмісяцева <i>Botrychium lunaria</i> (L.) SW.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	+!	-	-	+!
Гронянка ромашколиста <i>Botrychium matricariifolium</i> (A. Braun ex Döll) W. D. J. Koch.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-	+!

Грушанка круглолиста <i>Pyrola rotundifolia</i> L.	регіональний	-	-	-	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Грушанка мала <i>Pyrola minor</i>	регіональний	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Гудайєра повзуча <i>Goodyera repens</i> (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)	+	+	+!	-	-	+!	-	-	-	-	+!	+!	+!	+!	-	-
Дельфіній високий <i>Delphinium elatum</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-
Дельфіній Сергія <i>Delphinium sergii</i> Wisjul.	національний (ЧКУ), ендемік	-	-	-	-	-	-	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-
Дзвоники карпатські <i>Campanula carpatica</i> Jacq.	національний (ЧКУ), ендемік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Діфазіаструм сплюснутий, д. Зейлера та д. Триколосковий <i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) Holub <i>D. zeilleri</i> (Rouy) Holub <i>D. tristachyum</i> (Pursh) Holub	національний (ЧКУ)	+	+	+!	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	+!	+	-
Дуб скельний <i>Quercus petraea</i> (Mattuschka) Liebl.	регіональний	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Егоніхон фіолетово-голубий <i>Aegonichon purpureo-caeruleum</i> (L.) Holub	регіональний	-	-	+!	+	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Еритроній собачий зуб <i>Erythronium dens-canis</i> L.	національний (ЧКУ)	+!	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	+!	+!
Жеруха ніжна <i>Cardamine tenera</i> S.G.Gmelin. ex C.A.Mey.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-	-	-	-

Живокіст серцевидний <i>Symphytum cordatum</i> Waldst. et Kit.	регіональний	+!	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Жостір фарбувальний <i>Rhamnus tinctoria</i> Waldst. Et Kit	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зіновать біла <i>Chamaecytisus albus</i> (Hacg.) Rothm.	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Зіновать Рошеля <i>Chamaecytisus rochelii</i> (Wierzb.) Rothm.	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зірочки чохлаваті <i>Gagea spathacea</i> (Hayne) Salisb.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!
Змієголовник Рюйша <i>Dracoscephalum ruyschiana</i> L.	Додаток I Бернської Конвенції	+	+	+!	+!	+!	+!	-	+!	-	-	-	-	+	-	-
Зозулинець пурпуровий <i>Orchis purpurea</i> Huds.	національний (ЧКУ)	+!	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	+	-	+!	+!	-
Зозуліні сльози серцелисті <i>Listera cordata</i> (L.) R.Br.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Зозуліні сльози яйцевидні <i>Listera ovata</i> (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+!	+!	-	-	+!	-	+	+	-	-	
Зозуліні черевички справжні <i>Cypripedium calceolus</i> L.	Додаток I Бернської Конвенції	+!	-	+!	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Кадило сарматське <i>Mellitis sarmatica</i> Klok.	регіональний	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Кизил справжній <i>Cornus mas</i> L.	регіональний.	-	-	+!	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Клокичка пірчаста <i>Staphylea pinnata</i> L.	регіональний	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!

Клопогін європейський <i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz. (<i>C. foetida</i> auct non L.)	Європейський Червоний список, регіональний	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Комперія Компера <i>Comperia comperana</i> (Steven) Aschers. et Garebn	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Коральковець тричінадрізаний <i>Corallorhiza</i> <i>trifida</i> Châtel.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-
Коручка білувата <i>Eripactis albensis</i> Nováková et Rydlo	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Коручка дрібнолиста <i>Eripactis microphylla</i> (Ehrh.) Sw.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+
Коручка пурпурова <i>Eripactis</i> <i>purpurata</i> Smith	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Коручка темно-червона <i>Eripactis atrorubens</i> (Hoffm. ex Bernh.) Schult.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+
Коручка чемерниколиста <i>Eripactis helleborine</i> (L.) Crantz	національний (ЧКУ)	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	+	+	-	-	-	-
Лілія лісова <i>Lilium martagon</i> L.	національний (ЧКУ)	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Лімодорум недорозвинений <i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Лунарія оживаюча <i>Lunaria rediviva</i> L.	регіональний	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Любка дволиста <i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.	національний (ЧКУ)	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-

Любка зеленоквіткова <i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Reichenb.	національний (ЧКУ)	+	+!	-	+	+!	+!	+!	+!	-	-	+!	+!	-	-	-
Малаксис однолистяний <i>Malaxis monophyllos</i> (L.) Sw.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	+!	-
Модрина польська <i>Larix polonica</i> Racib.	національний (ЧКУ), ендемік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-
Молочай волосистий <i>Euphorbia villosa</i> s.l.	регіональний	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Молочай густоволохатоплодий <i>Euphorbia valdevillosocarpa</i> Arvat et E. I. Nyarady	національний (ЧКУ) ендемік	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Надбородник безлистяний <i>Epipogium aphyllum</i> Sw.	національний (ЧКУ)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-
Нарцис вузьколистяний <i>Narcissus angustifolius</i> Curt.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!
Нектароскордій болгарський <i>Nectaroscordum bulgaricum</i> Janka	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-	-	-	-
Неотіанта каптуровата <i>Neottianthe cucullata</i> (L.) Schlechter	національний (ЧКУ)	+!	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Орлики звичайні <i>Aquilegia vulgaris</i> L.	регіональний	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+!	-
Орлики чорніючі <i>Aquilegia nigricans</i> Baumg.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-
Осока затінкова <i>Carex umbrosa</i> Host	національний (ЧКУ)	-	+	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Осока збіднена <i>Carex depauperata</i> Curt. ex With.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+!	-	-	-	-

Пальчатокорінник Фукса <i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Пальчатокорінник римський <i>Dactylorhiza romana</i> (Seb.) Soó	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-
Півники борові <i>Iris pineticola</i> Klokov	національний (ЧКУ) ендемік	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
Півники злаколисті <i>Iris graminea</i> L.	регіональний	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Півонія кримська <i>Paeonia daurica</i> Andr.	національний (ЧКУ), ендемік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Підсніжник білосніжний <i>Galanthus nivalis</i> L.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Підсніжник ельвеза <i>Galanthus elwesii</i> Hook. f.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Підсніжник складчастий <i>Galanthus plicatus</i> M.Bieb.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
Плаун річний <i>Lycopodium annotinum</i> L.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Плаунок швейцарський <i>Selaginella helvetica</i> (L.) Spring	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Плющ звичайний <i>Hedera helix</i> L.	регіональний	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ранник весняний <i>Scrophularia vernalis</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
Регіональний нерія палрмська <i>Roegneria panormitana</i> (Parl.) Nevski	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-

<i>Ремнепелюстник козячий</i> <i>Himantoglossum caprinum</i> (M. Vieb.) C. Koch	національний (ЧКУ), ендемік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
Рускус під'язиковий <i>Ruscus hypoglossum</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Рябчик гірський <i>Fritillaria montana</i> Horpe	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рябчик шаховий <i>Fritillaria meleagris</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Секуригера тонка <i>Securigera elegans</i> (Pančić) Lassen	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+
Скополія карніолійська <i>Scopolia carniolica</i> Jacq.	національний (ЧКУ)	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
Смілька зеленоквіткова <i>Silene viridiflora</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Сосна кедрова європейська <i>Pinus cembra</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Сосна піцундська <i>Pinus brutia</i> Ten. var. <i>pityusa</i> (Steven) Silba	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Сугайник угорський <i>Doronicum hungaricum</i> Riechenb. fil.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+
Сунічний дрібноплідий <i>Arbutus andrachne</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Таволга польська <i>Spiraea polonica</i> Blocki	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тис ягідний <i>Taxus baccata</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-
Тюльпан дібровний <i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz	національний (ЧКУ)	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-

Фіалка біла <i>Viola alba</i> Bess.	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Фіалка Джоя <i>Viola jooi</i> Janka	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Фісташка туполиста <i>Pistacia mutica</i> Fisch. & С.А.Мей.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Фітеума колосиста <i>Phyteuma spicatum</i> L.	регіональний	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хамедафна чашкова <i>Chamaedaphne calyculata</i> (L.) Moench	національний (ЧКУ)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Цибуля ведмежа <i>Allium ursinum</i> L.	регіональний	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Цикламен коський <i>Cyclamen coum</i> Mill. (<i>C.</i> <i>kuznetzovii</i> Kotov et Czernowa)	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Чина ряба <i>Lathyrus venetus</i> (Mill.) Wohlf.	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чист кримський <i>Cistus tauricus</i> J.Presl et С.Presl	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Шафран банатський <i>Crocus banaticus</i> J. Gay	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Шафран Гейфелів <i>Crocus heuffelianus</i> Herb.	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Щитник гребенястий <i>Dryopteris cristata</i> (L.) a. Gray	регіональний	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ялівець високий <i>Juniperus excelsa</i> Bieb.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Ялівець смердючий <i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Ясен білоцвітий <i>Fraxinus ornus</i> L.	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+

ДОДАТОК 4. Поширення рідкісних, вразливих та зникаючих шапинкових грибів лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:

європейський (Бе – Бернська конвенція),

національний (ЧКУ – Червона книга України),

Категорії рідкості грибів: +! – зникаючий; + - рідкісний або вразливий.

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	Північний		X	XI	XII	XIII	XIV	XV	
								VII	VIII							IX
<i>Helvella monachella</i> Fr. гелвела мохната	національний (ЧКУ)	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Morchella crassipes</i> (Vent.:Fr.) Pers.:Fr. зморшок товстоногий	національний (ЧКУ)	-	-	-	+	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Morchella steppicola</i> Zer. зморшок степовий	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-
<i>Tuber aestivum</i> Vitt. трюфель літній, трюфель їстівний	національний (ЧКУ)	-	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!
<i>Hericium coralloides</i> (Fr.) S.F. Gray герицій кораловидний, герицій альпійський	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
<i>Grifola frondosa</i> (Fr.) S.F. Gray грифола листянолісова, поліпіл листянолісовий	національний (ЧКУ)	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-
<i>Grifola umbellata</i> (Fr.) Pil. грифола зонтична, поліпіл зонтичний, баран	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+

<i>Sparassis crispa</i> (Fr.) Fr. спарасис кучерявий, листочня кучерява	національний (ЧКУ)	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-
<i>Clavariadelphus pistillaris</i> (Fr.) Donk клаваріадельф товкачиковий	національний (ЧКУ)	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+
<i>Dictyophora duplicata</i> (Bosc.) E. Fischer сітконоска	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>Mutinus caninus</i> Fr. мутин собачий	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+
<i>Pseudocolus fusiformis</i> (E. Fischer) Lloyd квітохвосник веретеновидний, антурус веретеновидний	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>Clathrus ruber</i> Pers. клатрус червоний	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
<i>Strobilomyces floccopus</i> (Vahl.: Fr.) стробіломіцес стовбурчасто-лускатий, лускач	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
<i>Boletus aereus</i> Bull.:Fr. боровик темно- каштановий	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
<i>Boletus regius</i> Krombh. боровик королівський, Ячник	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
<i>Tylopilus alutarius</i> (Fr.) Henn. тилопіл солодкий	національний (ЧКУ)	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+

<i>Catathelasma imperiale</i> (Fr.) Sing. катателазма царська	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-
<i>Tricholoma focale</i> (Fr.) Ricken рядовка опеньковидна, арміларія комірчаста	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Agaricus romagnesii</i> S. Wasser печериця Романьєзі	національний (ЧКУ)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+
<i>Agaricus tabularis</i> Pk печериця таблитчаста	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	
<i>Leucoagaricus macrorhizus</i> Locq. ex Horak леукоагарик довгастокореневий	національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Macrolepiota puellaris</i> (Fr.) Mos. гриб-зонтик дівочий, лепіота дівоча	національний (ЧКУ)	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	
<i>Phaeolepiota aurea</i> (Fr.) R. Mre ex Konr. et Maubl. феолепіота золотиста	національний (ЧКУ)	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Galeropsis desertorum</i> Vel. et Dvor. галеропсис пустельний	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	
<i>Amanita caesarea</i> (Scop.: Fr.) Pers. ex Schw. мухомор Цезаря	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+	
<i>Amanita solitaria</i> (Bull.: Fr.) Mér. мухомор щетинистий	національний (ЧКУ)	+	-	-	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	

<i>Lactarius chrysorrheus</i> Fr. хрящ-молочник золотисто-жовтий	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Lactarius sanguifluus</i> Fr.: Paul. рижик червоний	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Russula turci</i> Bres сироїжка синювата	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-
<i>Gomphus clavatus</i> (Pers.: Fr.) S.F. Gray гомф булавовидний, свиняче вухо	європейський (Бе)	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Bovista paludosa</i> Lév. бовіста болотяна, порхавочка болотяна	європейський (Бе)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	-	-	-	+!
<i>Myriostoma coliforme</i> (With.: Pers.) Corda міріостома шійкова, міріостома дірчаста, міріостома стрижневидна	європейський (Бе)	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-
<i>Laricifomes officinalis</i> (Vill.: Pers.) Kotl. et Pouzar модринофомес лікарський, модринова губка	європейський (Бе)	-	-	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+!	+!	-

ДОДАТОК 5. Список рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних безхребетних лісових територій України (види, які відносно легко ідентифікуються)

Умовні позначення

Охоронний статус:

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція), національний (ЧКУ – Червона книга України).

Категорії рідкості безхребетних: +! – зникаючий; + - рідкісний або вразливий.

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати			
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	Північний			Пд.	XI	XII	XIII	XIV	XV	
								VII	VIII	IX							X
ЖУКИ																	
Вусач альпійський ** <i>Rosalia alpina</i> (L., 1758)	європейський (ЄЧС) європейський (Бе) національний (ЧКУ)	-	-	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	+!	+!	+!	+!	+!
Вусач великий дубовий західний ** <i>Cerambyx cerdo cerdo</i> (L., 1758)	європейський (ЄЧС) європейський (Бе) національний (ЧКУ)	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	-	+!	+!	+!	-	+!	
Вусач мускусний ** <i>Aromia moschata</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	
Жук-олень ** <i>Lucanus cervus</i> L., 1758	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	
Жук-самітник ** <i>Osmoderma eremita</i> (Scopoli, 1763)	європейський (ЄЧС) національний (ЧКУ)	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	-	-	+!	-	+!	
Ковалик Паррейса ** <i>Alaus parreyssi</i> Steven, 1830	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	
Красотіл пахучий * <i>Calosoma sycophanta</i> (L., 1758)	європейський (ЄЧС) національний (ЧКУ)	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	+!	-	+!	
Турун зморшкуватий * <i>Carabus intricatus</i> L., 1761	європейський (ЄЧС)	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	

Турун кримський * <i>Procerus scabrosus tauricus</i> Bonelli, 1811	європейський (ЄЧС) національний (ЧКУ) ендемік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
МЕТЕЛИКИ																	
Ведмедиця велика *** <i>Pericallia matronula</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Ведмедиця Гера *** <i>Callimorpha quadripunctaria</i> (Poda, 1761)	національний (ЧКУ)	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	
Ведмедиця-хазяйка *** <i>Callimorpha dominula</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	
Ендроміс березовий *** <i>Endromis versicolora</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	
Носатка-листовидка *** <i>Libythea celtis</i> (Laicharting in Fuessly, 1782)	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	
Райдужниця велика *** <i>Apatura iris</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	
Сатурнія мала *** <i>Eudia ravonia</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Сатурнія руда *** <i>Aglia tau</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	
Сатурнія середня *** <i>Eudia spini</i> (Dennis et Schiffermüller, 1775)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Стрічка тополевої *** <i>Limenitis populi</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	+	
Стрічка блакитна *** <i>Catocala fraxini</i> (L., 1758)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	
ПЕРЕТИНЧАСТОКРИЛІ																	
Мегариса рогохвостова ** <i>Megarhyssa superba</i> (Schrank, 1781)	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+

Мурашка руда * <i>Formica rufa</i> L., 1761	європейський (ЄЧС)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Рогохвіст аугур ** <i>Urocerus augur</i> (Klug, 1803)	національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-

Примітки:

* - безхребетні мешканці лісової підстилки або трав'яного ярусу;

** - безхребетні, пов'язані у своєму розвитку із деревостаном;

*** - безхребетні, личинки яких живляться листям дерев чи інших лісових рослин або розвиваються у гілках, молодих пагонах або бруньках дерев.

ДОДАТОК 6. Поширення рідкісних, вразливих та зникаючих птахів лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:

глобальний (МСОП – Червона книга Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція);

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція);

національний (ЧКУ – Червона книга України);

регіональний (К – м.Київ, Д – Дніпропетровська обл., М. – Миколаївська обл., П – Полтавська обл., С – Сумська обл., Х – Харківська обл.).

Категорії рідкості птахів: +! – зникаючий; + - рідкісний або вразливий.

Раритетні види (Latin and Ukrainian)	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	IIIзх	IV	V	VI	Північний			X	XI	XII	XIII	XIV	XV
								VII	VIII	IX						
Косар <i>Platalea leucorodia</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Коровайка <i>Plegadis falcinellus</i>	глобальний (Бо), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
Гоголь <i>Vucperhala clangula</i>	глобальний (Бо), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Скопа <i>Pandion haliaeetus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+!	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Осоїд <i>Pernis apivorus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), регіональний (Х, С, П)	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+

Шуліка рудий <i>Milvus milvus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+!	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (ЄЧС, Бе), регіональний (Х, С, П, Д, К)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+
Яструб коротконогий <i>Accipiter brevipes</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
Канюк степовий <i>Buteo rufinus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	+	-	-	+	+	-	+	+	+	-	-	-
Змієїд <i>Circaetus gallicus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
Орел-карлик <i>Hieraaetus pennatus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	+!	-	+!	+!	+!	+!	-	+!	-	-	-	+!	+!	-
Підорлик великий <i>Aquila clanga</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Підорлик малий <i>Aquila pomarina</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ), регіональний (Х)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Могильник <i>Aquila heliaca</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (ЄЧС, Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-
Беркут <i>Aquila chrysaetos</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ), регіональний (Х)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-

Орлан-білохвіст <i>Haliaeetus albicilla</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (ЄЧС, Бе), національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Гриф чорний <i>Aegypius monachus</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (ЄЧС, Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
Балабан <i>Falco cherrug</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-
Сапсан <i>Falco peregrinus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-
Підсоколик великий <i>Falco subbuteo</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), регіональний (С, М, Х)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Кібчик <i>Falco vespertinus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), регіональний (С, П, Д, М, Х)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+
Боривітер степовий <i>Falco naumanni</i>	глобальний (МСОП, Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-
Тетерук <i>Lyrurus tetrix</i>	європейський (Бе)	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Глушець <i>Tetrao urogallus</i>	європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Орябок <i>Tetrastes bonasia</i>	європейський (Бе), регіональний (С)	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Журавель сірий <i>Grus grus</i>	глобальний (Бо, Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Голуб-синяк <i>Columba oenas</i>	європейський (Бе), регіональний (Х, П, Д)	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+

Пугач <i>Bubo bubo</i>	європейський (Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	+
Совка <i>Otus scops</i>	глобальний (Ва), європейський (Бе), регіональний (Х, С, П, Д, М)	-	-	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	+	+
Сич волохатий <i>Aegolius funereus</i>	глобальний (Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Сичик-горобець <i>Glaucidium passerinum</i>	глобальний (Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Сова довгохвоста <i>Strix uralensis</i>	глобальний (Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
Сова бородата <i>Strix nebulosa</i>	глобальний (Ва), європейський (Бе), національний (ЧКУ)	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Слуква <i>Scolopax rusticola</i>	глобальний (Бо), європейський (Бе), регіональний (Х, К, С)	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+
Дрімлюга <i>Caprimulgus europaeus</i>	європейський (Бе), регіональний (Х)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+
Сиворакша <i>Coracias garrulus</i>	глобальний (Бо), європейський (Бе), регіональний (С, П, Д, М, Х)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Жовна зелена <i>Picus viridis</i>	європейський (Бе), регіональний (С, Д)	+	+	+	+	+	-	+	-	-	+	-	-	+	-	+
Жовна сива <i>Picus canus</i>	європейський (Бе), регіональний (Д)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+
Жовна чорна <i>Dryocopus martius</i>	європейський (Бе), регіональний (С)	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+

Дятел середній <i>Dendrocopos medius</i>	європейський (Бе), регіональний (С, Д)	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-	+	-	+
Дятел біло спинний <i>Dendrocopos leucotos</i>	європейський (Бе), регіональний (С)	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
Дятел трипалий <i>Picoides tridactylus</i>	європейський (Бе)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Мухоловка мала <i>Ficedula parva</i>	глобальний (Бо), європейський (Бе), регіональний (Х, Д)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	+

ДОДАТОК 7. Поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних амфібій, плазунів і ссавців лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус видів:

глобальний (МСОП – Червона книга Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція),

європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),

національний (ЧКУ – Червона книга України),

регіональний (К – м. Київ, Д – Дніпропетровська обл., М. – Миколаївська обл., П – Полтавська обл., С – Сумська обл., Х – Харківська обл.)

Категорії рідкості амфібій, плазунів і ссавців: +! – зникаючий; + - рідкісний або вразливий.

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Земноводні																
Рахавка звичайна <i>Hyla arborea</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) рег. (X, Д, К, Н, С)	—	—	—	—	—	—	+	+	+		+	+	—	—	—
Саламандра плямиста <i>Salamandra salamandra</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ)													+	—	—
Тритон гребенястий <i>Triturus cristatus</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) рег. (X, К, Н)	—	—	—	—	—	—							—	—	—
Тритон карпатський <i>Triturus montadoni</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ)													+	+	+
Плазуни																
Веретільниця ламка <i>Anquis fragilis</i>	євр. (Бе) рег. (X, П)	—	—	—	—	—	—	+	+					—	—	—
Гадюка звичайна <i>Vipera berus</i>	євр. (Бе) рег. (X, П, Д, К, С)	—	—	—	—	—	—	+	+					—	—	—
Мідянка європейська <i>Coronella austriaca</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ)	—	—	—	—	—	—	+	+	+	+	+	+	—	—	—
Полоз лісовий <i>Elaphe longissima</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ)			+!	+!					+		+		+	+	+

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати			
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	
Черепаха болотяна <i>Emys orbicularis</i>	глоб. (МСОП, Ва) євр. (Бе) рег. (X, К, С)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+		—		—	
Ящірка живородна <i>Lacerta vivipara</i>	євр. (Бе) рег. (X, Д)	—	—	—	—	+	+	+						—	—	—	
Комахоїдні																	
Мідиця альпійська <i>Sorex alpinus</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ)														+	+	+
Мідиця кавказька <i>Sorex volnuchini</i>	євр. (Бе)											+	+				
Хохуля звичайна <i>Desmana moschata</i>	глоб. (МСОП) євр. (ЄЧК, Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С)					+	+		+	+							
Кажани																	
Вечірниця велика <i>Nyctalus lasiopterus</i>	глоб. (МСОП, Бо) євр. (ЄЧС, Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С, П)				—	—	+	+	+					+			
Вечірниця мала <i>Nyctalus leisleri</i>	глоб. (МСОП, Бо) євр. (Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С, П)	—	—	—	—	—	+	+	—	—	+	+	+	—	—	—	
Вечірниця руда <i>Nyctalus noctula</i>	глоб. (Бо) євр. (Бе) рег. (X, С)	—	—	—	—	—	—	—	—	+	+	+	+	—	—	—	
Вухань звичайний <i>Plecotus auritus</i>	глоб. (Бо) євр. (ЄЧС, Бе) рег. (X, С, Д)	—	—	—	+	+	+			+		+	+	—	—	—	
Нетопир лісовий <i>Pipistrellus nathusii</i>	глоб. (Бо) євр. (Бе) рег. (Д, X, С)	—	—	—	—	—	—			+	+	—	—	—	—	—	

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Нетопир пігмей <i>Pipistrellus pygmaeus</i>	глоб. (Бо) євр. (Бе)	+	+	—	—	—	—			—		—	—			
Нічниця в'їчаста <i>Myotis nattereri</i>	глоб. (Бо) євр. (ЄЧС, Бе) нац. (ЧКУ)	+	+	+	+		+	—		—		+	+	—	—	—
Нічниця довговуха <i>Myotis bechsteinii</i>	глоб. (МСОП, Бо) євр. (Бе) нац. (ЧКУ)			+	+									—	—	+
Нічниця ставкова <i>Myotis dasycneme</i>	глоб. (МСОП, Бо) євр. (ЄЧК, Бе) рег. (X, П)	—	—	—	—	+	+				+			—		
Широковух європейський <i>Barbastella barbastellus</i>	глоб. (МСОП, Бо) євр. (Бе) нац. (ЧКУ)	+		+	+							—	—	—	—	—
Хижі																
Борсук звичайний <i>Meles meles</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С, П)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	+	+	—	—	—
Ведмідь бурий <i>Ursus arctos</i>	глоб. (Ва) євр. (ЄЧС, Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С)	+	+											+	+!	—
Горностаї <i>Mustela erminea</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С, П, М)	—	+	+	+	+	+	—	—	—	—			—	—	—
Кіт лісовий <i>Felis sylvestris</i>	глоб. (Ва) євр. (Бе) нац. (ЧКУ)	+	+!	+							+			+	+	+
Куниця лісова <i>Martes martes</i>	євр. (Бе)	—	—	—	—	+	+	+	+	+		+		—	—	—

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Норка європейська <i>Mustela lutreola</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С, П)	—	—	+	—	+	+	—	—	—	+			+	+	+
Рись звичайна <i>Lynx lynx</i>	глоб. (МСОП, Ва) євр. (ЄЧС, Бе) нац. (ЧКУ)	+!	+!											+!	+!	+!
Зайцеподібні																
Заєць білий <i>Lepus timidus</i>	євр. (Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С)	—	—													
Гризуни																
Бобер європейський <i>Castor fiber</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) рег. (Х, П, С, Д, Н)	—	—	—	—	—	—	—	—	—				—		—
Вивірка звичайна <i>Sciurus vulgaris</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе)	—	—	—	—	—	—	—	—	+				—	—	—
Вовчок ліскулька <i>Muscardinus avellanarius</i>	глоб. (МСОП) євр. (ЄЧС, Бе)	—	—	—	—	—		—						—	—	—
Вовчок сірий <i>Glis glis</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе)	—	—	—	+	+		—						—	—	—
Мишівка лісова <i>Sicista betulina</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) рег. (С, Д)	+	+	+	+	+								+	+	+
Нориця татринська <i>Terricola tatricus</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе)													+	+	+
Соня садова <i>Eliomys quercinus</i>	глоб. (МСОП) євр. (Бе) нац. (ЧКУ)	+	+	+	+											

Вид	Охоронний статус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гір. Крим		Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Ратичні																
Бізон європейський <i>Bison bonasus</i>	глоб. (МСОП) євр. (ЄЧС, Бе) нац. (ЧКУ) рег. (С)	+	+	+	+	+									+	+
Лось європейський <i>Alces alces</i>	євр. (Бе)	—	—	—	—	—	—	+	+	+				—		
Олень шляхетний <i>Cervus elaphus</i>	євр. (Бе)	+	+	—	—	—	—	+	+	+		+	+	—	—	—

ДОДАТОК 8. Опис зникаючих, рідкісних та вразливих біотопів лісових територій України

Код EUNIS	Назва	Короткий опис	Регіони
F2.4 Conifer scrub close to the upper tree limit – Хвойні чагарникові зарості поблизу верхньої межі лісу			
F2.46	Carpathian <i>Pinus mugo</i> scrub Карпатські чагарникові зарості <i>Pinus mugo</i>	Чагарникові зарості сосни-жерепу <i>Pinus mugo</i> над верхньою межею лісу на скелетних брилових оліготрофних піщаникових ґрунтах з достатнім та надмірним атмосферним зволоженням часто представлені угрупованнями підсоюзу <i>Rhododendro-Vaccinienion</i> .	14
F6.2 Eastern garrigues – Східні вічнозелені низькорослі кущі та дерева			
F6.2D	<i>Arbutus andrachne</i> garrigues - Вічнозелені низькорослі угруповання з <i>Arbutus andrachne</i>	Рідкісні угруповання із домінуванням <i>Arbutus andrachne</i> за участю <i>Juniperus exelsa</i> на крутих південних схилах із щебнисто-камянистими червоно-коричневими ґрунтами у нижньому поясі західної частини південного макросхилу Головної гряди Кримських гір. Трав'янистий ярус розріджений до 50% із переважанням ксеропетрофітів (<i>Asperula galioides</i> , <i>Fumana procumbens</i> , <i>Euphorbia myrsinites</i> , <i>Sedum hispanicum</i>) та геміксерофітів (<i>Aegonichon purpureo-caeruleum</i> , <i>Dorycnium herbaceum</i>). Представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Cisto-Arbutetum andrachnis</i> .	12
G1.1 Riverine and gallery woodland, with dominant <i>Alnus</i>, <i>Betula</i>, <i>Populus</i> or <i>Salix</i> - Заплавні та галерейні вільхові, березові, тополеві або вербові ліси			
G1.11	Riverine <i>Salix</i> woodland – Заплавні вербові ліси	Вербові (з <i>Salix alba</i> , <i>S. fragilis</i> , <i>S. xrubens</i>) та вербово-тополеві (з <i>Populus alba</i>) ліси на ілювіальних відкладах річкових заплав, у трав'яному ярусі переважають високорослі гігомезофітні види (<i>Stachys palustris</i> , <i>Phalaroides arundinacea</i> , <i>Symphytum officinale</i> , <i>Rubus caesius</i> , <i>Urtica dioica</i>), багато в'юнких видів (<i>Humulus lupulus</i> , <i>Calystegia sepium</i> , <i>Solanum dulcamara</i>). Вербові ліси представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Salicetum albo-fragilis</i> , а вербово-тополеві – асоціації <i>Populetum albae</i> .	1–10
G1.12	Boreo-alpine riparian galleries – Борео-альпійські заплавні галереї		14
G1.121	Montane <i>Alnus incana</i> galleries – Гірські галереї з <i>Alnus incana</i>		
G1.1214	Eastern Carpathian grey alder galleries – Східнокарпатські сіровільхові галереї	Рідкісні зарості вільхи сірої (<i>Alnus incana</i>) із значною участю бузку східнокарпатського (<i>Syringa josicae</i>) у прирічкових екотопах верхнього і середнього лісових поясів Карпат. Формують угруповання асоціації <i>Alno incanae-Syringetum josicae</i> .	
G1.1214x	з <i>Syringa josicae</i>		
G1.127	Ponto-Caucasian montane <i>Alnus</i> galleries – Понто-Кавказькі гірські вільхові галереї	Ексклави чорновільхових лісів у Гірському Криму, поширені по долинах невеликих річок на вологих і сирих ґрунтах в центральній частині південного і північного макросхилів у середньому і нижньому лісовому поясі. Формують угруповання класу <i>Alnetea glutinosae</i> .	11, 12
G1.127X	Кримські гірські стрічкові ліси з <i>Alnus glutinosa</i>		
G1.2 Mixed riparian floodplain and gallery woodland – Мішані залівні заплавні та галерейні ліси			
G1.21	Riverine <i>Fraxinus</i> – <i>Alnus</i> woodland, wet at high but not at low water – Неперезволожені заплавні ясеневі-вільхові ліси	Флористично багаті високопродуктивні високорослі мішані ясеневі-чорновільхові незаболочені ліси з комплексом неморальних та альнетальних елементів на оглесних незаболочених суглинистих ґрунтах без застійного зволоження. У чагарниковому ярусі – <i>Padus avium</i> , <i>Frangula alnus</i> , <i>Swida</i>	1-6, 15

- sanguinea, Euonymus europaea, Corylus avellana*; у трав'яному – *Circaea lutetiana, C. alpina, Stellaria nemorum, Lysimachia vulgaris, Carex elongata, C. remota, Festuca gigantea, Chrysosplenium alternifolium, Athyrium filix-femina, Oxalis acetosella, Ranunculus repens*. Представлені угрупованнями асоціації *Fraxino-Alnetum* союзу *Alno-Ulmion* класу *Quercio-Fagetea*.
- G1.22 Mixed *Quercus* – *Ulmus* – *Fraxinus* woodland of great rivers – Мішані дубово-в'язово-ясеневі ліси вздовж великих річок Дубово-в'язово-ясеневі ліси на добре дренованих суглинистих та мулистих алювіальних відкладах в заплавах високого рівня у долинах великих і середніх річок. У трав'яному покриві є геофіти (*Ficaria verna, Gagea lutea*). Представлені угрупованнями союзу *Alno-Ulmion* класу *Quercio-Fagetea*. 1-9, 15
- G3.B *Pinus taiga* woodland – Соснові тайгові ліси**
- G3.B4 Lichen *Pinus taiga* – Лишайникові сосняки Комплекс угруповань пребореальних соснових лісів лишайникових з ялівцем (зарості *Juniperus communis*) на флювіогляціальних відкладах півночі Полісся, що знаходяться на південній межі поширення і формуються в екстремально сухих умовах зволоження на слабопідзолистих ґрунтах піщаних пагорбів. Формує просторові комплекси з флористично багатими псамофітними угрупованнями союзу *Koelerion glaucae*, в яких трапляються субендемичні (*Silene lithuanica, Dianthus pseudosquarrosus*) та раритетні види (*Tragopogon ucrainicus, Jurinea cyanoides* та ін.). У розрідженому трав'яному покриві – *Festuca ovina, F. polesica, Koeleria glauca, Corynephorus canescens, Solidago virgaurea, Arctostaphylos uva-ursi, Vaccinium vitis-idaea*. Буйно розвинений ярус лишайників – *Cladonia rangiferina, C. sylvatica, C. alpestris, Cetraria islandica*. Переважно належать до угруповань асоціації *Cladonio-Pinetum*. 1,2
- G1.4 Broadleaved swamp woodland not on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на некісломому торфі**
- G1.41 *Alnus* swamp woods not on acid peat – Вільхові заболочені ліси на некісломому торфі Заболочені чорновільхові ліси з застоїним надмірним зволоженням у притерасних зниженнях заплав та в прохідних долинах на торф'янистих багатих ґрунтах. Добре виражений мікрорельєф – пристовбурові п'єдестали та оводені мочажини. У чагарниковому ярусі *Ribes nigrum, Rubus idaeus, Frangula alnus, Salix cinerea*. У трав'яному ярусі – *Carex elongata, Calamagrostis canescens, Iris sibirica, Thelypteris palustris*, багато ліан (*Humulus lupulus, Solanum dulcamara*). У залежності від ступеня зволоження репрезентують різні асоціації союзу *Alnion glutinosae*. 3-6, 10, 13, 15
- G1.41 Wet-ground woodland of the Black and Caspian Seas – Причорноморсько-прикаспійські ліси на вологих ґрунтах з *Betula borysthenica* Заболочені ліси із *Betula borysthenica* які формуються на негативних елементах рельєфу в комплексі з дуже рідкісними на півдні сфагновими болотами. Ці ліси репрезентують угруповання союзу *Alnion glutinosae* у степовій зоні. 10
- G1.42 *Quercus* swamp woods – Дубові заболочені ліси Заболочені дубові ліси з перемінним режимом зволоження у неглибоких округлих заглибленнях рельєфу з різким коливанням рівня ґрунтових вод (від застійного зволоження до спадання до 1,5 м глибини протягом періоду вегетації) з кислими оглеєними торф'янистими підзолистими ґрунтами. У трав'яному ярусі – *Carex elongata, C. cinerea, C. nigra, Calamagrostis canescens, Iris sibirica, Naumburgia thyrsiflora, Peucedanum palustre, Lysimachia vulgaris, Molinia caerulea*. 1, 15

G1.5 Broadleaved swamp woodland on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на кислому торфі

G1.52	<i>Alnus</i> swamp woods on acid peat – Вільхові заболочені ліси на кислому торфі	Заболочені чорновільхові ліси (з домішкою <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Betula pubescens</i>) із застійним зволоженням та кислим торфом. У трав'яному ярусі є види мезотрофних боліт – <i>Carex lasiocarpa</i> , <i>Menyanthes trifoliata</i> , <i>Naumburgia thirsiflora</i> . Добре розвинений моховий покрив (різні види <i>Sphagnum</i>). Формують переважно угруповання асоціації <i>Sphagno squarrosi-Alnetum</i> класу <i>Alnetea glutinosae</i> , часто у комплексі з угрупованнями класу <i>Scheuchzerio-Caricetea nigrae</i> .	1, 2
G1.6 <i>Fagus</i> woodland – Букові ліси			
G1.61	Medio-European acidophilous <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні букові ліси	Букові ліси на підзолистих супіщаних або скелетних буроземних кислих ґрунтах помірного зволоження. У трав'яному ярусі наявні середньоєвропейські (<i>Luzula luzuloides</i> , <i>Hieracium spp.</i>), бореальні (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i>) та монтанні (<i>Prenanthes purpurea</i> , <i>Aposeris foetida</i> , <i>Gentiana asclepidea</i>) види. Утворюють переважно угруповання асоціації <i>Luzulo luzuloidis-Fagetum</i> під союзу <i>Luzulo-Fagenion</i> .	3, 13, 15
G1.63	Medio-European neutrophile <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські нейтрофільні букові ліси	Мезотрофні мезофільні букові ліси на пухких сірих лісових ґрунтах з переважанням у трав'яному ярусі неморальних видів (<i>Galium odoratum</i> , <i>Lathyrus vernus</i> , <i>Asarum europaeum</i>) та значною участю ранньовесняних ефемероїдів. Здебільшого представлені угрупованнями підсоюзу <i>Galio odorati-Fagenion</i> .	3, 13, 15
G1.65	Medio-European subalpine <i>Fagus</i> woods – Середньоєвропейські субальпійські букові ліси	Субальпійські букові ліси переважно на темно-бурих суглинистих дуже скелетних буроземах. Деревостани двох'ярусні різновікові з зімкненістю крон 0,7-0,8. Перший ярус формує <i>Fagus sylvatica</i> , другий – <i>Acer pseudoplatanus</i> з участю <i>Ulmus glabra</i> . Підлісок розріджений, але багатий у видовому відношенні: <i>Sorbus aucuparia</i> , <i>Lonicera nigra</i> , <i>Corylus avellana</i> , <i>Sambucus racemosa</i> , <i>Ribes alpinum</i> , <i>Grossularia reclinata</i> . Значна роль у трав'яному ярусі належить папоротям (<i>Phyllitis scolopendrium</i> , <i>Athyrium filix-femina</i> , <i>Dryopteris filix-mas</i> , <i>Polystichum brauni</i> , <i>P. aculeatum</i>). Представлені високогірними угрупованнями союзу <i>Fagion sylvaticae</i> .	14
G1.66	Medio-European limestone <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські букові ліси на вапнякових ґрунтах	Світлі сухі букові ліси що належать до союзу <i>Cephalanthero-Fagion</i> . Формуються винятково на збагачених карбонатами ґрунтах. Характеризується значною роллю орхідних у трав'янистому ярусі (<i>Epipactis helleborine</i> , <i>E. atrorubens</i> , <i>Cypripedium calceolus</i> , <i>Cephalanthera rubra</i>). Підлісок часто утворюють види із класу <i>Rhamno-Prunetea</i> (<i>Crataegus sp.</i> , <i>Rosa sp.</i> , <i>Viburnum lantana</i>).	13, 14
G1.6D	Dacian <i>Fagus</i> forests – Дакійські букові ліси		
G1.6D2	East Carpathian neutrophile beech forests – Східнокарпатські нейтрофільні букові ліси		
G1.6D21	Dacian <i>Symphytum</i> beech forests – Дакійські букові ліси з <i>Symphytum</i>	Мезотрофні мезофитні букові ліси із значною участю <i>Lunaria rediviva</i> на пологих схилах, часто з виклинюванням підземних вод, у нижньому і середньому поясах Українських Карпат. Формують переважно угруповання асоціації <i>Symphyto-Fagetum</i>	14–15
	***** з <i>Lunaria rediviva</i>		
	***** з <i>Taxus baccata</i>		11, 13, 14

G1.6G	Crimean <i>Fagus</i> forests – Кримські букові ліси	Букові та буково-ялицеві ліси нижнього лісового поясу з тисом ягідним (<i>Taxus baccata</i>) у підліску Букові ліси верхнього лісового поясу (600-1100 м н.р.м.) Криму на юрських породах, у кліматичному режимі прохолодних температур та помірного зволоження. Бук часто утворює монодомінантні деревостани, рідше – змішані деревостани із <i>Carpinus betulus</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> , <i>Tilia cordata</i> , підлісок пагано розвинений, поодинокі можуть зростати <i>Euonimus latifolius</i> , <i>Taxus baccata</i> . У залежності від складу деревостану можуть формуватися різні угруповання союзу <i>Dentario quinquefoliae–Fagion sylvaticae</i> .	11
G1.7 Thermophilous deciduous woodland - Термофільні листопадні ліси			
G1.73	Eastern <i>Quercus pubescens</i> woods – Східні ліси з <i>Quercus pubescens</i>	Геміксерофільні ліси з <i>Quercus pubescens</i> , що зростають в нижньому лісовому поясі південного примор'я та північних передгір'їв на висотах до 450 м, а на південному макросхилі – до 750 м н.р.м. Формуються на схилах різної експозиції крутизною до 45°, з сухими, зрідка свіжими коричневими та вапняковими каштановими ґрунтами потужністю 20 – 80 см, що підстилаються глинистими сланцями, пісковиками або кристалічними породами. На бідніших кам'янистих ґрунтах в нижній частині поясу на південному березі Криму заміщуються рідколіссями з <i>Juniperus excelsa</i> та <i>Pistacia mutica</i> , та лісами з <i>Pinus pallasiana</i> у верхній частині поясу. На північному макросхилі вони стають більш подібними на чагарники і формують зарості, що чергуються з галявинами. На виположених схилах формуються переважно угруповання союзу <i>Carpino orientalis – Quercion pubescentis</i> , а на крутих, із гірше розвиненими ґрунтами угруповання союзу <i>Elytrigio (nodosae) – Quercion pubescentis</i> .	11, 12
G1.738	Euxinian white oak woods – евксинські світлі дубові ліси	Дубові ліси схилів річкових долин та балок на змитих сірих лісових ґрунтах, деградованих чорноземах, з <i>Acer tataricum</i> , <i>A. campestre</i> , <i>Cornus mas</i> , <i>Cotinus coggigria</i> у чагарниковому ярусі та субсередземноморськими (<i>Carex brevicollis</i> , <i>Laser trilobum</i> , <i>Scutellaria altissima</i>) і неморальними, переважно світлолюбними (<i>Carex montana</i> , <i>Veronica chamaedris</i> , <i>Campanula persicifolia</i> , <i>Lathyrus niger</i>) елементами у трав'яному ярусі.	3, 4
G1.7A	Steppe <i>Quercus</i> woods – Степові діброви	Ліси на вилугуваних чорноземних ґрунтах або червоно-бурих глинах. Одноярусний деревостан із зімкнутістю крон 0,7-0,8 утворений <i>Quercus pubescens</i> з незначною домішкою <i>Quercus robur</i> . Чагарниковий ярус із зімкнутістю (0,4) формує <i>Cornus mas</i> , рідше <i>Cotinus coggigria</i> , <i>Prunus spinosa</i> або <i>Spiraea hypericifolia</i> . У трав'янистому ярусі зростають неморальні субсередземноморські (<i>Asparagus tenuifolius</i> , <i>Vinca herbacea</i> , <i>Polygonatum latifolium</i>); неморальні широкоареальні (<i>Polygonatum multiflorum</i> , <i>Astragalus glycyphyllos</i>) степові та лучно-степові види (<i>Achillea setacea</i> , <i>Verbascum orientale</i> , <i>Elytrigia repens</i> , <i>Teucrium chamaedrys</i> , <i>Fragaria viridis</i> , <i>Thalictrum minus</i> , <i>Inula salicina</i> , <i>Trifolium alpestre</i>). Репрезентують угруповання союзу <i>Quercion pubescenti-petaeae</i> .	4, 7, 15
G1.7A1	Euro-Siberian steppe <i>Quercus</i> woods – Євросибірські дубові ліси		
G1.7A12	Tartar maple steppe oak woods – Степові татарськокленові дубові ліси		
G1.7A1222	Pontic <i>Acer tataricum-Quercus pubescens</i> steppe woods – Понтичні кленово-пухнастодубові ліси		
G1.7A1224	Sarmatic <i>Acer tataricum-Quercus robur</i> steppe woods – Сарматські	Байрачні ліси з <i>Quercus robur</i> на схилах різної крутизни та експозиції, рідше – на межиріччях у південній частині лісостепової зони. Зростають на	3–9, 15

	татарськокленово-дубові ліси	темносірих та чорноземних опідзолених ґрунтах. Добре виражений підлісок формують <i>Acer tataricum</i> , <i>Swida sanguinea</i> , <i>Corylus avellana</i> , <i>Rhamnus cathartica</i> . У трав'яному ярусі зростають неморальні світлолюбиві (<i>Campamula persicifolia</i> , <i>Vicia pisiformis</i>) з участю лучно-степових (<i>Filipendula vulgaris</i> , <i>Coronilla varia</i>) та неморально-субсередземноморських видів (<i>Scutellaria altissima</i> , <i>Melica picta</i> , <i>Polygonatum latifolium</i>). Ці ліси належать до класу <i>Quercetea robori-petraeae</i> .	
G1.7A1XX	Скельно дубові ліси скупієві та кизиліві	Ліси з <i>Quercus petraea</i> формуються на сухих темно-сірих опідзолених ґрунтах. Чагарниковий ярус добре сформований із <i>Cornus mas</i> , <i>Cotynus coggigria</i> , <i>Swida sanguinea</i> . Трав'янистий покрив розріджений (до 50%) утворюють переважно неморальні субсередземноморські види (<i>Carex brevicollis</i> , <i>Laser trilobum</i> , <i>Aegonichon purpureo-caeruleum</i> , <i>Lathyrus aureus</i>). Репрезентують угруповання асоціації <i>Aceri tatarico-Quercetum petraeae-roboris</i> .	3, 4, 7, 15
G1.7C4	Thermophilous <i>Tilia</i> woods – Термофільні липові ліси Silver lime woods – Ліси з <i>Tilia tomentosa</i>	Ліси з <i>Tilia tomentosa</i> на Закарпатті, які формуються на бурих малопотужних кам'янистих ґрунтах. Підлісок розріджений 0,2–0,3 формуються із <i>Corylus avellana</i> , <i>Staphylea pinnata</i> . У трав'яному ярусі переважають теплолюбні та нейтрофільні види (<i>Dentaria bulbifera</i> , <i>Galium odoratum</i> , <i>Asarum europaeum</i> , <i>Euphorbia cyparissias</i> , <i>Symphytum tuberosum</i> , <i>Galeobdolon luteum</i> , <i>Melica uniflora</i>).	15
G1.7C	Mixed thermophilous woodland – Мішані термофільні ліси		
G1.7CX	Термофільні рідколісся з <i>Pistacia mutica</i>	Реліктові угруповання поширені на південному узбережжі Криму на добре розвинених бурих ґрунтах, на висоті до 300 м н.р.м. Також фрагментарно зустрічаються в західній частині північного макросхилу. Як правило співдомінантом виступає <i>Paliurus spina-christi</i> . Формують угруповання порядку <i>Orno-Cotinetalia</i> .	11, 12
G1.8 Acidophilous <i>Quercus</i>-dominated woodland – Ацидофільні дубові ліси			
G1.87	Medio-European acidophilous <i>Quercus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні дубові ліси	Дубові (з <i>Quercus robur</i> та <i>Q. petraea</i>) та дубово-соснові ліси на кислих піщаних та супіщаних, часом скелетних, підзолистих, часто оглеєних, ґрунтах різного рівня зволоження, в підліску яких переважає <i>Frangula alnus</i> , а в трав'яному ярусі представлені середньоєвропейські флористичні елементи (<i>Carex brizoides</i> , <i>Luzula luzuloides</i> , <i>Hieracium spp.</i>) та бореальні види (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Pteridium aquilinum</i> , <i>Calamagrostis arundinacea</i>).	1, 2, 3, 13, 15
G1.9 Non-riverine woodland with <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> or <i>Sorbus aucuparia</i> – Незаплавні ліси з <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> або <i>Sorbus aucuparia</i>			

G1.91	<i>Betula</i> woodland not on marshy terrain – Лісиста місцевість <i>Betula</i> не на болотяній місцевості		
G1.91X	Дніпровськоберезові, осикові аренні колкові ліси	Низькорослі гіперксеротермні невеликі острівні лісові масиви серед піщаного степу з домінуванням <i>Betula borysthénica</i> Клоков. Більшість колків є досить “світлими”, зімкнутість крон – 0,3-0,6. Підлісок термофільний, розвинутий слабо. Частіше представлений підростом, або прикореневими паростками берези дніпровської, а також <i>Rhamnus cathartica</i> , <i>Frangula alnus</i> , <i>Rubus caesius</i> . Трав’янистий покрив більш або менш розвинутий, досить гетерогенний: від досить ксерофільного до досить гідрофільного. Формуються в комплексі з піщаними степами на позитивних елементах рельєфу, і лучною рослинністю. Представлені переважно угрупованнями асоціації <i>Poo angustifolii-Betuletum borysthénicae</i> союзу <i>Asparago tenuifolii-Quercion robori</i> класу <i>Salicetea purpurea</i> .	7, 10
G1.A Meso- and eutrophic <i>Quercus</i>, <i>Carpinus</i>, <i>Fraxinus</i>, <i>Acer</i>, <i>Tilia</i>, <i>Ulmus</i> and related woodland – Мезо- та еутрофні широколистяні ліси			
G1.A1	<i>Quercus-Fraxinus-Carpinus</i> <i>betulus</i> woodland on eutrophic and mesotrophic soils Дубово-ясенево-грабові ліси на евтрофних та мезотрофних ґрунтах	Дубово-грабові мезофітні мезотрофні ліси на сірих лісових ґрунтах з переважанням неморальних флористичних елементів (<i>Lathyrus vernus</i> , <i>Asarum europaeum</i> , <i>Pulmonaria obscura</i> , <i>Paris quadrifolia</i>) та значною участю ранньовесняних ефемероїдів (<i>Anemone ranunculoides</i> , <i>Corydalis cava</i> , <i>C. solida</i> , <i>Scilla bifolia</i> , <i>Isopyrum thalictroides</i>). Репрезентують субконтинентальні дубово-грабові ліси, зокрема південно-східноєвропейські дубово-грабові ліси союзу <i>Carpinion betuli</i> .	4–10
G1.A4	Ravine and slope woodland – Ущілинні та схилі ліси	Ліси стрімких схилів та ущілин, ділянок поблизу зниженої верхньої межі лісу в Карпатах, в деревостані яких значну роль відіграє явір (<i>Acer pseudoplatanus</i>), а в трав’яному ярусі ростуть <i>Phyllitis scolopendrium</i> , <i>Lunaria rediviva</i> , <i>Actaea spicata</i> , <i>Polystichum aculeatum</i> , види субальпійського високотрав’я (<i>Adenostyles alliariae</i> , <i>Cicerbita alpina</i> , <i>Athyrium distentifolium</i>) та неморальні види букових лісів (<i>Senecio fuchsii</i> , <i>Prenanthes purpurea</i>). Репрезентують угруповання асоціацій <i>Acereto-Fraxinetum</i> , <i>Phyllitido-Aceretum</i> .	14
G1.A46	Southeastern European ravine forests - Південно-східноєвропейські ущілинні ліси		
G1.A464	Eastern Carpathian ravine forests – Східнокарпатські ущілинні ліси		
G1.A47	Euxinian ravine forests – Евксінські ліси урвистих схилів	Ліси з домінуванням <i>Acer stevenii</i> , що фрагментарно трапляються у середньому та верхньому поясах Гірського Криму на кам’янистих ґрунтах, осипах, відвалах. Репрезентують угруповання асоціації <i>Aceri stevenii-Fagetum tauricae</i> союзу <i>Dentario quinquefoliae-Fagion sylvaticae</i> порядку <i>Dentario-Fagetalia</i> .	11
G1.A47X	Кримські ліси урвистих схилів та осипів з <i>Acer stevenii</i>		
G1.A5	<i>Tilia</i> woodland – Липові ліси XXXXXX Липові ліси на схилах	Липові (з домішкою грабу, дубу, в’язів) ліси на стрімких схилах долин середніх та малих річок лісової та степової зон. Мають стрічковидний характер (тягнуться смугами), але ніде не займають великих площ. У трав’яному та чагарниковому ярусах представлені звичайні неморальні види (<i>Poa nemoralis</i> , <i>Carex pilosa</i> ; <i>Corylus avellana</i> тощо)	1-9, 14
G1.A7	Mixed deciduous woodland of the Black and Caspian Seas – Мішані листопадні ліси Чорного та Каспійського морів	Базифільні ліси з <i>Quercus petraea</i> середнього лісового поясу Гірського Криму, що формують широкий лісовий пояс на північному (500 – 800 м н.р.м.) та південному (600 – 800 м н.р.м.) макросхилах на некрутих (до 30°)	11

		схилах різної експозиції на добре розвинених сухих та свіжих ґрунтах, що підстилаються вапняками, в умовах помірного клімату. Формують комплекс угруповань союзів <i>Dentario quinquefoliae-Fagion sylvaticae</i> порядку <i>Dentario-Fagetalia</i> та <i>Paeonio dauricae-Quercion petraeae</i> порядку <i>Quercio-Carpinietaalia betuli</i> .	
G3.1 Abies and Picea woodland – Ялицеві та смерекові ліси			
G3.1B	Alpine and Carpathian subalpine <i>Picea</i> forests – Альпійські та карпатські субальпійські смерекові ліси	Ялиники верхнього лісового поясу Горган, Чорногори і Чивчин з багатовидовим трав'яним покривом, в якому переважають високорослі мезогігрофітні види широколистя (<i>Adenostyles alliariae</i> , <i>Athyrium dystentifolium</i> , <i>Cirsium waldsteinii</i> , <i>Doronicum austriacum</i> , <i>Cicerbita alpina</i> , <i>Verathrum lobelianum</i>) та неморальні види букових лісів (<i>Senecio fuchsii</i> , <i>Euphorbia amygdaloides</i> , <i>Milium effusum</i>).	
G3.1B2	Tall herb subalpine spruce forests – Високотравні субальпійські смерекові ліси	Формуються на буроземних скелетних добре зволжених ґрунтах на схилах та в ущелинах вздовж верхів'я потоків верхнього лісового поясу. Репрезентують угруповання асоціації <i>Adenostylo alliariae-Piceetum</i> союзу <i>Athyrio alpestri – Piceion</i> порядку <i>Athyrio-Piceetalia</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> .	14
G3.1B22	<i>Adenostyles alliariae</i> subalpine spruce forests - Субальпійські смерекові ліси з <i>Adenostyles alliariae</i>		
G3.2 Alpine Larix-Pinus cembra woodland – Альпійські Larix-Pinus cembra ліси			
G3.25	Carpathian <i>Larix</i> and <i>Pinus cembra</i> forests – Карпатські ліси з <i>Larix</i> та <i>Pinus cembra</i>	Кедрові (з <i>Pinus cembra</i>) та модринові (з <i>Larix decidua</i>) зеленомошні та сфагнові ялиники на брилових сильноскелетних пісковикових ґрунтах у верхньому лісовому поясі поблизу верхньої межі лісу в Горгонах формують угруповання асоціації <i>Cembro-Piceetum</i> союзу <i>Piceion excelsae</i> порядку <i>Piceetalia excelsae</i> .	14
G3.4 Pinus sylvestris woodland south of the taiga – Ліси Pinus sylvestris південніше тайги			
G3.42	Middle European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Середньоевропейські соснові ліси	Соснові ліси на піщаних терасах великих і середніх річок степової зони, в яких переважають псамофітні понтично-сарматські флористичні елементи.	5, 8
G3.423	Western Eurasian steppe pine forests – Західноєвразійські степові соснові ліси	Формують угруповання соснових лісів союзу <i>Dicrano-Pinion</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> та утворюють комплекс з угрупованнями відкритих пісків класу <i>Festucetea vaginatae</i> .	
G3.42X	Донецькі ліси <i>Pinus sylvestris</i> на крейді	Реліктові ендемічні ліси, які формуються на крейдяних схилах чи осипах. Деревостан розріджений (0,2–0,4) утворений <i>Pinus sylvestris</i> var. <i>cretacea</i> . Підлісок добре розвинений із зімкненістю до 0,5 утворений <i>Cotinus coggigia</i> , <i>Euonymus verrucosa</i> , <i>E.europaea</i> , <i>Swida sanguinea</i> , <i>Ligustrum vulgare</i> , <i>Caragana frutex</i> , <i>Genista tanaitica</i> . Травостій розвинутий нерівномірно, його покриття коливається від 10 до 55%. Основу складають кретофільні ендеми (<i>Festuca cretacea</i> , <i>Serratula tanaitica</i> , <i>Scutellaria cretica</i> , <i>Thymus cretaceus</i> та ін.), понтичні ендеми (<i>Bupleurum falcostum</i> , <i>Euphorbia stepposa</i> , <i>Jurinea arachnoidea</i> та ін.). Широко представлена група степових євразійських ксерофітів (<i>Festuca valesiaca</i> , <i>Stipa pulcherrima</i> , <i>S. zaleskii</i> , <i>S. pennata</i> , <i>Salvia nutans</i> та ін.). Звичайними є і неморальні види – <i>Convallaria majalis</i> , <i>Carex pilosa</i> , <i>C. michelii</i> , <i>Polygonatum multiflorum</i> тощо.	7, 8
G3.4C	Southeastern European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Південно-східноєвропейські соснові ліси	Реліктові соснові ліси на кам'янистих осипах флішових пісковиків Карпат. Завдяки переважно дощовому живленню та оліготрофності едафічних умов часто розвинений потужний ярус сфагнових мохів, на яких, поряд з	14

G3.4C9	East Carpathian bilberry Scots pine forests – Східнокарпатські соснові ліси чорничні	типовими бореальними видами (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i>) ростуть види верхових боліт (<i>Oxycoccus microcarpos</i> , <i>Empetrum nigrum</i>).	
G3.4E	Ponto-Caucasian <i>Pinus sylvestris</i> forests – Понто-Кавказькі соснові ліси	Кримські ліси з <i>Pinus kochiana</i> , які формують верхній лісовий пояс (800-1200 м н.р.м.) на вершині та південному макросхилі Головної гряди, на бурих гірсько-лісових, дуже змитих ґрунтах, що підстилаються верхньоярськими вапняками. Репрезентовані різноманітними угрупованнями союзу <i>Pinion kochianae</i> класу <i>Erico-Pinetea</i> .	11
G3.4EX	Ліси з <i>Pinus kochiana</i>		
G3.5 – <i>Pinus nigra</i> woodland – Ліси з <i>Pinus nigra</i>			
G3.56	<i>Pinus pallasiana</i> and <i>Pinus banatica</i> forests – Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> та <i>Pinus banatica</i>	Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> , що ростуть на південних схилах із скелетними слабкорозвинутими рендзинами, бурими та коричнево-бурими ґрунтами на верхньоярських вапняках у верхньому лісовому поясі (450-800 м н.р.м.) південного макросхилу Головної гряди Кримських гір. Формують угруповання асоціації <i>Pinetum pallasianae</i> класу <i>Erico-Pinetea</i> .	11, 12
G3.565	Кримські ліси з <i>Pinus pallasiana</i>		
G3.7 – Lowland to montane mediterranean <i>Pinus</i> woodland (excluding <i>Pinus nigra</i>) – Середземноморські низинні та гірські соснові ліси (за винятком <i>Pinus nigra</i>)			
G3.75	<i>Pinus brutia</i> forests – Ліси з <i>Pinus brutia</i>	Ліси з <i>Pinus stankewiczii</i> нижнього лісового поясу, що зростають на скелетних дуже сухих бурих ґрунтах. Часто співдомінує <i>Juniperus excelsa</i> . Репрезентує угруповання асоціації <i>Pinetum pityusa-tauricum</i> і часто утворює комплекси з іншими асоціаціями союзу <i>Jasmino-Juniperion excelsae</i> .	12
G3.75X	Ліси з <i>Pinus pityusa</i> spp. <i>stankewiczii</i> Криму та Західного Закавказзя		
G3.75X1	Кримські ліси з <i>Pinus stankewiczii</i>		
G3.9 – Coniferous woodland dominated by <i>Cupressaceae</i> or <i>Taxaceae</i> – Хвойна лісна місцевість із домінуванням видів <i>Cupressaceae</i> або <i>Taxaceae</i>			
G3.93	Greek <i>Juniperus excelsa</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus excelsa</i>	Зарості <i>Juniperus excelsa</i> на стрімких схилах нижнього гірського поясу Кримських гір до висоти 450-600 м н.р.м. на дуже сухих, щербенисто-кам'янистих погано розвинених ґрунтах в умовах посушливо-теплого середземноморського клімату. Є реліктовими угрупованнями на північній межі ареалу. Найбільш поширеними є угруповання асоціації <i>Phleo-Juniperetum excelsae</i> , може утворювати комплекси з іншими асоціаціями союзу <i>Jasmino-Juniperion excelsae</i> .	11, 12
G3.94	<i>Juniperus foetidissima</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus foetidissima</i>	Відмічені у Криму в єдиному локалітеті на крутих південних і східних схилах на висоті 700-900 м н.р.м. на змитих малопотужних бурих хрящувато-кам'янистих ґрунтах, що підстилаються юрськими вапняками	11
G3.99	<i>Juniperus oxycedrus</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus oxycedrus</i>	Дуже рідко поширені рідколісся з домінуванням <i>Juniperus oxycedrus</i> віком приблизно 100 років з проективним покриттям не менше 0,3.	11, 12
G3.A <i>Picea taiga</i> woodland – Тайгові ялинові ліси			
G3.A1	<i>Vaccinium myrtillus</i> western <i>Picea taiga</i> – Чорничні західні тайгові ялинові ліси	Екстразональні мезотрофні острівні ялинники Західного Полісся з типовими бореальними видами у трав'яному ярусі (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Maianthemum bifolium</i> , <i>Lycopodium annotinum</i> , <i>Goodyera repens</i>). Формують фрагментарні угруповання підсоюзу <i>Vaccinio-Piceenion</i> .	1
G3.E Nemoral bog conifer woodland – Неморальні болотні ліси			
G3.E1	<i>Pinus mugo</i> bog woods – Болотні ліси <i>Pinus mugo</i>	Болота лісового поясу Карпат з <i>Pinus mugo</i> . в умовах надмірного зволоження формують угруповання асоціації <i>Pino mugo-Sphagnetum</i> союзу <i>Sphagnion magelanici</i> порядку <i>Sphagnetalia magelanici</i> класу <i>Oxycocco-Sphagnetea</i>	14
G3.E2	Nemoral <i>Pinus sylvestris</i> mire woods – Лісові оліготрофні болота з пригніченою сосною <i>Pinus sylvestris</i> на		1,2,13,14

	Неморальні болота з <i>Pinus sylvestris</i>	потужному шарі торфу. Деревостан розріджений (0,1-0,3), заввишки 1 – 5 м. У трав'яному покриві переважають чагарнички <i>Ledum palustre</i> , <i>Andromeda polifolia</i> , <i>Oxycoccus microcarpos</i> , <i>O. palustris</i> , суцільний моховий покрив формують сфагнові мохи. Виражений мікрорельєф із підвищених сфагнових купин та більш оводнених западинок-мочажин з <i>Scheuchzeria palustris</i> , <i>Carex limosa</i> , <i>Rhynchospora alba</i> .	
G3.E5	Nemoral peatmoss <i>Picea</i> woods – Неморальні сфагнові смерекові ліси	Заболочені сфагнові смерекові (<i>Picea abies</i>) ліси на торфі в лісовому поясі Карпат, які репрезентують угруповання асоціації <i>Sphagno girgensohnii-Piceetum</i> .	14
G3.E6	Nemoral bog <i>Picea</i> woods – Неморальні заболочені ялинники	Острівні екстразональні природні заболочені ялинники Полісся із добре розвиненим моховим ярусом із сфагнумів (<i>Sphagnum nemoreum</i> , <i>S. squarrosum</i> , <i>S. palustre</i>). Належать до порядку <i>Vaccinio-Piceetalia</i> .	1, 2
G3.EX	Nemoral <i>Betula pubescens</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Betula pubescens</i>	Пухнастоберезові (<i>Betula pubescens</i>) мезотрофні лісові болота з <i>Eriophorum vaginatum</i> , <i>Carex lasiocarpa</i> , <i>Menyanthes trifoliata</i> , <i>Oxycoccus palustris</i> , <i>Vaccinium uliginosum</i> , <i>Ledum palustre</i> у трав'яному ярусі та добре розвиненим моховим покривом (різні види <i>Sphagnum</i>). Формують переважно угруповання асоціації <i>Betuletum pubescentis</i> класу <i>Vaccinio-Piceetea</i> , часто у комплексі з угрупованнями класу <i>Scheuchzerio-Caricetea nigrae</i> .	1,2,13,14
G4.7 Mixed <i>Pinus sylvestris</i>-acidophilous <i>Quercus</i> woodland – Мішані ацидофільні дубово-соснові ліси			
G4.71	Subcontinental nemoral <i>Pinus-Quercus</i> forests – Субконтинентальні неморальні дубово-соснові ліси	Субконтинентальні дубово-соснові мішані освітлені ліси на супіщано-суглинистих дерново-підзолистих свіжих ґрунтах, флористично багаті, для трав'яного ярусу характерна комбінація видів широколистяних (<i>Asarum europaeum</i> , <i>Hepatica nobilis</i> , <i>Polydonatum odoratum</i> , <i>Convallaria majalis</i>), соснових (<i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>Pteridium aquilinum</i>) лісів та узлісь (<i>Campanula persicifolia</i> , <i>Geranium sanguineum</i> , <i>Peucedanum cervaria</i>).	1, 2, 3, 13

ДОДАТОК 9. Поширення зникаючих, рідкісних та вразливих біотопів лісових територій України

Код EUNIS	Назва	Natura 2000	Полісся		Лісостеп						Степ				Крим		Українські Карпати		
			I	II	III	IV	V	VI	Північний			X	XI	XI I	XI II	XI V	X V		
									VI I	VI II	IX								
F2.4 Conifer scrub close to the tree limit – Хвойні чагарникові зарості поблизу верхньої межі лісу																			
F2.46	Carpathian <i>Pinus mugo</i> scrub – Карпатські чагарникові зарості <i>Pinus mugo</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
F6.2 Eastern garrigues – Східні вічнозелені низькорослі кущі та дерева																			
F6.2D	<i>Arbutus andrachne</i> garrigues - Вічнозелені низькорослі угруповання з <i>Arbutus andrachne</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
G1.1 Riverine and gallery woodland, with dominant <i>Alnus</i>, <i>Betula</i>, <i>Populus</i> or <i>Salix</i> - Заплавні та галерейні вільхові, березові, тополеві або вербові ліси																			
G1.11	Riverine <i>Salix</i> woodland – Заплавні вербові ліси	92A0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+
G1.12	Boreo-alpine girarian galleries – Борео-альпійські заплавні галереї																		
G1.121	Montane <i>Alnus incana</i> galleries – Гірські галереї з <i>Alnus incana</i>																		
G1.1214	Eastern Carpathian grey alder galleries – Східнокарпатські сіровільхові галереї																		
G1.1214x	з <i>Syringa josiccae</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
G1.127	Ponto-Caucasian montane <i>Alnus</i> galleries – Понто-Кавказькі гірські вільхові галереї		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G1.127X	Кримські гірські стрічкові ліси з <i>Alnus glutinosa</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
G1.2 Mixed riparian floodplain and gallery woodland – Мішані заливні заплавні та галерейні ліси																			
G1.21	Riverine <i>Fraxinus</i> – <i>Alnus</i> woodland, wet at high but not at low water – Неперезволожені заплавні ясенєво-вільхові ліси		+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
G1.22	Mixed <i>Quercus</i> – <i>Ulmus</i> – <i>Fraxinus</i> woodland of great rivers – Мішані дубово-в'язово-ясеневі ліси вздовж великих річок	91F0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+
G3.B <i>Pinus</i> taiga woodland – Соснові тайгові ліси																			
G3.B4	Lichen <i>Pinus</i> taiga – Лишайникові сосняки		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G1.4 Broadleaved swamp woodland not on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на некісломому торфі																			
G1.41	<i>Alnus</i> swamp woods not on acid peat – Вільхові заболочені ліси на некісломому торфі		-	-	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	
G1.41	Wet-ground woodland of the Black and Caspian Seas – Причорноморсько-прикаспійські ліси на вологих ґрунтах																		
G1.41X	з <i>Betula borysthena</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
G1.42	<i>Quercus</i> swamp woods – Дубові заболочені ліси		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+

G1.5 Broadleaved swamp woodland on acid peat – Широколистяні заболочені ліси на кислому торфі																	
G1.52	<i>Alnus</i> swamp woods on acid peat – Вільхові заболочені ліси на кислому торфі		+	+	!	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
G1.6 <i>Fagus</i> woodland – Букові ліси																	
G1.61	Medio-European acidophilous <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні букові ліси	9110	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+!
G1.63	Medio-European neutrophile <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські нейтрофільні букові ліси	9130	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+!
G1.65	Medio-European subalpine <i>Fagus</i> woods – Середньоєвропейські субальпійські букові ліси	9140	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
G1.66	Medio-European limestone <i>Fagus</i> forests – Середньоєвропейські букові ліси на вапнякових ґрунтах	9150	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–
G1.6D G1.6D2 G1.6D21 G1.6D21X G1.6D21X	Dacian <i>Fagus</i> forests – Дакійські букові ліси East Carpathian neutrophile beech forests – Східнокарпатські нейтрофільні букові ліси Dacian <i>Symphytum</i> beech forests – Дакійські букові ліси з <i>Symphytum</i> з <i>Lunaria rediviva</i> з <i>Taxus baccata</i>	91VO			+												
G1.6G	Crimean <i>Fagus</i> forests – Кримські букові ліси		–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–
G1.7 Thermophilous deciduous woodland - Термофільні листопадні ліси																	
G1.73 G1.738	Eastern <i>Quercus pubescens</i> woods – Східні ліси з <i>Quercus pubescens</i> Euxinian white oak woods – евксинські світлі дубові ліси		–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–
G1.7A G1.7A1 G1.7A12 G1.7A1222	Steppe <i>Quercus</i> woods – Степові діброви Euro-Siberian steppe <i>Quercus</i> woods – Євросибірські дубові ліси Tartar maple steppe oak woods – Степові татарськокленові дубові ліси Pontic <i>Acer tataricum-Quercus pubescens</i> steppe woods – Понтичні татарсько кленово-пухнастодубові ліси		–	–	–	–	–	–	+	+	+	–	–	–	–	–	–
G1.7A1224	Sarmatic <i>Acer tataricum-Quercus robur</i> steppe woods – Сарматські татарсько кленово-дубові ліси	9110	–	–	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+
G1.7A1XX	Скельно дубові ліси скупієві та кизиллові	9160	–	–	+	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	+
G1.7C4 G1.7C G1.7CX	Thermophilous <i>Tilia</i> woods – Термофільні липові ліси Silver lime woods – Ліси з <i>Tilia tomentosa</i> Mixed thermophilous woodland – Мішані термофільні ліси Термофільні рідколісся з <i>Pistacia mutica</i>		–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+
			–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–

G1.8 Acidophilous <i>Quercus</i>-dominated woodland – Ацидофільні дубові ліси																				
G1.87	Medio-European acidophilous <i>Quercus</i> forests – Середньоєвропейські ацидофільні дубові ліси	9190	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	
G1.9 Non-riverine woodland with <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> or <i>Sorbus aucuparia</i> – Нерічкова лісиста місцевість з <i>Betula</i>, <i>Populus tremula</i> або <i>Sorbus aucuparia</i>																				
G1.91	<i>Betula</i> woodland not on marshy terrain – Лісиста місцевість <i>Betula</i> не на болотяній місцевості																			
G1.91X	Дніпровськоберезові, осикові аренні колкові ліси		-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	
G1.A Meso- and eutrophic <i>Quercus</i>, <i>Carpinus</i>, <i>Fraxinus</i>, <i>Acer</i>, <i>Tilia</i>, <i>Ulmus</i> and related woodland – Мезо- та еутрофні широколистяні ліси																				
G1.A1	<i>Quercus-Fraxinus-Carpinus betulus</i> woodland on eutrophic and mesotrophic soils Дубово-ясенєво-грабові ліси на еутрофних та мезотрофних ґрунтах		-	-	+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+	
G1.A4	Ravine and slope woodland – Ущільнені та схилі ліси	9180																		
G1.A46	Southeastern European ravine forests - Південно-східноєвропейські ущільнені ліси																			
G1.A464	Eastern Carpathian ravine forests – Східнокарпатські ущільнені ліси		-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
G1.A47	Euxinian ravine forests – Евксинські ліси урвистих схилів																			
G1.A47X	Кримські ліси урвистих схилів та осипів з <i>Acer stevenii</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
G1.A5	<i>Tilia</i> woodland – Липові ліси																			
G1.A5X	Липові ліси на схилах		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	-
G1.A7	Mixed deciduous woodland of the Black and Caspian Seas – Мішані листопадні ліси Чорного та Каспійського морів		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	
G3.1 <i>Abies</i> and <i>Picea</i> woodland – Ялицеві та смерекові ліси																				
G3.1B	Alpine and Carpathian subalpine <i>Picea</i> forests – Альпійські та карпатські субальпійські смерекові ліси																			
G3.1B2	Tall herb subalpine spruce forests – Високотравні субальпійські смерекові ліси																			
G3.1B22	<i>Adenostyles alliariae</i> subalpine spruce forests - Субальпійські смерекові ліси з <i>Adenostyles alliariae</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
G3.2 Alpine <i>Larix-Pinus cembra</i> woodland – Альпійські <i>Larix-Pinus cembra</i> ліси																				
G3.25	Carpathian <i>Larix</i> and <i>Pinus cembra</i> forests – Карпатські ліси з <i>Larix</i> та <i>Pinus cembra</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	
G3.4 <i>Pinus sylvestris</i> woodland south of the taiga – Ліси <i>Pinus sylvestris</i> південніше тайги																				
G3.42	Middle European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Середньоєвропейські соснові ліси																			
G3.423	Western Eurasian steppe pine forests – Західноєвразійські степові соснові ліси		-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
G3.42X	Донецькі ліси <i>Pinus sylvestris</i> на крейді		-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	

G3.4C	Southeastern European <i>Pinus sylvestris</i> forests – Південно-східноєвропейські соснові ліси																	
G3.4C9	East Carpathian bilberry Scots pine forests – Східнокарпатські соснові ліси чорничні		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
G3.4E	Ponto-Caucasian <i>Pinus sylvestris</i> forests – Понто-Кавказькі соснові ліси																	
G3.4EX	Ліси з <i>Pinus kochiana</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
G3.5 – <i>Pinus nigra</i> woodland – Ліси з <i>Pinus nigra</i>																		
G3.56	<i>Pinus pallasiana</i> and <i>Pinus banatica</i> forests – Ліси з <i>Pinus pallasiana</i> та <i>Pinus banatica</i>																	
G3.565	Кримські ліси з <i>Pinus pallasiana</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
G3.7 – Lowland to montane mediterranean <i>Pinus</i> woodland (excluding <i>Pinus nigra</i>) – Середземноморські низинні та гірські соснові ліси (за винятком <i>Pinus nigra</i>)																		
G3.75	<i>Pinus brutia</i> forests – Ліси з <i>Pinus brutia</i>																	
G3.75X	Ліси з <i>Pinus pityusa</i> spp. <i>stankewiczii</i> Криму та Західного Закавказзя																	
G3.75X1	Кримські ліси з <i>Pinus stankewiczii</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
G3.9 – Coniferous woodland dominated by <i>Cupressaceae</i> or <i>Taxaceae</i> – Хвойна лісиста місцевість із домінуванням видів <i>Cupressaceae</i> або <i>Taxaceae</i>																		
G3.93	Greek <i>Juniperus excelsa</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus excelsa</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
G3.94	<i>Juniperus foetidissima</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus foetidissima</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
G3.99	<i>Juniperus oxycedrus</i> woods – Рідколісся з <i>Juniperus oxycedrus</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
G3.A <i>Picea taiga</i> woodland – Тайгові ялинові ліси																		
G3.A1	<i>Vaccinium myrtillus</i> western <i>Picea taiga</i> – Чорничні західні тайгові ялинові ліси		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G3.E Nemoral bog conifer woodland – Неморальні болотні ліси																		
G3.E1	<i>Pinus mugo</i> bog woods – Болотні криволісся <i>Pinus mugo</i>		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
G3.E2	Nemoral <i>Pinus sylvestris</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Pinus sylvestris</i>		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
G3.E5	Nemoral peatmoss <i>Picea</i> woods – Неморальні сфагнові смерекові ліси		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
G3.E6	Nemoral bog <i>Picea</i> woods – Неморальні заболочені ялинники		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Nemoral <i>Betula pubescens</i> mire woods – Неморальні болота з <i>Betula pubescens</i>		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
G4.7 Mixed <i>Pinus sylvestris</i>-acidophilous <i>Quercus</i> woodland – Мішані ацидофільні дубово-соснові ліси																		
G4.71	Subcontinental nemoral <i>Pinus-Quercus</i> forests – Субконтинентальні неморальні дубово-соснові ліси		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-

ДОДАТОК 10. Анкета опитування представників місцевої влади, конфесій та громади для визначення високоцінних лісів категорії 6

1. ПЕРЕДСТАВТЕСЬ, РОЗКАЖІТЬ ПРО МЕТУ ОПИТУВАННЯ, ОБҐРУНТУЙТЕ ВИБІР РЕСПОНДЕНТА.¹
2. ПРОЧИТАЙТЕ ЗАПИТАННЯ ТА ВАРІАНТИ ВІДПОВІДІ НА НЬОГО. ОТРИМАВШИ ВІДПОВІДЬ, ОБВЕДИТЬ КРУЖЕЧКОМ ЦИФРУ СПРАВА ВІД ВІДПОВІДІ АБО У ГРАФІ „ІНШЕ” НАПИШІТЬ ВЛАСНУ ВІДПОВІДЬ РЕСПОНДЕНТА ДОСЛІВНО.

1. СКАЖІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, ЧИ Є НА ТЕРИТОРІЇ ПРОЖИВАННЯ ВАШОЇ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ АБО ПОБЛИЗУ НЕЇ:

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
1.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп)	1	2
1.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (статуї, мегаліти, кургани, городища)	1	2
1.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (посвяти)	1	2
1.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево)	1	2
1.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів)	1	2
1.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
1.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
1.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (згадані у переказах, легендах, творах митців)	1	2
1.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

2. У ВИПАДКУ ЗМІН З ЛІСОМ, ЛІСОВИМ ОБ'ЄКТОМ ЧИ ТЕРИТОРІЄЮ НАВКОЛО НЬОГО ЧИ ВІДБУДУТЬСЯ, НА ВАШУ ДУМКУ, ЗМІНИ У ТРАДИЦІЙНІЙ МІСЦЕВІЙ КУЛЬТУРІ ТА ПОВЕДІНЦІ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДИ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
2.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (місця поклоніння чи справляння культу, захоронення,	1	2

¹ Рекомендації інтерв'юєру

	<i>релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп)</i>		
2.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	1	2
2.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	1	2
2.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	1	2
2.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	1	2
2.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
2.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
2.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	1	2
2.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

3. ЯКІ САМЕ?

ДЛЯ ЦЬОГО І НАСТУПНОГО ПИТАНЬ ЗГАДУВАТИ З ПЕРЕЛІКУ ЛИШЕ ТИПИ ЛІСОВИХ ДІЛЯНОК, НАВПРОТИ ЯКИХ У ПИТАННІ 2 СТОІТЬ ВІДПОВІДЬ „Так”

№ п/п	Тип лісової ділянки	Опис змін
3.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (<i>місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп</i>)	
3.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	
3.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	
3.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	
3.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	
3.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	
3.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	
3.8.	ліси, що мають фольклорне або	

	етнографічне значення (згадані у переказах, легендах, творах митців)	
3.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	

4. ЧИ Є, НА ВАШУ ДУМКУ, ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЯ НАВКОЛО НЬОГО УНІКАЛЬНОЮ ЗА СВОЇМ КУЛЬТУРНИМ, ІСТОРИЧНИМ, РЕЛІГІЙНИМ АБО СОЦІАЛЬНИМ ЗНАЧЕННЯМ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
4.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп)	1	2
4.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (статуї, мегаліти, кургани, городища)	1	2
4.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (посвяти)	1	2
4.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево)	1	2
4.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів)	1	2
4.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
4.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
4.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (згадані у переказах, легендах, творах митців)	1	2
4.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

5. ЧИ Є ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЯ НАВКОЛО НЬОГО НЕЗАМІННОЮ ЗА СВОЇМ РЕЛІГІЙНИМ ЗНАЧЕННЯМ ДЛЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
5.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп)	1	2
5.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (статуї, мегаліти, кургани, городища)	1	2
5.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (посвяти)	1	2
5.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево)	1	2
5.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного	1	2

	минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)		
5.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
5.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
5.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	1	2
5.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

6. ЧИ МАЄ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЯ НАВКОЛО НЬОГО ІСТОРИЧНУ ЦІННІСТЬ ДЛЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
6.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (<i>місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп</i>)	1	2
6.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	1	2
6.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	1	2
6.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	1	2
6.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	1	2
6.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
6.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
6.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	1	2
6.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

7. ЧИ МАЄ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЯ НАВКОЛО НЬОГО КУЛЬТУРНУ ЦІННІСТЬ ДЛЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
7.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (<i>місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп</i>)	1	2
7.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	1	2

7.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	1	2
7.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	1	2
7.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	1	2
7.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
7.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
7.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	1	2
7.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

8. ЧИ МАЄ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЯ НАВКОЛО НЬОГО СОЦІАЛЬНУ ЦІННІСТЬ ДЛЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Так	Ні
8.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (<i>місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп</i>)	1	2
8.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	1	2
8.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	1	2
8.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	1	2
8.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	1	2
8.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	1	2
8.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	1	2
8.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	1	2
8.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	1	2

9. ЧИ КОРИСТУЮТЬСЯ ПРЕДСТАВНИКИ РЕЛІГІЙНИХ КОНФЕСІЙ ЛІСОВИМИ ДІЛЯНКАМИ ЧИ ТЕРИТОРІЯМИ ПОБЛИЗУ ЛІСУ? ЯКЩО ТАК, ТО ЯКИХ КОНФЕСІЙ?

10. ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ ІНШИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП КОРИСТУЮТЬСЯ ЛІСОВИМИ ДІЛЯНКАМИ ЧИ ТЕРИТОРІЯМИ ПОБЛИЗУ ЛІСУ?

11. ЯК ЧАСТО ПРЕДСТАВНИКИ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ ВІДВІДУЮТЬ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЮ НАВКОЛО НЬОГО ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КЛЮЧОВОЮ ЦІННІСТЮ ЦЬОГО ЛІСУ? (ЗАПИТАННЯ ВІДКРИТЕ. МОЖЛИВІ ВІДПОВІДІ: РАЗ НА РІК, РАЗ НА КВАРТАЛ, ЩОМІСЯЦЯ, ЩОТИЖНЯ, ЩОДНЯ, РІДШЕ АНІЖ ЩОРОКУ І Т.П.)

№ п/п	Тип лісової ділянки	Частота відвідувань
11.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (<i>місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп</i>)	
11.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (<i>статуї, мегаліти, кургани, городища</i>)	
11.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (<i>посвяти</i>)	
11.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (<i>Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево</i>)	
11.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (<i>місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів</i>)	
11.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	
11.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	
11.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (<i>згадані у переказах, легендах, творах митців</i>)	
11.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	

12. ЯК ЧАСТО ПРЕДСТАВНИКИ РЕЛІГІЙНО-КОНФЕСІЙНИХ ГРУП ВІДВІДУЮТЬ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЮ НАВКОЛО НЬОГО ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КЛЮЧОВОЮ ЦІННІСТЮ ЦЬОГО ЛІСУ?

13. ЯК ЧАСТО ПРЕДСТАВНИКИ ІНШИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП, В ТОМУ ЧИСЛІ НЕМІСЦЕВІ ЖИТЕЛІ, ВІДВІДУЮТЬ ЛІС, ЛІСОВИЙ ОБ'ЄКТ АБО ТЕРИТОРІЮ НАВКОЛО НЬОГО ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КЛЮЧОВОЮ ЦІННІСТЮ ЦЬОГО ЛІСУ?

№ п/п	Тип лісової ділянки	Частота відвідувань
-------	---------------------	---------------------

13.1.	ліси, пов'язані з релігійними цінностями чи традиціями (місця поклоніння чи справляння культу, захоронення, релігійного значення, місця тривалого проживання релігійних груп)	
13.2.	ліси, де розташовані археологічні пам'ятки (статуї, мегаліти, кургани, городища)	
13.3.	ліси, які використовуються для ритуальних цілей (посвяти)	
13.4.	ліси, що включають об'єкти або території, які мають власні назви (Святий ліс, Чорний ліс, Боже дерево)	
13.5.	ліси, на території котрих розташовані об'єкти історичного минулого (місця боїв, масових розстрілів, поховань, концтаборів, партизанських таборів)	
13.6.	ліси або території навколо лісу, що виконують рекреаційні функції	
13.7.	ліси або території навколо лісу, що виконують навчально-просвітницькі функції	
13.8.	ліси, що мають фольклорне або етнографічне значення (згадані у переказах, легендах, творах митців)	
13.9.	лісові території, з якими місцеві громади нерозривно пов'язують своє існування	

14. ВИ Є:

Представником місцевої влади	1
Представником релігійної конфесії	2
Працівником лісового господарства	3
Представником місцевої громади	4
Інше	5

15. ВАШ ВІК: _____

16. ВКАЖІТЬ СТАТЬ РЕСПОНДЕНТА

Чоловіча ----- **1**
Жіноча ----- **2**

ДОДАТОК 11. Рекомендовані заходи для охорони птахів

Колоніальні поселення

Дуже важливими для збереження багатьох видів є охорона колоніальних поселень. Охороні підлягають будь-які колоніальні поселення птахів (напр., чаплі, мартини).

Заходи з охорони: заборонена будь-яка діяльність в радіусі 300 м навколо гнізда протягом усього року. Сезонна зона не виділяється.

Гнізда птахів

Насамперед повинні охоронятися гніздові території рідкісних видів птахів. А саме:

Косар *Platalea leucorodia* (Spoonbill)

Гніздиться колоніями, часом у заплавах, вербових лісах та ін., часто разом з іншими видами чапель і бакланів у пониззях Дунаю і Дністра, а також в Присивашші.

Заходи з охорони: заборона будь-яких лісогосподарських робіт в радіусі 100 м навколо колонії у період з березня по червень.

Коровайка *Plegadis falcinellus* (Glossy Ibis)

Гніздиться колоніями в заплавах лісах, часто разом з іншими видами чапель і бакланів на півдні України.

Заходи з охорони: заборона будь-яких лісогосподарських робіт в радіусі 100 м навколо колонії у період з березня по червень.

Чорний лелека *Ciconia nigra* (Black Stork)

Гніздиться в старих лісах у Поліссі, Карпатах і Прикарпатті, рідко в інших лісостепових регіонах.

Заходи з охорони: збереження старих повалених і гниючих дерев навколо гніздових територій. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня.

Гоголь *Vucephala clangula* (Goldeneye)

Гніздиться в дуплах дерев у Західному Поліссі та в пониззі Дніпра.

Заходи з охорони: збереження старих дуплистих дерев поблизу водойм. Розвішування на деревах навколо водойм штучних дуплянок.

Скопа *Pandion haliaeetus* (Osprey)

Гніздиться в лісах поблизу великих водойм на Поліссі.

Заходи з охорони: збереження старих ділянок лісу. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня. Встановлення штучних гніздових платформ біля водойм багатих на рибу.

Осоїд *Pernis apivorus* (Honey Buzzard)

Гніздиться в лісах лісової та лісостепової смуг, частково в степовій смузі і в гірському Криму.

Заходи з охорони: заборона будь-яких лісогосподарських робіт в радіусі 100 м навколо гнізда у період з березня по липень.

Шуліка рудий *Milvus milvus* (Red Kite)

Можливе гніздування у Північно-Західному Поліссі.

Заходи з охорони: збереження великих ділянок зі старими деревами на гніздовій території, оскільки птахи зазвичай будують нові гнізда кожного року. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня.

Шуліка чорний *Milvus migrans* (Black Kite)

Гніздиться в лісах поряд з водоймами на всій території країни, крім високогір'я Карпат, більшої частини степової смуги та Криму.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня.

Яструб коротконогий *Accipiter brevipes* (Levant Sparrowhawk)

Гніздиться в листяних лісах долини Сіверського Дінця.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 липня.

Канюк степовий *Buteo rufinus* (Long-legged Buzzard)

Гніздиться в степовій смузі, в долині Середнього Дніпра та в гірському Криму.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 липня.

Зміїд *Circaetus gallicus* (Short-toed Eagle)

Гніздиться в старих лісах біля великих боліт та вологих низин у лісовій та лісостеповій смугах та в гірському Криму.

Заходи з охорони: збереження ділянок зі старими деревами на південних макросхилах гірських масивів. Рекомендується зберігати непродуктивні ділянки, які включають скелі, кам'яні розсипи та ін. для забезпечення кормової бази. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 30 вересня.

Орел-карлик *Hieraaetus pennatus* (Booted Eagle)

Гніздиться в старих мішаних і листяних лісах в Карпатському регіоні та більшій частині лісостепу.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Підорлик великий *Aquila clanga* (Spotted Eagle)

Гніздиться в лісах поблизу водойм у Поліссі.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Підорлик малий *Aquila pomarina* (Lesser Spotted Eagle)

Гніздиться в листяних та мішаних лісах на правобережжі України.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Могильник *Aquila heliaca* (Imperial Eagle)

Гніздиться в острівних і заплавлених лісах в окремих регіонах лісостепової та степової смуг і гірському Криму.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок пристигаючої і стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 лютого до 31 липня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Беркут *Aquila chrysaetos* (Golden Eagle)

Гніздиться у великих лісових масивах Карпат.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 січня до 31 липня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla* (White-tailed Eagle)

Гніздиться в лісових масивах поблизу великих водойм переважно на лівобережжі, рідше в західному регіоні.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок пристигаючі і стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 січня до 31 липня. Встановлення штучних платформ для розміщення гнізд птахами.

Гриф чорний *Aegypius monachus* (Black Vulture)

Гніздиться в гірських лісах Криму.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від лютого березня до 31 липня.

Балабан *Falco cherrug* (Saker)

Гніздиться в рівнинних та гірських лісах поруч з відкритими просторами переважно в північних, центральних та південних областях.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок пристигаючі і стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 лютого до 31 липня.

Сапсан *Falco peregrinus* (Peregrine)

Гніздиться в гірських лісах Карпат і Криму.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок пристигаючі і стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 січня до 31 липня.

Підсоколик великий *Falco subbuteo* (Hobby)

Гніздиться на узліссях і в лісосмугах на всій території України крім Криму.

Заходи з охорони: збереження значних ділянок пристигаючі і стиглих лісів у місцях гніздування виду. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 квітня до 31 серпня..

Кібчик *Falco vespertinus* (Red-footed Falcon)

Гніздиться переважно колоніями в лісах і галях на всій території, крім гір.

Заходи з охорони: в районі колонії, не можна руйнувати гнізда граків, заборонене полювання на воронових птахів протягом березня-серпня. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 березня до 31 серпня. Рекомендується встановлювати штучні гніздівлі.

Боривітер степовий *Falco naumanni* (Lesser Kestrel)

Гніздиться в лісах річкових долин у степовій смузі.

Заходи з охорони: збереження ділянок зі старими дуплистими деревами. Зона суворої охорони – 100 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 квітня до 31 серпня.

Тетерук *Lyrurus tetrix* (Black Grouse)

Гніздиться в листяних та мішаних лісах Полісся, Розточчя та Карпат.

Заходи з охорони: рекомендується збереження галявин і ягідників. В радіусі 500 м навколо токовища під час токування і в гніздовий період повинна зберігатися тиша (квітень-травень). Заборонена будь-яка лісгосподарська діяльність.

Глушець *Tetrao urogallus* (Capercaillie)

Великі лісові масиви в Карпатських горах і на рівнині Полісся.

Заходи з охорони: рекомендується збереження галявин і ягідників. В радіусі 500 м навколо токовища під час токування і в гніздовий період повинна зберігатися тиша (квітень-травень). Заборонена будь-яка лісгосподарська діяльність.

Орябок *Bonasa bonasia* (Hazel Grouse)

Ліси багаті підліском і галявинами в Карпатах, на Поліссі і Розточчі.

Заходи з охорони: в зоні господарської діяльності є необхідною наявність чагарників і ягідників. Рубання та збір ягід і грибів повинні бути заборонені у гніздовий період з березня по червень.

Журавель сирій *Grus grus* (Crane)

Гніздиться у вологих лісах в лісовій і лісостеповій смугах.

Заходи з охорони: заборона будь-якої лісгосподарської діяльності в радіусі 300 м від гніздової території протягом квітня-серпня.

Слуква *Scolopax rusticola* (Woodcock)

Гніздиться у зволжених ділянках лісів на Поліссі і в лісостепу, а також в Кримських горах.

Заходи з охорони: заборона лісгосподарських робіт у період з квітня по червень у сирих ділянках листяних і мішаних лісів де гніздиться цей вид.

Голуб-синяк *Columba oenas* (Stock Dove)

Гніздиться в старих листяних та мішаних лісах правобережжя і в Кримських горах.

Заходи з охорони: збереження букових лісів зі старими дуплистими деревами. Рекомендується встановлювати штучні дуплянки.

Пугач *Bubo bubo* (Eagle Owl)

Гніздиться в старих лісах з густим підліском на Поліссі, сході і заході країни.

Заходи з охорони: зона суворої охорони – 200 м навколо гнізда, зона сезонної охорони – 500 м. Терміни сезонної охорони від 1 січня до 31 липня.

Совка *Otus scops* (Scops Owl)

Гніздиться в лісах степової смуги, Закарпаття і частково Карпат.

Заходи з охорони: збереження компактних лісів зі старими дуплистими деревами.

Рекомендується збереження лісів зі старими дуплистими деревами. Рекомендується встановлювати штучні дуплянки, оскільки птахи їх охоче заселяють.

Сич волохатий *Aegolius funereus* (Tengmalm's Owl)

Гніздиться в лісових масивах Карпат і деяких регіонах Полісся.

Заходи з охорони: збереження компактних лісів зі старими дуплистими деревами в гірській місцевості.

Сичик-горобець *Glaucidium passerinum* (Pygmy Owl)

Гніздиться в лісових масивах Карпат і деяких регіонах Полісся.

Заходи з охорони: збереження компактних лісів зі старими дуплистими деревами.

Сова довгохвоста *Strix uralensis* (Ural Owl)

Гніздиться в старих букових і хвойних лісах Карпатського регіону.

Заходи з охорони: заборонена будь-яка діяльність в радіусі 150 м навколо гнізда протягом березня-червня. Особливо рекомендується встановлювати штучні дуплянки. ВИД ДУЖЕ АГРЕСИВНИЙ У ГНІЗДОВИЙ ПЕРІОД НА ПРИЛЕГЛІЙ ДО ГНІЗДА ТЕРИТОРІЇ.

Сова бородата *Strix nebulosa* (Ural Owl)

Гніздиться в старих хвойних лісах на півночі Полісся.

Заходи з охорони: заборонена будь-яка лісогосподарська діяльність в радіусі 200 м навколо гнізда протягом березня-червня. Рекомендується встановлювати штучні гнізда, як для хижих птахів.

Дрімлюга *Caprimulgus europaeus* (Nightjar)

Різноманітні ліси з великими галявинами по всій території країни, крім високогір'я Карпат.

Заходи з охорони: рекомендується збереження мозаїчних біотопів для збереження виду.

Сиворакша *Coracias garrulus* (Roller)

Гніздиться на узліссях старих лісів і великих галявин у лісостеповій та степовій смугах. Можливі випадки гніздування і в інших регіонах.

Заходи з охорони: збереження дуплистих дерев і розвішування штучних дуплянок. Потайний вид, який не терпить втручання у вигляді рубок протягом гніздового періоду у травні-червні.

Жовна зелена *Picus viridis* (Green Woodpecker)

Гніздиться в мішаних та листяних лісах лісової і лісостепової смуг, крім Карпат.

Заходи з охорони: збереження мурашників на гніздовій території, так само, як дуплистих дерев.

Жовна сива *Picus canus* (Grey-headed Woodpecker)

Гніздиться в мішаних та листяних лісах лісової і лісостепової смуг, крім високогір'я Карпат.

Заходи з охорони: збереження дуплистих і мертвих дерев, пеньків.

Жовна чорна *Dryocopus martius* (Black Woodpecker)

Гніздиться в старих мішаних, листяних та хвойних лісах лісової та частково лісостепової смуг.

Заходи з охорони: збереження дуплистих і мертвих дерев, пеньків.

Дятел середній *Dendrocopos medius* (Middle Spotted Woodpecker)

Гніздиться в лісах лісової та лісостепової смуг, крім Карпат.

Заходи з охорони: збереження дуплистих дерев.

Дятел білоспинний *Dendrocopos leucotos* (White-backed Woodpecker)

Гніздиться в старих мішаних та листяних лісах лісової та частково лісостепової смуг.

Заходи з охорони: збереження дуплистих і мертвих дерев (тих що впали і гниють) є необхідним на кожній гніздовій ділянці.

Дятел трипалий *Picoides tridactylus* (Three-toed Woodpecker)

Гніздиться в старих хвойних лісах Карпат.

Заходи з охорони: збереження дуплистих дерев в кожній парцелі і щільних старих ялинових лісів.

Мухоловка мала *Ficedula parva* (Red-breasted Flycatcher)

Гніздиться в старих мішаних і листяних лісах з густим підліском у лісовій і лісостеповій смугах.

Заходи з охорони: збереження старих букових лісів є необхідним для охорони цього виду. Рекомендується встановлення штучних гніздівель.

Ночівля птахів

Важливими для збереження рідкісних птахів є колективні ночівлі, які влаштовують деякі види у нерепродуктивні періоди. Серед них:

Чорний гриф *Aegypius monachus* (Black Vulture)

Охороні підлягає територія де ночує понад 5 птахів, які використовують цю територію щонайменше 30 днів протягом року.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 500 м навколо місця ночівлі.

Могильник *Aquila heliaca* (Imperial Eagle)

Охороні підлягає територія де ночує понад 3 птахів, які використовують цю територію щонайменше 30 днів протягом року.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 300 м навколо місця ночівлі.

Баклан малий *Phalacrocorax pygmaeus* (Pygmy Cormorant)

Охороні підлягає територія де ночує понад 15 птахів, які використовують цю територію щонайменше 30 днів протягом року.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 200 м навколо місця ночівлі.

Чаплі *Ardeidae* (Herons)

Охороні підлягає територія де ночує понад 30 птахів, які використовують цю територію щонайменше 30 днів протягом року.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 200 м навколо місця ночівлі.

Лелеки *Ciconia* (Storks) і хижі птахи *Falconiformes* (Predators)

Охороні підлягає територія, де ночує понад 100 птахів, які використовують цю територію щонайменше 15 днів протягом року.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 300 м навколо місця ночівлі.

Токовища

Особливої уваги вимагають місця токування рідкісних представників куроподібних птахів. До яких належать:

Глушець *Tetrao urogallus* (Capercaillie)

Охороні підлягає територія де токує 2-5 самців.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 300 м навколо токовища.

Тетерук *Lyrurus tetrix* (Black Grouse)

Охороні підлягає територія де токує понад 5 самців.

Заходи з охорони: Зона суворої охорони становить 500 м навколо токовища.

ДОДАТОК 12. Рекомендації щодо режимів збереження рідкісних угруповань лісових екосистем України*

№ з/п	Унікальні, рідкісні синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код біотопів EUNIS (дов. Додатки 8, 9) з якими пов'язані синтаксони включені до Зеленої книги України	Режими природоохоронних та лісгосподарських заходів в залежності від категорій природно-заповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослинних угруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
1	2	3	4	5	6
Рідкісні формації лісів природного походження					
Крим:					
Ялівцеві ліси					
1	Високоялівцеві ліси <i>Junipereta excelsioris</i>	G3.93	Дотримання режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати в разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур); протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.
2	Пухнастодубово–	G3.93	Аналогічний режим	Потребують режиму регульованої	Дозволяються господарські

	високоялівцеві ліси (<i>Querceto pubescentis</i>)– <i>Juniperetum excelsae</i>)		до наведеного вище **.	заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню (підсів), рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід та агресивних інтродукованих видів; вибіркові санітарні рубки (сухостій, вражені хворі та фаутні дерева), протипожежні заходи та попереджувальні заходи проти шкідників та хвороб. Рекомендувати у разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища	заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, створення піднаметових і часткових культур, рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід.
3	Суничниково–високоялівцеві ліси (<i>Arbuteto andrachnis</i>)– <i>Junipereta excelsae</i>)	G3.93	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
4	Високоялівцеві–суничникові ліси (<i>Junipereto excelsae</i>)–<i>Arbuteta andrachnis</i>	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до F6.2)	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
5	Фісташково–	G3.93	Аналогічний режим	Аналогічний режим до наведеного	Аналогічний режим до наведеного

	високоялівцеві ліси (<i>Pistacieto muticae</i>) <i>Junipereta excelsae</i>		до наведеного вище**	вище.	вище.
6	Вонючоялівцеві ліси (<i>Junipeta foetidissima</i>)	G3.94	Дотримання режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати у разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи (сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур); протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.
7	Червоноялівцеві ліси (<i>Junipeta oxycedrus</i>)	G3.99	Аналогічний режим до наведеного вище **	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
Кримськососнові ліси					
8	Кримськососнові ліси (<i>Pineta pallasiana</i>)	G3.565	Дотримання режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлень та прочищень низької та середньої інтенсивності, проведення вибіркового санітарних рубок; протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку шкідників та хвороб. Рекомендувати (за умови оптимального розташування) до переведення в категорії заповідних	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок догляду та вибіркового санітарних рубок.

				зон національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	
9	Пухнастодубово–кримськососнові ліси (<i>Querceto pubescentis</i>)- <i>Pineta pallasiana</i>)	G3.565	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та очищення низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку хвороб та шкідників. Рекомендувати найбільш цінні ділянки за умови сприятливого їх розташування до переведення в заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим збалансованого природокористування (рубки догляду низької та середньої інтенсивності, санітарні та протипожежні заходи, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових та під наметових культур дуба пухнастого.
10	Скельнодубово–кримськососнові ліси (<i>Querceto petraeae</i>)- <i>Pineta pallasiana</i>)	G3.565	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
11	Східнограбово–кримськососнові ліси (<i>Carpineto orientalis</i>) – <i>Pineta pallasiana</i>)	G3.565	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки. Доцільно виділення лісових генетичних резерватів з метою збереження генофонду.
Кохасоснові ліси					
12	Кохасоснові ліси <i>Pineta (kochiana)</i>)	G3.4EX	Потребують режиму абсолютної	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється

			заповідності**.	проведення освітлення та прочищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
Станкевичасоснові ліси					
13	Станкевичасоснові ліси (<i>Pineta (stankewiczii)</i>)	G3.75X1	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та прочищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
Пухнастодубові ліси					
14	Східнограбово–пухнастодубові ліси (<i>Carpineto (orientalis)-Querceta (pubescentis)</i>)	G1.738	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркових санітарних рубок, проведення заходів зі сприяння природному поновленню, створенню часткових культур дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні старовірові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба пухнастого та скорочення ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.
Скельнодубові ліси					

15	Скельнодубові ліси (<i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.A7	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркових санітарних рубок, проведення заходів із сприяння природному поновленню. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба та деградації ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.
Фісташкові ліси					
16	Фісташкові ліси (<i>Pistacieta (muticae)</i>)	G1.7CX	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення заходів із сприяння природному поновленню фісташки, створення часткових лісових культур. Рекомендувати найбільш збережені і стійкі ділянки до приєднання (за умови оптимального розташування) до території природних парків, в заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища	Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на збереження та розширення ареалу.
17	Пухнастодубово-фісташкові ліси (<i>Querceto (pubescentis)-Pistacieta (muticae)</i>)	G1.7CX	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню дуба та фісташки, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та зменшення площі їх ділянок.

				Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональні природних парків та створювати заповідні урочища.	
Вільхові ліси					
18	Кримські гірські стрічкові вільхові ліси (<i>Alnetea glutinosa</i>)	G1.127X	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню вільхи регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів. Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональні природних парків та створювати заповідні урочища.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.
Кленові ліси					
19	Стевенокленові ліси (<i>Acereta stevenii</i>)	G1.A47X	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню клена, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.

				лісів. Найбільш цінні ділянки старовікових насаджень з наявним поновленням головних порід доцільно (за умови їх оптимального розташування) включати в заповідні зони національних та регіональні природних парків та створювати заповідні урочища.	
Карпати					
Ялиново–кедровососнові ліси					
20	Ялиново-кедровососнові ліси (<i>Piceeto (abietis)–Pineta (cembrae)</i>)	G3.25	Потребують режиму абсолютної заповідності**. Рекомендується посилення заходів з охорони від самовільних порубок, організація охорони урожаю від знищення кедрівками та сойками.	Дозволяється проведення освітлення, прочищення та проріджування, спрямовані на усунення конкуренції супутніх кедровій сосні порід, вибірккові санітарні рубки, сприяння поновленню сосни кедрової та створення часткових культур кедрової сосни. Захист урожаю шишок від знищення птахами.	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, спрямованих на виведення та утримання у верхньому ярусі сосни кедрової європейської. Розширення ареалу місцезростання за рахунок створення лісових культур кедрової сосни європейської. Протипожежні та профілактичні заходи з метою недопущення скорочення ареалу кедрової сосни. Виділення лісових ділянок з наявністю кедрової сосни у різні види заповідних об'єктів.
Соснові ліси					
21	Соснові ліси (<i>Pineta (sylvestris)</i>)	G3.4C9	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної чи регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, сприяння природному поновленню. Рекомендувати (за умови оптимального розташування) переведення в категорії територій	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються рубки догляду слабкої та середньої інтенсивності, спрямовані на усунення конкуренції другорядних порід.

				природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, заповідні урочища	
22	Березово–соснові гірські ліси (<i>Betuleto (pendulae)–Pineta (sylvestris)</i>)	G3.E2	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур сосни реліктового походження.
23	Ялиново–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)–Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.E5)	Потребують режиму абсолютної заповідності**. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню по периметру ділянок.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур.
24	Скельнодубово–соснові ліси (<i>Querceto (petraeae)–Pineta</i>)	G1.87	Потребують режиму абсолютної заповідності.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не

	<i>(sylvestris)</i>			походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню. Найбільш збережені старовікові ділянки лісу з наявним і життєздатним підростом головних порід рекомендувати (за оптимального розташування ділянок) до приєднання до категорії територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, виділення заповідних урочищ.	призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
25	Ялиново–ялицево–сосновий ліси (<i>Piceeto (abietis)–Abieto (albae)–Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.1B22)	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
26	Болотні ліси з <i>Pinus mugo</i>	G3.E1	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту сосни.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту сосни. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ..
Букові ліси					
27	Букові ліси (<i>Fageta (sylvatica)</i>)	G1.61 G1.63 G1.66	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки.	Дозволяється проведення комплексу лісогосподарських заходів, що забезпечують переважно природне поновлення насаджень.

				Дозволяється заготівля насіння, заходів із сприяння природному поновленню. Доцільно переведення найбільш цінних і збережених ділянок (за умови оптимального розташування) до територій заповідників, заповідних зон національних та регіональних парків, у заповідні урочища..	
28	Буково-тисові ліси (<i>Fageta (sylvaticae) taxoso (baccatae)</i>) (виділено 5 рідкісних рослинних асоціацій).	G1.6D21	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту тиса ягідного.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту тису ягідного (видалення конкурентних порід, рихлення верхнього шару ґрунту. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ.
29	Буково-яворові ліси (<i>Fageto (sylvaticae)-Acereta (pseudoplatani)</i>)	G1.65	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються проведення рубок догляду та санітарних рубок, спрямованих на утримання явора у верхньому ярусі.	Традиційний режим господарювання
Дубові ліси					
30	Грабово- дубові ліси (<i>Carpineto (betuli)-Querceta (roboris)</i>)	G1.A1	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі дуба звичайного.
Пухнастолипові ліси					
31	Скельнодубово-	G1.7C4	Потребують	Потребують режиму регульованої	Потребують режиму регульованої

	пухнастолипові ліси (<i>Querceto (petraeae)</i> – <i>Tilieta (tomentosae)</i>)		режиму абсолютної заповідності**.	заповідності. Дозволяється заготівля насіння; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркової санітарної рубки.. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Рекомендувати (за умов оптимального розташування) до приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки.. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню та створення часткових культур. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій об'єктів ПЗФ.
32	Крупнолистолипово–пухнастолипові ліси (<i>Tilieta (tomentosae et platyphyllae)</i>)	G1.7C4	Аналогічний до наведеного вище**.	Аналогічний до наведеного вище.	Аналогічний до вище наведеного.
Сіровільхові ліси					
33	Сіровільхові ліси (<i>Alneta (incanae)</i>)	G1.1214	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення вибіркової санітарної рубки, заходів із сприяння природному поновленню та створення оптимальних умов для відновлення та росту бузку угорського.	Потребують режиму регульованої заповідності. Спрямованого на збереження природної структури ценозу.
Скельнодубові ліси					
34	Скельнодубові	G1.87	Потребують	Потребують режиму регульованої	Потребують режиму регульованої

	ліси (з участю дуба Далешампі) (<i>Querceta (petraeae-dalechampii)</i>)		режиму абсолютної заповідності**.	заповідності. Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних дерево станів). рекомендувати переведення в категорії заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	заповідності; Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних дерево станів). Старовікові насадження з участю дуба Далешампі різного віку за межами ПЗФ рекомендувати переведення до різних категорій ПЗФ.
35	Скельнодубові ліси (<i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.87	Аналогічний до наведеного вище**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, спрямованих на природне відновлення дуба скельного (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних дерево станів, сприяння природному поновленню, створення часткових культур).	Допускається традиційний режим лісочористування, що забезпечує природне поновлення дуба скельного. Дозволяється проведення лісгосподарських заходів, що сприяють природному відновленню корінних ценозів (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних дерево станів, сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур). Найбільш цінні старовікові ділянки, де спостерігаються відновні процеси за межами ПЗФ рекомендувати до переведення у

					їх до різних категорій об'єктів ПЗФ.
36	Білоясенево– скельнодубові ліси (<i>Fraxineto (orni)</i> – <i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.87	Потребують режиму абсолютної заповідності**..	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяються господарські заходи, спрямовані на підтримання стабільності ценозу, природного поновлення головних порід у його складі. Рекомендувати до приєднання (за оптимального його розташування) до територій природних заповідників, переведення до заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму обмеженого лісокористування, що не призводить до зменшення частки едифікатор них видів та скорочення ареалу. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
37	Ялицево– скельнодубові ліси (<i>Abieto (albae)</i> – <i>Querceta (petraeae)</i>)	G1.87	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, санітарних вибіркових рубок, реконструктивних та лісовідновних заходів, спрямованих на утримання в складі головних порід. Рекомендувати найбільш збережені ділянки (за оптимального розташування) приєднувати до територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують обмеженого режиму господарювання. Дозволяється проведення рубок догляду середньої та низької інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, реконструктивні та лісовідновні заходи (створення часткових лісових культур, сприяння природному поновленню тощо), спрямовані на утримання у першому ярусі головних порід та створення оптимальних умов для їх поновлення. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
Яворові ліси Карпат					
38	Яворові ліси	G1.A464	Потребують	Потребують режиму регульованої	Допускається традиційний режим

	<i>(Aceretum (pseudoplatani)</i>		режиму абсолютної заповідності**.	заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду, вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, спрямовані на бажане співвідношення деревних порід у складі. Рекомендувати найкращі ділянки для приєднання до територій існуючих заповідників, буферних зон біосферних заповідників, заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	господарювання, спрямований на збереження у складі насаджень явора всіх вікових груп. Рекомендувати окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора для переведення в категорії ПЗФ різного рівня.
39	Буково ясенево-яворові ліси <i>(Fageto (sylvaticae)-Fraxineto (excelsioris)-Acereta (pseudoplatani)</i>	G1.A464	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Аналогічний до наведеного вище.	Допускається традиційний режим господарювання, спрямований на збереження у складі насаджень явора й ясена всіх вікових груп. Окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора та ясена за межами ПЗФ рекомендувати для переведення до різних категорій ПЗФ.
Полісся:					
Соснові ліси					
40	Соснові ліси <i>(Pineta (sylvestris):</i> 1) соснові ліси рододендрові; 2) перестійні типові ліси (зелено мохові, чорницеві); 3) сосняки лишайникові	Нові типи біотопів, відсутні в класифікації EUNIS (умовно зарахованій до G3.4 G3.B4)	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок середньої та низької інтенсивності, вибіркових санітарних рубок, сприяння природному поновленню та створення часткових і під наметових культур, протипожежні та санітарні заходи з попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників..	Дозволяється традиційний режим господарювання, що суттєво не змінює структуру ценозів і не призводить до зменшення участі рододендрона та зменшення його ареалу. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.

				Найбільш цінні ділянки з наявністю рододендрона рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	
41	Ялиново–пухнастоберезово–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)–Betuleto (pubescentis)–Pineta (sylvestris)</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G.3.4)	Аналогічний режим до вище наведеного**.	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення протипожежних та профілактичних заходів з метою попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної й вікової структури. Найбільш цінні та збережені ділянки рекомендується переводити до категорій ПЗФ різного рівня.
42	Ялиново–вільхово–соснові ліси (<i>Piceeto (abietis)–Alneto (glutinosae)–Pineta (sylvestris)</i>)	G1.52	Аналогічний режим до вище наведеного**	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення профілактичних заходів з метою попередження виникнення вогнищ	Аналогічний режим до наведеного вище.

				хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у заповідні зони національних природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	
Ялинові ліси					
43	Ялинові ліси <i>(Piceeta (abietis))</i>	G3.A1	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення смереки місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню. Найбільш збережені старовікові ділянки лісу з наявним і життєздатним підростом головних порід рекомендувати (за оптимального розташування ділянок) до приєднання до категорії територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і національних та регіональних природних парків, виділення заповідних урочищ.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
44	Сфагново-ялинові заболочені ліси <i>(Sphagneto-Piceeta (abies))</i>	G3.E6	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту смереки.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту смереки. Ділянки за

					межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ.
Березові ліси					
45	Пухнастоберезові лісові болота (<i>Betuleta pubescens</i>)	G3.EX	Потребують режиму абсолютної заповідності**. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму на суміжних територіях.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту берези. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту берези. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму.
Лісостеп					
Соснові ліси					
46	Соснові ліси (<i>Pineta sylvestris</i>) - перестійні	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G3.42)	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються лісогосподарські заходи низької інтенсивності, спрямовані на підтримку стійкості ценозів та природне їх відновлення. Окремі ділянки, найменш зачеплені процесами всихання, можуть рекомендуватися до переведення в заповідні зони національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне відновлення ценозів. Дозволяється проведення санітарних рубок, створення часткових та суцільних культур, сприяння природному поновленню головної породи. Окремі цінні лісові ценози, що зростають в типових умовах, можуть рекомендуватися до включення їх в ПЗФ різного рівня.
47	Буково-соснові ліси Розточчя, Гологір та Вороняків (<i>Fageto</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід;	Дозволяється традиційний режим господарювання, що забезпечує відновлення корінних ценозів природнім шляхом, або

	<i>(sylvaticae)-Pineta (sylvestris)</i>	EUNIS (умовно зарахований до G3.42)		проведення заходів із сприяння природному поновленню по периметру ділянок. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід. Найбільш цінні ділянки рекомендуються до переведення у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	обмеженими лісокультурними заходами (часткові лісові культури, сприяння природному поновленню).
Дубові ліси					
48	Дубові перестійні ліси (<i>Querceta roboris</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований до G1.7.A)	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркового санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином, природним шляхом. Найбільш цінні перестійні насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
49	Грабово-дубові перестійні ліси (<i>Carpineto (betuli)-Querceta (roboris)</i>)	Новий тип біотопу, відсутній в класифікації EUNIS (умовно зарахований	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркового санітарних рубок; проведення	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у складі насадження панівного становища дуба. Дозволяється проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов

		до G1.7.A)		заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	росту та розвитку дуба, вибіркового санітарного рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки можна рекомендувати для переведення у ПЗФ різного рівня.
50	Грабово–ясенево–дубові перестійні ліси <i>(Carpineto (betuli)–Fraxineto (excelsioris)–Querceta (roboris)</i>	G1.A1	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркового санітарного рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та ясеня, та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у складі насадження панівного становища дуба. Дозволяється проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба та ясеня, вибіркового санітарного рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба і ясеня, та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки можна рекомендувати для переведення у ПЗФ різного рівня.
Степ:					
Крейдянососнові ліси					
51	Крейдяно-соснові ліси <i>(Pineta cretaceae)</i>	G3.42X	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та

				відтворення, проведення заходів із сприяння природному поновленню, вибіркових санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати переведення в категорії територій заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	живців для подальшого відтворення, проведення заходів із сприяння природному поновленню, вибіркових санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати найбільш цінні ділянки для переведення в категорії ПЗФ різного рівня.
52	Дубово– крейдіанососнові ліси (<i>Querceto (roboris)–Pinetum (cretaceae) cotinosum</i>)	G3.42X	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище
Соснові ліси					
53	Соснові перестійні ліси (<i>Pineta (sylvestris)</i>)	G3.423	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне відновлення ценозів. Дозволяється проведення санітарних рубок, створення часткових та суцільних культур, сприяння природному поновленню головної породи. Окремі цінні лісові ценози, що зростають в типових умовах, можуть рекомендуватися до включення їх в ПЗФ різного рівня.	Найбільш старі і унікальні насадження природного походження доцільно переводити до різних видів ПЗФ.
Дубові ліси					
54	Дубові ліси (<i>Querceta roboris</i>) Старовікові, природного походження й природного	G1.22 G1.7A1224	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином, природним шляхом. Найбільш цінні перестійні

	видового складу деревного, чагарникового й трав'яного ярусів.			заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони національних та регіональних парків, заповідні урочища.	насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
55	Пухнастодубові ліси (<i>Querceta (pubescentis)</i>)	G1.7A1222	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні ділянки (за оптимального розташування) для переведення в заповідні зони національних природних та регіональних парків, у заповідні урочища.	Потребують обмеженого режиму користування. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових лісових культур, протипожежні заходи. Рекомендувати найбільш цінні та старі ділянки лісу для переведення в об'єкти ПЗФ різного рівня.
Дніпровськоберезові ліси					
56	Дніпровсько березові ліси (<i>Betuleta (borysthenicae)</i>)	G1.91X	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркової санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту берези. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення берези. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до

				природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	переведення в різних категорій ПЗФ.
57	Осиково– дніпровськоберезо ві ліси <i>(Populeto (tremulae) – Betuleta (borysthenicae)</i>	G1.91X G1.41	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркового санітарних рубок, спрямованих на утримання в складі берези дніпровської та створення сприятливих умов для її поновлення. берези. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Аналогічний до наведеного вище.
58	Дубово– дніпровськоберезо ві ліси <i>(Querceto(roboris)– Betuleta (borysthenicae)</i>	G1.91X	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибірково санітарні рубки для створення сприятливих умов для поновлення і росту дуба та берези. Рекомендувати найбільш цінні ділянки із задовільним процесом поновлення дуба та берези (за умови зручного розташування) приєднувати до територій природних парків, для переведення у заповідні зони національних та регіональних природних парків, заповідні урочища..	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркового санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба і берези. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
Вербові ліси					

59	Вербові ліси (з <i>Salix alba</i> , <i>S. fragilis</i> , <i>S. xrubens</i>)	G1.11	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі верби.
Тополеві ліси					
60	Вербово-тополеві ліси (<i>Saliceto-Populeta (alba)</i>)	G1.11	Потребують режиму абсолютної заповідності.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі верби та тополі.
Чорновільхові ліси					
61	Ясенево-чорновільхові незаболочені ліси (<i>Fraxineto – Alneta</i>)	G1.21	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту ясена та вільхи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту ясена та вільхи. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ.
62	Заболочені чорновільхові ліси	G1.41	Потребують режиму абсолютної	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється

	<i>(Alnetea glutinosae)</i>		заповідності**.	заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту вільхи. Рекоменувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення вільхи. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ. В умовах степової зони - традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі вільхи чорної.
Дубові ліси					
63	Заболочені дубові ліси (<i>Querceta roboris</i>)	G1.42	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
Скельнодубові ліси					
64	Скумпієво-скельнодубові ліси <i>Cotineto (coggigriae) Querceta (petrae)</i>	G1.7A1XX	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	Потребують режиму абсолютної заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
65	Кизилово-скельно дубові	G1.7A1XX	Потребують режиму абсолютної	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється

	ліси <i>Corneto (mas) - Querceta (petreae)</i>		заповідності**.	заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
Липові ліси					
66	Липові ліси на схилах (<i>Tilieta cordati</i>) 1-9, 14	G1.A5	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту липи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення липи. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.
Соснові ліси					
67	Дубово-соснові освітлені ліси (<i>Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris)</i>) 1, 2, 3, 13	G4.7	Потребують режиму абсолютної заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба та сосни. Рекомендувати (за	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба та

				умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони природних національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	сосни. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ або особливо захисні лісові ділянки..
--	--	--	--	--	--

Примітки.

* Дані “Рекомендації щодо режимів збереження рідкісних угруповань лісових екосистем України” є **доповненим та переробленим варіантом** «Методичних рекомендацій щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій», затверджених спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України та Державного комітету лісового господарства України від 24 грудня 2003 р. № 185/210-А, та статутними документами відповідних об’єктів і територій ПЗФ.

** Відповідно до Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, на територіях природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків, а також заповідних урочищ можуть здійснюватися заходи, спрямовані на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, а також протипожежні і санітарні заходи.

Види, обсяги, інтенсивність та періодичність заходів рекомендується визначати відповідно до проекту організації заповідної території на підставі висновків наукових досліджень, комплексних обстежень, інших рекомендацій уповноважених на це науково-дослідних організацій. Заходи проектуються на певний період і здійснюються за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням його регіональних підрозділів й адміністрації та науково-технічної ради природно-заповідної установи.

Виконання погоджених заходів проводиться у визначеному на рік обсязі лише на частині території. За умови отримання позитивних результатів аналогічні заходи поетапно здійснюються на інших подібних ділянках. За будь яких обставин на визначеній науково-технічною радою частині площі (10-25% від всієї території, що вимагає реконструктивних заходів) жодні господарські втручання не здійснюються, а ділянки залишаються в режимі абсолютного заповідання.